

ד"ר י. ספיר.

הציוניות

ספר מבאר ברוח מדעי ובסגנון פשוט את מהותה וקורותיה של התנועה הציונית.

בעד הספר הנכחי זכה ועד הציוניים בווילנא את המחבר בפרס שהרים לזה הר"ר ש. וועליקאווסקי.

נעתק לשפת עבר

ע"י

נחום ליב נאוואפלאנט.

ווילנא

בדפוס שרגא פייבל גארבער

שנת תרס"ג לפ"ק

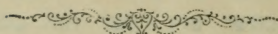
ד"ר י. ספיר.

הציוניות

ספר מבאר ברוח מדעי ובסגנון פשוט את מהיתה וקורותיה של התנועה הציונית.

בעד הספר הנכחי זִכָּה ועד הציוניים בווילנא את המחבר בפרס שהרים לזה הר"ר ש. וועליקאווסקי.

נעתק לשפת עבר
ע"י
נחום ליב נאָוואָפלאנט.

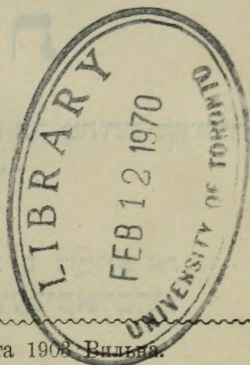

ווילנא
בדפוס שרגא פייבל גארבער
שנת תרס"ג לפ"ק

СІОНИЗМЪ.

Соч. Д-ра I. САПИРА. пер. Н. Л. НОВОПЛЯНТА.

ВИЛЬНА
Типографія Ф. Гарбера. Завальная ул. № 2006.
1903.

Дозволено Цензурою 11 Марта 1903 г. Вильна.

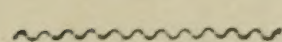
מאת המוציאים לאור.

הספר הנכחי יוצא לאור עולם הודות לנדבתו הגדולה של הר"ר שמעון ב"ר יעקב וועליקאָווסקי, אשר מסר לרשות הציוניים בווילנא סך שלש מאות רובל לתתם פרס בעד חבור כתוב בסגנון פשוט קל להבין, אשר יתן לעם, ככל האפשר, השקפה שלמה על הציוניות: מהותה, קורותיה, התפתחותה, מטרותיה ושאיפותיה. מכל כתבי היד שנשלחו לבקרת הועד שנבחר לזה, נמצא חבורו של הד"ר י. ספיר עם הכתובת:

„Терпѣніе и трудъ все перетрутъ"

מתאים יותר אל הדרישות המנויות למעלה. שפעת החומר הרב הנקבץ בספר הנכחי, קַלות סגנונו והסברתו, ההשקפה המפורטת כפי האפשר הבאה בו על כל צדדי השאלה, — כל אלה נותנות ידים לקוות, כי כאשר יפוץ הספר הזה במדה מרובה בעם יועיל הרבה להת להמון הקוראים מושג נכון ונאמן מהציוניות ומהותה. יחד עם זה מרשים להם המו"ל להביע תקותם, כי יהיה מעשה ידי הד"ר ספיר התחלה לחבורים אחרים, אשר יעסקו ברחבה ועל יסוד חקירות מדעיות בנוגע לכל השאלות והיסודות העיוניים שבציוניות.

הקדמה.

גורל הדעה הציונית, כגורל עם ישראל עצמו, זר ומשונה מאד. ראוי היה לחשוב, כי העם, אשר החל למנות ימיו עוד בימי מלכי מצרים העתיקים, אשר לוָה לבית עולמם כמעט את כל עמי ימי קדם ועם זה משתתפים בניו עוד גם היום בחֹם נפש וחפץ כפים בכל מעשה וענין תחת השמש, למן ההמצאות היותר חרשות בעולם המדעים ועד מלחמת האנגלים והבורים, — העם, אשר תמצית פרי רוחו, כתבי הקדש, נעתקה לכל הלשונות המהלכות בארץ, — ראוי היה לחשוב, כי עם כזה, הסובב הכל וממלא הכל בכל מרחבי הזמן והמקום, יהיה נחקר למדי וידוע בכל פרטיו ומובן לכל איש.

ואולם במציאות רחוק למצוא איש מקרב אינם־יהודים שידע מה זה יהודי. ולא עוד — כי גם מפחדים מפני היהודי, שונאים אותו וטופלים עליו כל מיני עונות שבעולם, גם עונות כאלה שהנם שני הפכים בנושא אחד. על השאלה: מה זה יהודי? הננו שומעים תשובות סותרות אשה רעותה כמו: היהודי הוא קוסמופוליט ולאומי צר עין, היהודי הוא מרבה רכוש ושואף להפוך סדרי תבל, היהודי הוא קנאי שומר הבלי שוא וכופר בכל, היהודי הוא מוג לב ורוצח נפשות למטרה דתית וכו' וכו'.

אם הפכפך דרך זה וזר, הנה לא פחות ממנו הפכפך וזר יחס חלק גדול מהיהודים עצמם אל הדעה הציונית.

זאת האחרונה עתיקה לימים, כימי ישראל עצמו. מבלי

לדבר, כי המושג ע"ד עם קשור ואחוז תמיד עם המושג ע"ד ארצו ההיסטורית, עוד לפי ספורי כה"ק, או במלים אחרות, לפי רוח עם ישראל, קדמה הדעה הציונית (היינו הדעה כי ארץ כנען לישראל היא) הרבה גם לעם בעצמו. ארבע מאות שנה קודם יצירת עם ישראל כבר הובטחה אדמת כנען לזרעו של אברהם אבינו. ההבטחה הזאת נשנתה כמה פעמים בדורות הבאים עד משה רבנו, ואח"כ הזכירו אותה הנביאים כפעם בפעם ונחשבה לאחד מעיקרי האמונה. התקוה לקיום ההבטחה הזאת, היינו התקוה ליציאת הדעה הציונית מן הכח אל הפועל, לא פסקה מקרב עם ישראל בכל משך ימי גלותו; לביאת הימים האלה הוא מתפלל יום יום, וצפיתו לביאתם נתנה לו הכח לשאת את ענויו הרבים על קדוש השם שלא נשמעה דוגמתם בעולם.

ראוי היה על כן לשער, כי לקול הראשון הקורא להוציא אל הפועל את הדעה הציונית, צריכים היו כל בני ישראל להבין מה הדעה הזאת דורשת מהם, להתלהב על ידה, להפיץ אותה ברבים ולקבוע אותה למטרתה היחידה של היהדות בזה"ז. ואולם במציאות רחוק למצוא איש יהודי אשר יבין בהגון את הדעה הזאת וישחד מכחו בעדה כראוי לה לפי גדלה.

ולא זו בלבד — אלא שיהודים רבים גם מפחדים מפניה ומיחסים לציונות שאיפות הסותרות אשה רעותה, אלה מזה רואים בה קנאת הדת ונסיגה לאחור, ואלה מזה — אפיקורסות וכפירה. לדעת אחדים הציונות הנה רעיון רוח שאין בו ממש, ולדעת אחרים היא ענין, אשר בצאתו אל הפועל יוכל להמיט שואה על היהודים.

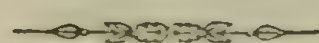
ברור הוא, כי למרות היות הדעה הציונית עתיקה מאד לימים בעיון ולמרות עשרים שנות עבודתם המעשית של המחזיקים בה למען הוציאה אל הפועל, עוד טרם יבינה העם ועוד טרם יבוא עד תכונתה. רבים הם, לדאבון לב, שאינם רוצים להבין אותה: אלה מפני שהם רואים במציאות עם ישראל אך שגיאה היסטורית, שנחוץ לתקנה ע"י התבוללות ונשואי תערובות, ואלה מפני שאינם רוצים לחזור מעקשנותם הנבערה החביבה עליהם. להביא חכמה בלב אנשים כאלה אין לפי שעה כל עצה וכל תחבולה.

ואולם ישנם רבים, ורבים מאד, אשר בכלל עוד לא נסו להגיע את מוחם לעיין בשאלה זאת, או אם גם נסו לחשוב קצת על אדותיה, אין כח בהם להשתחרר מן המושגים הישנים ונושנים על המובן ההסטורי של הציוניות, שנקבעו בלבם אם ע"י השפעת בעלי הסוד שלנו, אשר הלבישו אותה התולת ערפל מלאה נסים ונפלאות, או ע"י השפעת הרציונליסטים שלנו, הרואים בה אך את הרהורי לבם וחלומותיהם ע"ד תקופת הזהב אשר בא תבא ידעתם, היא העת שבה „זאב וטלה ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל תבן" וגו'. לאנשים כאלה עוד אפשר להוכיח משגתם, ולמענם נחוצים ספרים טובים, אשר יבארו להם באר היטב את מובנה האמתי של הציוניות.

הן אמנם יש לנו ספרות ציונית גדולה ורחבה, אך הספרות הזאת היא כרובה פובליציסטית, או מתארת אך את מצב הענינים בא"י. חבורו הנכחי של הד"ר י. ספיר, המקיף את השאלה מכל צדדיה, הנהו היותר מתאים אל המטרה. הספר הזה יביא ג"כ תועלת לא מעטה לרבים מן הציוניים, אשר לא נודעו להם היטב כל פרטי השתלשלותה ההיסטורית של הציונית, התפתחותה בימים האחרונים וסעיפיה השונים.

אפשר, כמובן, גם לבלתי הסכים לאיזו מהשקפות המחבר הנכבד בנוגע לאחדים מן הסעיפים האלה. אפשר שנמצא ג"כ, כי מעשה זה או אחר מקורות התנועה הפלשתינית או מקורות יסוד אחת הקולוניות איננו מדויק כל צרכו, אבל לצורך בירור הענין בכלל אין לחסרונות הקלים האלה כל ערך. ספרו הנכחי של הד"ר י. ספיר הוא הראשון המשקיף על התנועה הציונית מכל צדדיה; אין ספק, כי יביא הספר תועלת מרובה לענין הזה הקדוש לנו, וכל הנאמנים לרעיון הציוניות יודו להמחבר מקרב ולב על פעלו הגדול והמועיל הזה אשר פעל.

מ. ל. ליליענבלום.

א.

הציוניות בדברי ימי ישראל.

„גם אחרי הֱזָרוֹתם לכל רוחות השמים, לא חדלו בכ"ז היהודים מהרגיש עצמם כבני לאום מיוחד, הקשורים זה בזה ע"י אמונתם, ע"י מסורותיהם ההיסטוריות, ע"י מדותיהם ותקוותיהם המשותפות לכלם".

(גרֶעטץ. דברי ימי ישראל. מבוא לכרך התשיעי).

אלפי שנים עברו מאז גלה עמנו מארצו, כי נתרחק בחוזק יד מעל אדמתו, וילך לנוע על ארץ רבה מממלכה אל עם אחר, אך רגש אהבתו לציון מולדתו לא כבה בו מעולם: לפעמים היתה אִשו הבוערת עצורה בעצמותיו ועין איש זר לא רָאָתָה, ולפעמים התלקחה ללהבת שלהבת ותהי ללפיד יבער. בימינו אלה שב וַיֵּרָא לעינינו הרגש הזה בהתעוררו בחוזקה בלבות בני עמנו, והנה הוא הולך עתה וגדל, הולך וחזק מיום ליום.

הציוניות בזה"ז איננו דבר שבמִקרה, מחזה עובר, כ"א חזיון היסטורי מוכרח, הנובע מעצם מהותה של האומה הישראלית וקשור ואחוז בכל קורותיה בעבר, בכל דברי ימיה. מלחמת בר כוכבא במאה השנית והציוניות במאה העשרים אינן אלא טבעות בשרשרת אחת מוצקה עשויה מקשה. די אך להחיש בזכרוננו ראשי פרקים מדברי ימי הציוניות, למען הִוָּכח באמתת ההנחה הזאת.

גולי יהודה הראשונים אשר הֻגלו על אדמת נכר אחרי חרבן הבית הראשון לא חדלו משאת עיניהם ולבם אל ארץ מולדתם אשר נעזבה מהם. המקונן הגדול על שבר בת עמו הנביא ירמיהו, ואחריו הנביא יחזקאל ויתר נביאי הזמן ההוא, אמצו וחזקו בעם את תקותיו לשוב לארצו, אשר אמנם באו כתֻמן בימי ממשלת הפרסיים. ברשיון כורש מלך פרס הוקם מחדש בית האלהים ועיר ירושלים שבה נבנתה על תלה.

לא נבא לתאר פה לפרטיה את מלחמת החשמונאים עם הסוריים, אשר נלחמו בגבורה שלא נשמעה כמוה על חירות העם והארץ, גם נעבור בשתיקה על המון המרידות הרבות בארץ יהודה בימים שקדמו למפלתה הגמורה של ממלכת ישראל, וכמו כן לא נדבר על המחזה הנורא באחרינה, מחזה התוגה, באבוד לעמנו חירותו וארצו, שמאז היה לעם נודד בגוים כצפור נודדת מקנה. כל המעשים האלה גלוים וידועים לכל למדי. מי לא ידע כי נלחמו אביתינו כאריות וימותו מות גבורים אמתים במלחמתם עם רומי פטיש כל הארץ?

לא פחות מזה ידועה לכל מלחמת בר כוכבא ומנהלה הרוחני רבי עקיבא על חירות הארץ והעם. במלחמה הזאת נפלו כחצי מיליון חללים מישראל, ובתוכם היו רבים מחכמי ישראל בעת ההיא, אשר אחזו חרב נלחמו במסירת נפש על חירות עמם וארצם.

בעבור מאתים שנה אחרי זה התחילו עוד הפעם מרידות בערי ארץ ישראל, ועוד הפעם שטפו נהרי נחלי דם — אלפי אנשים מישראל נתנו למות בנסותם להתקומם נגד מעניהם ולוחציהם.

יד הברזל הקשה, יד רומי הנטויה להשחית כל הארץ, אבדה כל שריד מחירותם המדינית של ב"י. אך גם אחרי חרול ירושלים מהיות להם למרכז מדיני, עוד נסו ב"י אשר נשארו בארץ להתאחד לאגודה אחת ולאחד עמם אחדות רוחנית את יתר אחיהם מכל מקומות פזוריהם. את הדבר הזה הוציאה לפעלו הסנהדרין, אשר עוד עמדה על מכונה בא"י ומלאה את תעודתה ימים רבים אחרי חרבן ירושלים ואשר היתה לעם למרכז רוחני במקום המרכז המדיני אשר אבד לו. את התקנות הרבות נכבדות שהותקנו מטעם

הסנהדרין, וכמו כן קביעות החדשים והמועדות, היו שלוחים מיוחדים יוצאים להודיע לב"י בכל מקומות מושבותיהם. בדרך הזה היה תמיד הקשר אמיץ בין היהודים היושבים בארץ ישראל ובין אחיהם אשר בארצות הגולה.

בעת חרבן הבית יצאה הסנהדרין מירושלים ותשם מושבה ביבנה. להחזקתה היו ב"י מביאים את תרומותיהם ונדבותיהם שהיו מביאים לפנים לבית האלהים.

אחרי מרד בר כוכבא (בשנת 131 לספה"נ) ברחו רבים מחכמי ישראל מן הארץ מחמת המציק אדרינוס ויתפלטו אל ארצות נכריות, ורק בימי מלוך הקיסר אנטונינוס פיוס, אשר הטה מעט כלפי חסד, שבו הנודדים אל א"י. ואז שבה הסנהדרין לפעלה ולעבודתה כקדם, ותִכֹּן מושבה באושא תחת נשיאות רבן שמעון בן גמליאל השני.

משמת רבי יהודה הנשיא בנו (בשנת 200) החל ערך הסנהדרין, בתור מרכז לאומי-רוחני המאחד את נפוצות ישראל, לרדת מטה, ובניו של ר' יהודה הנשיא כבר הוכרחו לשלוח צירים אל קהלות ישראל אשר בחוץ לארץ לאסוף תרומות כסף לצורך החזקת הנשיאות. קרוב לשנת 425 בטלה לגמרי הנשיאות בא"י.

למן העת ההיא נספחה א"י לממשלת ידם של קיסרי ביזנץ. היהודים יושבי א"י סבלו אז הרבה מלחץ הנציבים אשר משלו בארץ ומקנאת כהני הדת הנוצרית. אסרו עליהם דריסת הרגל במקומות הקדושים והחביבים להם. נפש העם מרה לה על העניים ומעשי החמס הנעשים לו, ועוד הפעם התחוללו מרידות בארץ (שנת 608), אשר אחריתן היתה מפח נפש וישפך דם לרב.

באלה ובאלה התחדשו פעם בפעם המרידות, אשר מטרתן היתה להשיב לא"י את כבודה וחפשה מלפנים, ובהיותן כלן לא לעזר ולא להועיל, חזקה בעם ההכרה הפנימית, כי תחיתו המדינית של עם ישראל תבא רק בדרך שלמעלה מן הטבע, בדרך נס, ולמני אז תופיע על הבמה התנועה המשיחית, לוטה בסודותיה ורמזיה. ע"פ הדברים האלה היו ב"י בארצות הגולה תמיד בעיניהם כאורחים נוטים ללון, וישיבתם שם—כישיבת ארעי, ויום יום חכו לשמוע את הקול הקורא אליהם לשוב הביתה.

מעת לעת קמו מתוך העם אנשים אשר האמינו בעצמם והטו גם אחרים להאמין בהם, כי שלוחים הם מאת האלהים להוציא את עם ישראל מגלותו, והעם האמין בתמתו לכל אחד מהם וימהר ויתעתד לצאת לדרך.

כן נגלה בשנת 427 באי כרתים משיח השקר אשר קרא לעצמו שם משה. בשנת 723 קם שריני מסוריא, אשר לקול קריאתו נזעקו אחריו היהודים היושבים בספרד; כעבור עשרים ושבע שנה אח"ז אסף אבו-עיסי מסביב לו עשרת אלפים איש חגורי כלי נשק למרוד במלכות.

את השאיפה לציון הגבירו בעם לא רק משיחי השקר לבדם, כי עוד גם ספרי חכמי ישראל וגדוליו, אשר יחד עם אחיהם בני העם האמינו אמונה אמן בשיבתם לארצם במהרה בקרוב.

כן היתה דעת רב אשי, כי אפשר לגאולה שתהיה בשנת 440. במאה השמינית נראה בעולם ספר בשם „נסתרות דרבי שמעון בן יוחאי", שבו תֻּגַּדנה האותיות כי קרובה ישועת ישראל לבא, ובמאה התשיעית נפוץ מאד בעם הספר „זְרֻבבל", המנבא להחית ישראל שתהיה בשנת 1068.

באחרית המאה הנ"ל, בראשית מסעי הצלב, קם, לפי המובא בדברי הרמב"ם, משיח שקר בארץ צרפת. ביחוד עשירה במשיחי שקר המאה השתים עשרה. בשנת 1117 נתגלה משיח שקר בקורדובה, בשנת 1124 — בפאס, ובשנות 1137, 1138, 1139 נתגלו איש אחרי אחיו משיחי שקר עוד במקומות שונים. קרוב לשנת 1160 קם בארץ פרס דוד אלראי, ולקול קריאתו נאספו אליו המונים המונים מישראל כלם אחוזי חרב. בשנת 1172 קם משיח שקר בארץ ערב (בימי הרמב"ם), בשנת 1199 ובשנת 1280 קמו משיחי שקר במעראן. בשנת 1284 הופיע בסיציליה המקובל אבולאפיא, אשר השמיע דברו בעולם, כי בעוד שש שנים יִוָּשַׁע ישראל תשועת עולמים.

אחת עשרה שנה אח"ז היו שני משיחי שקר בארץ ספרד, ומספר הנוטים אחריהם היה רב. במאה ההיא קמו שלש מאות רבנים ויעלו לא"י ויתישבו בה לכל ימי חייהם, וכעבור שבעים שנה אח"כ החליטו אנשי שם רבים מקהלות ישראל באשכנז

ובראשם הגאון מהר"מ מרוטינבורג לעלות להתישב באה"ק.

ביתר עז נגלתה בעם צפיתו אל קץ הפלאות ואל הגאולה מגלותו וצרותיו בתקופת הרדיפות הנוראות במאה החמש עשרה. בכל ספרי הזכרונות מן הימים ההם, הכתובים בידי אנשים מישראל, אשר עיניהם ראו את ענות אחיהם בני עמם, נראה אך בטחון גדול וחזק בתחית האומה בא"י הקרובה לבא. בראשית המאה הנ"ל קם משיח השקר יעקב אלקורשני, ובו האמין גם הפילוסוף הנודע ר' חסדאי־קרשקש.

במאה ההיא חי גם החכם המפורסם דון יצחק אברבנאל, אשר חבר שלשה ספרים להוכיח כי תשועת ישראל בציון תהיה בעוד שלשים וחמש שנה. בימים ההם שלח הבהו בכל תפוצות ישראל הרב הנודע ר' יעקב בירב בקול קורא המעורר לכונן בירושלים מרכז רוחני לישראל, אשר יוכל ברבות הימים להתהפך ולהיות למרכז מדיני.

בשנת 1502 קם לבשר גאולה לישראל נביא השקר אשר לאמלין מאיסטריה (בקרבת ויניציה). כעבור עשרים ושתים שנה עלה על הבמה המשיח החדש דוד הראובני, והאנוסים בארצות ספרד, פורטוגל ואיטליה והמקובלים בתוגרמה החלו לרגלו לשגות בחזיונות ע"ד תחיתה המדינית של ארץ יהודה. כן הוסיפו להראות משיחי שקר מזמן לזמן: בשנת 1534 בספרד, בשנת 1580 בפולין, בש' 1615 בהודו המזרחית, בשנת 1624 בהולנד, ובכל פעם עוררו המין תקות בלבות בני העם המדכא ביסורים.

נוסיף לזה כי גם מרן ר' יוסף קארו בעל „השלחן ערוך" ור' יצחק לוריא אבי הקבלה המעשית היו מסורים בכל לבם לרעיון הגאולה. שניהם גם קבעו ישיבתם בא"י.

בנוגע לחכמי התלמוד שלנו בבלל, הנה ידע כל איש, אשר אך קצת ידיעה לו בתורת ישראל, עד כמה מלאו השקפותיהם חבה ויקר לארץ חמדתנו העתיקה. „אהבת הנושנות של התנאים והאמוראים", יאמר ה' מרגולין: „מכונה למטרת הדעה התיכונה המכרחת את היהדות מקצה — תחית האומה בא"י, אשר כאל נקודת השרפה תקוינה אליה כל שאיפות העם". ובאמת, רבי מאד בתלמוד המאמרים הבאים להביע את הרגש הנשגב הזה. אחרים

מהם הננו להביא פה. „כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה". „אשריהם יושבי א"י שאין להם לא חטא ולא עון". „אוירא דא"י מחכים". „אין תורה כתורת א"י ולא חכמה כחכמת א"י". „אפילו שפחה כנענית שבא"י מובטח לה שהיא בת העוה"ב".

וחכמינו שחיו במאה השנית למספרם ושגורשו מארצם באכזריות אדרינוס קיסר אמרו: „שקולה ישיבת א"י כנגד כל המצות שבתורה". בשם ר' מאיר אמרו: „כל מי שהוא קבוע בא"י מובטח לו שהוא מחיי עוה"ב".

ועוד ביתר עז עוררו חכמי התלמוד לישוב א"י במאה השלישית ובמאה הרביעית. „אין הנבואה שורה בחו"ל". „כל הדר בא"י שרוי בלא עון". וכא"לה עוד רבים.

ברבים מספרי ישראל שחברו בתקופת ימי הבינים, יהיה תכנם מה שיהיה, נמצא תמיד בסופם חקירה ע"ד ה„קץ", היינו ע"ד זמן ביאת הגואל ושיבת ישראל לארצו.

האהבה הזאת לציון, התקוה הזאת „לשוב במהרה הביתה", החוגרת כחוט הסיקרא את כל הספרות התלמודית, הורכבה בדמו ובשרו של עם ישראל עוד מיום הולדתו, היא חדרה עמוק אל נפשו ותהי לו לראש מאויו, „לאוצר כל קדש". ובזה יבואר על נקלה החזון אשר נראה בבני עמנו בימי הבינים: געגועיהם ותשוקתם בלי חשך לארץ ישראל.

הדוגמא היותר נעלה ביחס זה, מופת לב"י לדורותם, הוא המשורר הגדול ר' יהודה הלוי (נולד בשנת 1141). שיריו ומחקריו כלם אומרים עצבת לב אל גורל ציון העלובה והשוממה ותשוקה עזה ותקוה לעלות לראות בעיניו את ארץ האבות. בהיותו כבר בן חמשים שנה בא בלבו לעזוב את ארץ מולדתו ספרד, את בתו היחידה אשר אהב, את נכדו, את המון מכבדיו ומעריציו, וירם פעמיו לעלות לאה"ק. בכל המקומות אשר עבר שם בדרך מסעו הראו ב"י היושבים בהם אותות אהבה ויקר לרוב בבואו ובצאתו למשוררם האהוב ההולך למסעיו „ארצה ישראל". גם בהיותו באניה, ובעמוד רוח סערה בים, לא חדל הנוסע המשורר מלחבר שירי תהלה לארץ חמדתו, א"י. בשיריו אלה על ציון ועל

מקראיה, אשר היו אח"כ לשירי עם, יתאר המשורר בצבעים בהירים תמונות מחיי עמי ישראל בימים מקדם, יוריד דמעות רותחות על מרי גורל עם עני ואביון הנודד בגוים עתה, ויחזה לו חזיונות נעימים מתקופת תחית העם והפארתו וגדלו בימים יבאו.

ואהבתו העמוקה של המשורר לארץ אבותיו לא היתה נובעת רק ממקור הרגש לבד: היא היתה תוצאת השקפותיו הפילוסופיות על העולם, המבוררות באר היטב בספרו המחקרי „הכוזרי". אחרי הוכיחו שם לדעת, כי תורת משה היא התגלות רצון האלהים אשר גלה בעצמו ובכבודו, הוא רואה בקירות עם ישראל אך פעולות מכוונות במחשבה תחלה להוציא לאור בתבל את חפצי בורא העולם. עם ישראל הוא לב האנושיות, וארץ ישראל היא מרכז כל הארצות. בתקון עם ישראל תלוי תקון העולם כלו, ושלמות העם הנבחר תושג אך בארץ הנבחרה.

מימות ר' יהודה הלוי ואילך החלה הנסיעה לארץ ישראל להיות למחזה מצוי יותר ויותר בין חכמי ישראל ומשורריו המצוינים. החכם המפורסם ר' אברהם אבן עזרא שאף בתאות נפש לעלות לאה"ק, וגם עלה, וימצא שם לאיזה זמן מרגוע לרוחו הסוערת. המשורר ר' יהודה אלחריזי הלך ג"כ בעקבות ר' יהודה הלוי.

הרמב"ם, אשר מת במצרים, צוה לפני מותו את תלמידיו להוביל את עצמותיו ארצה ישראל, וכן גם נעשה לו ויִקָבר בא"י. הרב הנודע ר' משה בן נחמן (הרמב"ן), עשה דרכו, בהיותו כבר בן שבעים שנה (בשנת 1267), לא"י, אל המקום אשר נשאהו רוחו כל הימים.

מֻכה בשממון למראה החֻרבן הנורא בא"י, אשר בקקוה בוקקים לפני זמן מה, המה המונגולים והתתרים אשר עלו עליה בשואה, הוא קורא במר נפשו: „כל המקודש מחבירו יותר חרב מחבירו: ירושלים יותר חרבה מן הכל, וארץ יהודה יותר מן הגליל". ואולם לא הסתפק בבכיות וקינות לבד, כי עשה גם מעשים לקומם את הנהרסות. ישיבתו בא"י השאירה אחריה רשימים נכרים בחיי הישבה היהודים. למרות היותו זקן מלא ימים, קרב באמץ רוח ובחריצות כפים אל העבודה לכונן מוסדות צבוריים בקרב התושבים

המעטים מבנ"י אשר בארץ ילספק להם את צרכיהם המוסריים. הוא בנה בתי כנסיות בירושלים, חזר ויסד את עדות ישראל אשר נתפרדו כלה בימי השׂד והמהומה אשר היו לא כבר וגם הקים ישיבה לתלמוד תורה אשר נהרו אליה תלמידים רבים גם מהארצית הסמוכות. ובעבור חמש שנים לבואו לא"י גוע ויאסף שם (בשנת 1272) אל עמיו.

שאיפה חזקה כזאת לא"י נראתה גם בתקופת הימים שמשנת 1488 עד שנת 1521. מספר המשפחות אשר הלכו שמה לבקש להן מפלט מחמת המציק עלה קרוב לאלף וחמש מאות.

מצב התעוררות הלבבית אשר כזה במשך דורות רבים הכשיר בעם כר נרחב לעלילות משיח השקר האחרון, אשר הרגיז בימיו את כל עולם היהדות, — הלא הוא המתעה שבתי צבי. לצורך הענין שאנו עסוקים בו לא נכבד לנו לדעת מה היו פעולותיו ומה היתה אחריתו של השוגג או המשגה הזה. לנו נכבדה העיבדא, כי כח האהבה לציון לקחת נפשות בעם היה גדול כל כך, עד כי במעט נראה איזה צד אפשרות להביע אותה במעשה, עלול היה להקים מכבאותם את היהודים מכל קצות הארץ ולחולל בם תסיסה אשר לא נהיתה ולא נראתה כמוה למימי מרד בר כוכבא. האמונה, כי בשבתי צבי יתן ה' את התשועה לישראל והוא יאסיף נדחיו מארבע כנפות הארץ והביאם ציונה, היתה גדולה וחזקה מאד, עד כי משכה בכחה גם רבים מגדולי החכמים בדור ההוא. גם הפילוסוף הגדול שפינוזה חשב את הדבר לאפשר לצאת אל הפועל.

בבתי הכנסיות היו נקראות תפלות מיוחדות שחֻברו לכבוד המשיח שבתי צבי. הכל קוו, כי בשנת 1666 יוביל המשיח החדש לציון ברנה את כל בנ"י מכל מקומות תפוצותיהם.

לחרפות ולדראון עולם היתה אחרית שבתי צבי, אך השאיפה להחיות את ציון לא אבדה באבוד משיח השקר. מאה שנה אח"ז נפרו כאלף ושמונה מאות איש מישראל לדרשת שנים מבעלי שיטתו של שבתי צבי ויעלו לא"י לקבל שם את פני המלך המשיח.

בימים ההם פעל פעולתו בתוך עמו המתנגד הנלהב לשיטת ש"צ הגאון ר' יעקב עמדין אשכנזי.

בהקדמתו לסדורו אשר הוציא לאור הוא כותב את הדברים

האלה: „שמעוני אחי ורעי, זכרו את ירושלים, התקוששו וקושו המזכירים את ה', ואל דמי לכם ואל תתנו דמי לו, עושו גישו חושו ואל תחשבו להשקיע בחו"ל ח"ו... כמדומה לנו בהיותנו מעט בשליה בחו"ל שכבר מצאני א"י וירושלים אחרת הוגמתה, ע"כ באו עלינו כל הרעות".

יש להעיר, כי בנוגע להמון העם לא צדקו הוכחותיו אלה. תורת אמונתו של ההמון נתנה בלבו את רגש האהבה לארץ האבות, והרגש הזה נמסר תמיד מאבות לבנים. ב"י שאפו תמיד להתישב בא"י למען יוכלו ללמוד שם תורה בטהרה או למען הקבר באדמת הקדש בבוא חליפתם.

שאיפת העם הזאת „לארץ ישראל" הביאה לידי יסוד קופת צדקה מיוחדה למשען אלה העולים להתישב שמה. ביחוד ראוי לשימת=לב הדבר, כי בשאיפה הלאומית=הכללית הזאת דהאחדו גם בעלי ריב מקצוות היותר רחוקות, כמו ראשוני המחזיקים בתורת החסידות מעבר מזה ואנשי מצותם תלמידי דגר"א מווילנא מעבר מזה, אשר הניחו את האבן הראשה ביסוד קופת הצדקה הנ"ל עוד באחרית המאה השמונה עשרה. המה, בבואם להתישב באה"ק, הוציאו מכתב חוזר ובו קול קורא לעורר לנדבות וישלחוהו בכל תפוצות ישראל. הקופה שנוסדה אז היא היא הנודעה עוד היום בשם „קופת רמבעה"נ". מיסדי הקופה החליטו להקדיש חלק מן הכספים הנכנסים לקנית אדמה, שתשמש לצרכים שונים, כפי שיורו המקום והזמן. הקופה הזאת, כנזכר, עומדת וקימת גם עתה; וסדר ההחלקות סכומיה למשפחות ולגלגלית ידוע בשם הכולל „חלוקה". מרבית הכספים הנכנסים לקופת החלוקה באו לא מתרומות נדיבים בסכומים מהוגנים, כ"א מפרוטות פרוטות שנקבצו על יד בישופרות עשוים לדבר בין דלת העם; גם העני שבישראל, הוריק פרוטתו לקופת א"י, לא יוציאנה משם לעולם ואפילו בשעת דחקו היותר גדול. זאת „החלוקה", אשר היתה מטרה לחצי מבקרים שונים ומחפשי תנואות, מלאה את תעודתה כהוגן. היא היתה בבחינה ידועה לחבל המאחד את ב"י היושבים באה"ק עם אחיהם בכל יתר ארצות תבל.

השאיפה לציון התגלתה בעם לא רק בתקוה לביאת המשיח,

בעליה למקומות הקדושים אשר בארץ וב„חלוקה", לא רק בשירי קדש, בתפלות ופיוטים, במזמורים בדרשות ובאגדות תלמודיות, כי גם בשירים המתהלכים בין העם ובמנהגים לאומיים שונים.

כבר הראה החכם הֶרְדר, כי שירי העם הם המקור היותר נאמן ללמוד ממנו לדעת את תבונת נפש העם. מנקודת ההשקפה הזאת נכבד מאד לענינני קיבוץ שירי העם בשפת יהודית המדוברת שיצא זה לא כבר לאור עולם. בקיבוץ הזה רבים מאד השירים, המוכיחים באופן שאין טוב ממנו, כי אש האהבה לציון לא כבתה מעולם בעם ישראל.

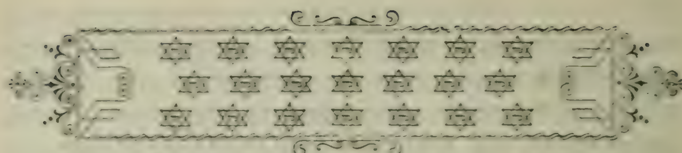
בנוגע למנהגים ולאמונות בעם, יודע כל איש, כי בארצות רבות נוהגים אחינו לשים בעת הקבורה למראשותי המת כיס ממולא עפר א"י, כי בעת חגי אירושין ונשואין נוהגים לנפץ כלי חרס וכלי זכוכית בזכר להרבן, וכי למטרה זאת נוהגים עוד בכמה מקומות לסוד את הבית ולשייר בו כנגד הפתח אמה על אמה.

רֻבי הצומות והמועדים שלנו קשורים ואחוזים בקורותינו בעת שבתנו על אדמתנו. כבולטים ונכרים ביותר ביהם זה נוכיר פה את ימי הפסח וימי החנכה, בתור זמנים לששון, ואת ימי עשרה בטבת, שבעה עשר בתמוז, תשעה באב וצום גדליה, כימי תענית ואבל. התכלית הנרצה בכל הצומות והמועדים והזכרונות האלה היא להעיר ולחזק תמיד בלבות ב"י את האהבה לציון. אכן הדר המשורר הגאוני היינה לכל שפוני טמוני הנפש הלאומית, באמרו:

גֵּד אֶחָד, דְּמָעוֹת, כֻּלְּכֶן עֲמֹדְנָה
הַנְּגְבָּה פְּנֵיכֶן, שָׁמָּה לֵכְנָה
יַחְדָּו הַקְּוֶינָה וּנְדֹדְנָה
יְרֵדְנָה הֵדְנָה וְהִשְׁתַּפֵּכְנָה

(העתקת יעב"ץ).

זהו אחד מן הטעמים הראשים שבציוניות. **הציוניות היא שאיפת** מדורות עולמים, תקות העם מימי עולם, אשר תחדל רק אז, כאשר תצא אל הפועל, היינו, כאשר ישוב ישראל, או „קהל גדול" ממנו, מארצות גלותו לביתו לציון.

ב.

העבדות הרוחנית.

„אני שלי ודעותי ורגשותי שלי, ואין כל כבה אשר תכריחני להכחידן או להכהידן, לרמות את אחרים או את עצמי... וחירותי ואת הרוחנית לא אחליפנה ולא אמיר אותה בכל הונות שבעולם”.

(אחד העם. עבדות בתוך חירות).

אלפים שנה ישבו ב״י על אדמת נכר ויחשבו את ישיבתם בתוך עמי הארצות לישיבת ארעי ולא התערבו בהם, כאשר לא יתערבו זה בזה זרמי מימי האוקינוס. אך לא התבולל עמנו בגויי הארצות, לא רק מאשר כי לא חפץ בזה, כי גם מפני שלא יכול להתבולל בהם. השקפת החקירה המדעית בזמננו היא, — כי השתמרו ב״י עד היום הזה כמשפחה מיוחדה במשפחות האדמה, כטפוס עומד בפ״ע בין טפוסי בני האדם, עם כל סגולותיהם המיוחדות להם ותכונותיהם שהם מצוינים בהן מאחרים. וזוהי אחת הסבות הראשיות, כי לא הדלו עמי הארים במשך דורות רבים לראות אותם כזרים ביניהם. התולדה המיוחדת ממקוריותו של עם ישראל ביחס הטבעיות וביחס הרוחנית, מעבר מזה, ומדות השנאה שהתיחסו בה לישראל העמים אשר הגלה לביניהם, מעבר מזה, — היתה זאת, כי נמצאה לו האפשרות לשכלל בתכונן הגזעי שלו ולשמור בעצם תמם ובשלמותם את אלה הדברים, הנחשבים לקניניו הפרטיים של כל עם ועם, הלא הם: חכמתו וספרותו, מדותיו ומנהגיו, לשון קדשו, אמונותיו ודתו.

אם נוסיף עוד לזה את דבר היות לב״י כלם גורל אחד

ותבונות אחרות, וכרונות המשתפים לכלם ומוצא מגזע אחד,—אז אי אפשר יהיה לבלתי הסכים, כי תמיד היתה להם ויש להם גם עתה זכות גמורה בלי כל טענה ומענה לעמוד ולהתקים בעולם כעם חפשי עומד ברשות עצמו. אין לשום איש הצדקה לדרוש, כי עם כזה ירד מעל הבמה ויכָּחד מן הארץ. את כח החיוני האציר בקרבו כבר הראה לכל באי עולם בזה, כי למרות היותו המעט והחלש באומות, האריך ימים אחרי גוים אדירים ועצומים, אחרי מצרים, אחרי אשור, אחרי בבל, אחרי יון ואחרי רומי; דם כלם מתו לשחת וקימו עוד לא נכחד, וסבת אריכות ימיו היא, יען כי, אם לא גבר בכח זרועו, גבר הרבה בכח רוחו.

למרות התנאים הקשים והרעים, אשר ב״י נתונים בתוכם להיות חיי צער זה אלף ושמונה מאות שנה, הקימו בכ״ז מקרבם מאירות גדולים אשר האירו תבל בגאוניותם; גם בימי ענים ומרודיהם נתנו לעולם את ר׳ שלמה בן גבירול, את ר׳ יהודה הלוי, את הרמב״ם, את אברבנאל, את שפינוזה, את מנדלסין, את היינה, את מאיר בער, את ביקונספילד, את אנטוקולסקי, את מרקס וכדמה עוד רבים. מבלי משים תעלה השאלה, מה היה, לו „פתחו לנו את בית כלאנו״ ויתנונו „ליהנות מאור היום״. אפשר כי שבנו הקימונו אז המון נביאים לאור עולם, כבימי גדולתנו ותפארתנו מקדם. „בהתאחד היהודים להיות לעם אחד, כאשר יקבלו את ההשפעה בפעולותיהם ומחשבותיהם מאדמת מולדתם המה״, יאמר הפרופיסור הימן: „אז, בלי כל ספק, יהיו חייהם הרוחניים למקור שפע ברכה לארץ ולדרים עליה, אז יהיו יצירי רוחם עצמיים ומצוינים, ווקנתם לא תבייש את ילדותם. הקולטורה האנושית הכללית תתעשר בכח מקורי חדש ונעלה״.

כל עוד יחסר התנאי האחרון הזה, כל זמן שהיהודים, בהיותם מפוזרים ומפורדים בין כל עמי תבל, יהיו בכל מקום שבתם המעוט לעמת יתר התושבים יהיו תמיד ע״פ מצבם זה משוללי היכולת ליצירי־רוח מקוריים. לדבר הזה לא יועילו גם משפטי האזרחים, שנתנו לב״י באיזו ארצות. מבלי לדבר, כי רוב המשפטים והזכיות האלה הנם בכל הארצות אך להלכה, ולמעשה אינם תופסים כל מקום בחיים ואין מי שישגיח בדם, הנה לו גם היו כלם לדברים

שבפועל, היתה גם אז התפתחותו העצמית של רוח ישראל פוגשת בדרכה מעצור מונע מצד הדרישות, אשר ידרשו העמים מבלי חלף הזכיות האזרחיות הנתונות להם. הם אינם מסתפקים בזה שימלאו היהודים לכל פרטיהן ודקדוקיהן את חובות האזרחים בארץ, כ"א ידרשו מהם התבוללות גמורה בהם, היינו, לעזוב להליטין את היהדות, לבלתי הכירה לקבוץ לאומי וקולטורי עומד בפ"ע. והיהודים, בחפצם להשביע רצון להעמים, אנוסים תמיד להזניח את טובת עצמם הלאומית בכל מקום שהיא באה בהתנגשות עם טובת האחרים הרבים מהם, ובדרך הזה הם מהרסים בידיהם את החומה הנשגבה, אשר עמדה למעוז לעצמיותם הלאומית במשך דורות רבים ותהי מגן לה בפני כל הזיקים והזועות שהסתערו עליה בחמה לכלותה. במערב אירופא יש לראות למכביר מחזות מרעישי לב מפעולתה המזקת של ההתבוללות על עם ישראל. היהודים היושבים שם, בפחדם לבל יאמרו עליהם כי זרים הם במועדיהם, מאמצים שארית כחותיהם להעביר מהם כל זכר וכל סימן אשר יוכל להעיד על מוצאם, ולא דעת ולא תבונה להם לראות, כי במעשיהם אלה הם משפילים עוד יותר את נפשם שפלות מוסרית וגורמים לשנאה ולבוז שיתגדלו ויתרבו אליהם מצד התושבים העקריים. הדברים המובאים להלן, והם דברי אחד המליצים היותר טובים באירופא לישראל, לירוא בוליע, יאשרו ויקימו בכל תקף את אמתת דברינו אלה. הלא כה דבריו: „בעת שאין היהודים דומים לנו בכל, אזי יכולים הם להביא לנו טובה, בהביאם איזה חדוש או חליפות בקולטורה שלנו בזה"ז, אשר פג טעמה בהיותה קופאת על שמריה, והכל עומד וקים בה ע"פ סדר קבוע, בלי כל תנועה ותמורה. לעֻמת זה הנני נוטה עתה להיות קובל על בני שם, כי הם דומים לנו יותר מדי, כי מחקים הם אותנו יתר על המדה". עוד ביתר בהירות יִגָלה לעינינו יחס הנוצרים אל היהודים המתבוללים במאמרו של חכם נוצרי אחר, הסופר Street. „היהודי", הוא אומר: „הבוגד במנהגי עמו, המשנה את שמו ובא להתפלל בבית הכניסה לנוצרים, למרות מה שתכונותיו הלאומיות טבועות עמוק עמוק בבתי נפשו, היהודי הזה הסגיר עצמו בדעת ובחשבון

ביד צר ביום מלחמה ויעזוב מיד את הדגל, אשר נשאו אבותיו ביד רמה, מבלי חת מחרפת אנוש ורדיפות אויב. הבנים האלה בושים עתה באבותיהם! אנכי איש נוצרי הנני, ואין די מלים בפי להביע בהן את השתוממותי הרבה על שפלות הוה אשר כזה אחרי עבר מהולל כזה! הרוח הכביר אשר לא יכלו לו כל שטן וכל פגע בדורות הבינים האמנם יכרע יפול עתה בפני החמריות הגסה השלטת בזמננו? בנות ישראל, אל שפלות עמכן ואל עבדותו קוננה!" (National Rewiew).

אפשר היה לשער, כי המפלה הואת תביא להם לבב חכמה והעירם לעיין היטב בד.ר, מה העבודה הואת להם ומה תהיה אחריתה. אך לא, אחינו אלה ריאים את כל אסונם במקור מוצאם, והם כועסים לזאת על מוצאם ועל תאר פניהם ועל שמותיהם ועל עמם. בדרך הזה יִקָם ויוצר בנו טפוס מֻשחת ומקולקל, טפוס שלא כדרך הטבע; — טפוס עברי=אנטישמי.

ואמנם למדרגה האחרונה בהשתלשלות הואת יבאו רק מתי מספר, והרוב הגדול מסתפק אך בקרירות רוח, בהמנעו מהשתתף בכל דבר הנושא עליו חותם ישראל, וקטני הנפש שבהם עוזבים לגמרי את עמם ואת דתם. עברו אך כמאה שנה מימי המהפכה הצרפתית ומימי הסנהדרין שם, וכמעט אין זכר עוד ליהדות בצרפת, ולא עבר עוד יובל שנים מיום מתן הזכיות ליהודי אשכנז ואיטליה, — והנה נותרה בם אך קליפתה החיצונה של היהדות, ורוח ישראל כמעט נדף ואיננו. עלינו להודות בבשת פנים, כי יחד עם חומת הגיטו אשר לישראל ערער תתערער לאט לאט גם תורת ישראל וגם האומה הישראלית.

אלה העוזרים להחזיק במעוז הסדרים הקָיָמים האלה גם כימים יבאו, חוטאים בזה החטאת היותר נוראה בחטאות בני האדם. הפדגוג הרוסי המפורסם ק. ד. אושינסקי יתאר את גֹדל החטאת הזאת בדברים האלה: „אם התפלץ נפש אדם בקרבו בקומו לרצח את רעהו, איש יחיד אשר מספר ימיו חֻצצו, מה תהיינה אפוא הרגשות נפש האיש הבא לשלוח יד בנפש עם שלם אשר כימי עולם ימיו, — בנפש היצור הזה, הגדול והנעלה בכל ברואי אלהים בתבל ארצו?"

אנחנו, כמובן, לא נוכל להסכים לקנות לנו את האושר הארצי במחיר קיומנו הלאומי, ונכונים היינו למחול על זכיות מדיניות, לו אך יתנו לנו הרשיון והיכולת לחיות ולהתפתח כבני הורין במובן הרוחני. אך הדבר הזה לא יקום ולא יהיה. בשום פנים לא יסכים שום עם מהעמים אשר אנחנו יושבים בתוכם, כי נשאר בלאומיותנו ונהיה בו כעם בתוך עם. ולא כבר ממנו הדבר להוכיח זאת בראיות מן המציאות. הנה, למשל, אותם הפולנים והצ'חים עצמם, התובעים בחוקה בשם הצדק והיושר זכיות לאומיות להם, היושבים בה בשעה א"ע רשאים לדרוש מהיהודים היושבים בתוכם, כי יתבוללו בהם ויחד עמם ילחמו בעד הלאומיות הצ'חית או הפולנית. ואין בזה כל זר ומתמיה. היהודים הנם בכל מקום המעוט לעֻמת יתר התושבים, ועל המעוט בהכרח לנטות אחרי הרוב ולהכנע מפניו. ע"פ הדברים האלה אין כל יסוד לעמנו לקוות, כי יזכה לחיות בזמן מן הזמנים חיים לאומיים שלמים ומלאים בכל היקפם באירופא; הוא יבטל עם הרוב בעמים הסובבים אותו.

היש דרך לצאת למרחב מן המצב הזה? הדרך האחת לצאת למרחב היא להתאמץ להיות הרוב באחת הפנות על כדור הארץ. על עמנו לכונן לו מרכז בארץ, במקום שם יוכל להתפתח בלי מעצור לכל אות נפשו, באופן מתאים לרוחו הלאומי ולנטיותיו. מרכז כזה ימצא לו אך בציון. ציון היא הארץ היחידה, למקום שם שאף ושואף בלי הרף הלב העברי, במקום שם נוכל לחיות חיי שלוה ורוָחה, מבלי היות צפיים בכל רגע למיתה לאומית. בציון מלאה הארץ כלה מרוחנו הלאומי, שם ירחפו לפנינו ממעל לכל אבן ולכל סלע צללי אבותינו הגדולים, שב—קדמיתנו המהוללה, שם הננו בביתנו.

וככן תהיה השאיפה לחירות רוחנית, אשר יוכל עמנו למצאה אך ורק ב„ארץ ישראל", הטעם העיקרי השני לנהיצות הציוניות.

ג.

מצבם המדיני והאזרחי של אחינו בארצות המערב והמזרח.

„אם נוכל לצייר לנו את צרות בני האדם כלם בדמות סולם גדול, אזי הגיעו בו ב"י למדרגה העליונה שבעליונות; אם גודל נפש הוא לאיש לשאת ברומיה סבל צרות לאין קץ, אזי עולים העברים בגדלם על כל גדולי עולם; אם תחשב לעשירה הספרות המכילה בקרבה איזה חזיונות תוגה מעשי ידי סופרים מפורסמים, מה יהיה אפוא ערך חזון התוגה ההולך ונמשך זה אלף וחמש מאות שנה ואשר חברוהו וימלאוהו באמונה על הבמה גבורי החזיון בעצמם."

(ל. צונץ).

למען תת ציור נכון מיחוסם המוזר של העמים לישראל במשך ימי גלותו הארוכה, אין צורך לנו להעלות לעיני הקורא מתהום הנשיה תמונות העבר הרחוק, בלהות מסעי הצלב, המגפה השחורה, האינקוויזיציה, הגירושים, גזרות ת"ח ות"ט, עלילות השקר. כל אלה חרותים בדם ואש על לוחות דה"י לב"י ולזכרם ילבש כל אחד מאתנו הרדות. תחת לתאר ברב דברים את המחזות ההם, נביא פה השקפה קצרה על דברי ימי ישראל, שיצאה מתחת עט סופר נוצרי.

„דברי ימי האנושיות בכלל מלאו ענויים ויסורים לאין קץ על אמונות ודעות, אך בה בשעה ישנן בהם גם קרני אורה לאין ספורות. בגבול הענויים והיסורים לוקח עם ישראל מקום בראש,

אך בגבול קרני האור הוא העומד מן הצד, כמו אין חלק לו באור כמו כל התקוות לימים טובים לא לי הנה. אין בעולם ספור קורע יותר את הלב, מן הספור הזה ע"ד ענות אדם את האדם כל ימי עולם. גם חוקרי דה"י, אשר זה כחם בבאורי המאורעות היותר סתומים שבהיסטוריה, בנטותה מדרכי נעם ללכת בדרכי חשך, למצוא תירוץ מספיק במהלך המאורעות שאחריהם,— גם הם, בבואם לספר לדור את הספור המעציב הזה, יעמדו משתוממים ולא ימצאו ידיהם ורגליהם לישב את תמיהותיו . . . ואני בהעמיקי לחשוב במצב הזה, אשר נוצר ע"י אימותיה ונוראיתיה של האגדה הקדומה, ההודפת את היהודי מדור לדור ותדריכהו מנוחה בכל מקום בואו,—יש אשר ידמה לי, כי הנני יוצא מדעתי. . ." (גלטיקוב).

אלה הן ההרגשות אשר ירגיש איש נוצרי למקרא דברי ימי ישראל. מה אפוא לנו ב"י להרגיש למקרא „המגלה" הזאת, אשר כל מלה ומלה בה

"אֲנָחָה מִקִּבְרֵי־הַמָּסִים,
קִבְרֵי רָב חַיִּים נִגְוָעִים,
קִבְרֵי רָב לֻחוֹת נִצְמָתִים"

(פרוג בהעתקת קפלן).

אך הלאה, הלאה, אתי הקורא. נעזבה נא את ימי החשך, ימי קנאת הדת, ימי הבערות הגסה, ימי משובת הדעות הקדומות. הנה לפנינו המאה התשע עשרה, דורו של שילר ושל קנט ושל דרווין ושל פַּסטֶר, דור ההשכלה ואהבת הבריות, דור אחוה והשתוות וחירות. המאה הזאת האירה אור החופש על עמים רבים נדכאים, על המוני עבדים ומשֻׁעבדים, מפלגות רבות, אשר לא נחשבו מקודם לכן למאומה, זכו עתה לשרה ולגדולה. כל יושבי תבל ושוכני ארץ חגגו חג נצחון. ואנחנו? אנחנו נשארנו, כמו שהיינו בדורות הקודמים, חדלי אישים בזוים ושנואים, אורחים על „משתה זרים". אמנם הוציא „ההגיון" האכזרי על כרחה מידי אירופא מגלת ספר וכתובות עליה זכיות גם לב"י,

אך לבה לא הלך לאדבה אותנו אהבת אחים; לנו נתנו זכיות בלי הזכות להשתמש בהן.

מי אשר ישב שנים אחדות בארצות המערב, מי אשר בא שם במגע ומשא עם השדרות השונות שבחברה ולא עצם עיניו מהביט בפני המציאות,—הוא יודע להוקיר כערכו את כל שווי־הזכיות המפורסם הזה שלנו, אשר המליטה אירופא אחרי חבלי לדה במשך דורות רבים. שווי־הזכיות הזה איננו אלא נדבת־יד, שאדם נותן לעני, לא מהשתתפותו בצערו או מרגש אהבת אחים המתעורר בו למראהו, כ"א מחפצו להפטר עד מהרה מהעני המכוער שאין דרך לנטות ממנו; היד מושיטה את הנדבה והלב הוגה בוז ושנאה.

לבלתי היות כמדבר דברים בעלמא, הננו להביא בזה מעשים אחדים, אשר יראונו בצבעים בהירים למדי את יחס עמי אירופא לב"י ויחד עם זה יראו ג"כ, כי אין כל יסוד לקוות כי ישתנה היחס הזה לטוב בימים הבאים.

המתבוללים שלנו מאמינים בכח האור המפליא לעשות, הם מאמינים (או חפצים להאמין), כי ברבות ההשכלה והתרבות בעולם יקראו העמים שלום לעמנו הנגש והנענה ויטו לו רצונם וחסדם. לו היתה ההנחה הזאת אמתית, כי עתה הן היה בהכרח היחס ליהודים בארצות המערב יותר נוח, יותר ברוח אהבת האדם.

הבה עתה נתבונן נא אל העמים היותר נאורים, נתבונן נא אל הנעשה ביניהם, נתבונן אל יחוסם המה לבני ישראל.

בבלגיה ובוקסען לא יתנו ליהודים הבאים ממדינות אחרות להיות לאורחים בארץ. בצרפת נפוץ המכה'ע האנטישמי „Libre paroll" במספר מאות אלפי עקזמפלרים, בעיר Nancy התגודדו ברחוב עד כדי עשרת אלפים איש להביע בפומבי את שנאתם ליהודים. באלגיר נעשה ברחוב לעין השמש מעשה רצח ברופא היהודי שבט, והמסיתים את ההמון לעשות המזמתה היו סוציליסטים קיצונים. בפריז מת לפני שנה איש הצבא העברי ברנר בסבת הרדיפות והממרורים אשר השביעוהו חבריו. בביה"ח בבורדו, ע"פ דבר אחת האחיות הרחמניות, הכתה מכה רבה ותשלך החוצה אשה חולה מבנות ישראל, בלי כל סבה אחרת מלבד מוצאה. החולים העברים, הבאים להתרפאות בביה"ח אשר בווירסל, נוהרים

מהגיד את עמם ואת מולדתם, בדעתם את הרוח השורר בין פקידי הבית ומשרתיו. במשפט דרייפוס נגלתה האכזריות והשנאה לישראל במדה מרובה מאד, עד כי מבלי משים עלה על הלב זכרון ימי הבינים.

נעברה נא ארצה אשכנז, הארץ שההשכלה בה לחובה מטעם הממשלה על כל יושביה, ארץ החוקרים והחכמים. גם פה לא טוב גורל היהודים מבארצות אחרות. בשנה שעברה היו להאנטישמיים בבחירות לבית הנבחרים 284,874 דעות.

בשנת 1887 יצא לאור ספר העיקרים לאנטישמיות, ובמשך שש שנים יצאו ממנו עשרים וחמש הוצאות, ונקדש בעיני מאות אלפי איש כספר לתורת המוסר והמדות. ראש מפלגת הדימוקרטים-הליברלים, ריכטער הידוע, דרש מסופר יהודי, שחפץ לבא לשרת בבית מערכת מכה"ע „פרייזינניגע צייטונג" כי ימיר לראשונה את דתו.

סופר „הוואסחאד" כותב: „בהתגוררי כחצי שנה באחד הכפרים האשכנזיים בנסיבות ברונשווייג, במקום אין שם על מרחק גדול מסביב לא יהודים ולא התחרות מצד יהודים, בא לידי בכ"ז לראות גם שם את האנטישמיות בהגלותה בכל עברתה וזדונה. בדפוק איש את סוסו או את שורו, או ביסרו את כלבו, הוא נותן עליו בקולו: „הוי יהודי ארור!"

מחזה כזה יספר מאשר ראו עיניו גם היהודי הצרפתי א. לעב. „אנשים", הוא אומר: „אשר לא ראו מעולם איש יהודי בעיניהם, אשר מימיהם לא סבלו כל נזק וכל צער מיהודים ואשר אינם יודעים בהחלט מאומה על אדותיהם, שוקדים להספח באהבה רבה ובשמחה אל התנועה האנטישמית".

מלבד האנטישמיות המדינית ישנה באשכנז עוד אנטישמיות שניה, אשר ע"פ תכונתה נוכל לכנותה בשם „אנטישמיות מוסרית". האנטישמיות הזאת ברובה לא תתן אותותיה אותות ע"י פעולות מוחשיות גסות, ובכ"ז מה מאד ירגיש שם היהודי כמעט על כל צעד ושעל את מציאותה ואת המכאיבים והנגעים אשר מידה לו. היהודי האשכנזי נמצא תחת חסותם הגמורה של חקי הממשלה, ובכ"ז מפסקת תמיד בינו לבין יתר האזרחים, שכניו הנוצרים מכל פנות העם, איזו מחיצה מוסרית בלתי נראית לעין, אשר פי הדו"ר

הירצל יקיב לה שם „הגיטו החדש". האנטישמיות הואת העמיקה לשלח שרשיה בעם הרבה יותר מהאנטישמיות המדינית, ומציאותה המורגשת, אם גם לא נראית, תכאיב ותציק ליהודי אשכנו הרבה יותר מאד מקילות פירעי הפרעית „העפ, העפ".

הנה אמרנו למעלה, כי היהודים באשכנו נמצאים תחת חסותם הגמורה של חקי הממשלה. לדאבון לב, יש גם פה להעיר קצת.

ישנו סעיף אחד בתורת המדינה של פרוססיא (№ 12), אשר על פיהו „אין מעצור לאיש מצד אמונתו להיות נישא משרה בממשלה ובצבור". למרות זאת, א י ן א ף א י ש י ה ו ד י א ח ד עומד על משמרתו בבתי המיניסטריום בפרוססיא. בחדש ינואר לש"ו (1901) נשאלה שאלה מלפני שר המשפטים בפרוססיא, על מה ולמה לא יתן למנית אנשים מישראל לקטגירים בבתי המשפט, להפקידם לניטריוסים ובדומה, ותהי תשובת שר המשפטים, כי בעת מנוי ניטריוסים נר לרגלו המעשה, כי ח ל ק ג ד ו ל מהתושבים הנוצרים לא יתנו אמון לאנשים עברים. תשובת שר המשפטים, הבא להפיר ביד רמה את חקי תורת המדינה, מצאה לה תומכים הרבה בבית הנבחרים הפרוססי; וזאת ההחלטה אשר נתקבלה שם בענין הזה: „בית הנבחרים מביע תקותו, כי גם לימים הבאים יעש המיניסטריום כ א ש ר ע ש ה ע ד ה נ ה, ובבאו להפקיד ניטריוסים תהיה תמיד לנגד עיניו תועלת התושבים כלם, כנאמר בסעיף ד' ובסעיף י"ב מספר תורת המדינה".

יחס כזה ליהודים נקבע גם בנסיבות הגדולה הסַקסַדַרמשטדט. „גם תורת המדינה וגם הבטחות הנסיכות הגדולה אינן נשמרות", התאוננו היהודים.

הבה נעבור נא עתה אל ארץ שווייץ, הארץ אשר חבה יתרה והכרת טובה נודעות לה ממנו, הציוניים, על מדת הכנסת אורחים אשר היא מראה לנו.

השם בזל מעורר בני, בני העם המרדף בלי חשך, רגשי תודה מקרב ולב לעם הקטן יושב שוויץ. אך בכל זאת לא נוכל לשכוח, כי אלה בני שווייץ נסו לפני שנים אחדות להעביר בחוקת היד חלק מאורחי ארצם על דעותיהם הפנימיות, באסרם

את אופן „השחיטה" הנהוג אצל העברים. היהודים הנאמנים לפקודי דתם מוכרחים לקנות להם בשר כשר בארצות הסמוכות. בזכות החק ה„הומני" הזה, אשר יוצריו הראשונים הם בני מפלגת האנטישמיים, חוו דעתם יותר ממאה וחמישים אלף איש. האין המעשה הזה מוכיח, כי גם בארץ שווייץ, במקום אין שם כמעט יהודים כלל, יסתרו במעמקי נפש העם כחות להרע, המחכים אך לשעת הכושר כי תבא למען התפרץ החוצה?

בארץ אנגליה, אשר עוד טרם חדרה אליה האנטישמיות, כבר נראו אותות המבשרים את בואה בקרוב. בהסכם בית הלורדים קבעה הממשלה לחק, לאסור את הכניסה לארץ לאלה בני הארצות האחרות, אשר אין להם במה להחיות את נפשם. „בני ארצות אחרות, אשר אין להם במה להחיות את נפשם,"— זוהי חגורת עלה התאנה אשר עשו להם באנגליה לכסות בה מפני הכבוד על השם „יהודי." ואמנם בימים האחרונים חדלו מהשתמש גם בעלה תאנה.

גם ארצות הברית בצפון אמריקה לא נקו מהמחלה הזאת.

לחק ולממשלה זרה, כמובן, השנאה לישראל. אך קצם הגלה השנאה פעם בפעם. מספר בתי המלון ובתי הספר, אשר שעריהם סגורים לפני ב"י, רב למדי, והוא הולך ומתרבה עוד מיום ליום. „כבלונדון כן בנויורק," יאמר לירוא-בוליע: „יש לפגוש עתה בין הפועלים האנגלים והאמריקנים מין מיוחד של אנטישמיות".

סוף דבר, מגפת השנאה לישראל מתפשטת ממקומות משכנותיה התדירים ובאה עתה למקומות חדשים, בכח מעורר תמהון היא יוצאת ללהב במקומות אשר חשבו במשך עשרות וגם מאות בשנים כי כבר כבתה גחלתה, או תראה בארצות אשר עד הימים האלה לא נודעו שם עקבותיה כלל. מצב ב"י באוסטריה-אונגארן הולך ורע מיום ליום.

במשרת ראש האזרחים בבירת אוסטריה עומד זה שנים אחדות איש שקופות של שרצים לו מאחריו ומלפניו — האנטישמי ליגער. מזה יוצא ברור, כי רוב החברים בבית מועצות העיר בווינא הם אנטישמיים, ונקל אפוא לצייר לנו גורל היהודי בעיר כזאת שמנהיגיה אנטישמיים. ומעבר מזה מרשים להם אנשים

בגריגוריק ושנרר להריק בבית הנבחרים מבול של שופכין על תורת ישראל ועל עם ישראל באין מכלים דבר, ואנשים מבני סיעתם מוסיפים עוד ומעוררים בעם את התאוות השפלות לעשק ולחמס. במשך השנים האחרונות קראו קול גדול בגלוי לחלק האחד מתושבי המדינה לקום על החלק השני מן התושבים לרעצם ולרוצצם; והושבים חפים מפשע היושבים תמיד לבטח את שכניהם הכירו במקומות רבים בלהות צלמות, משפחות למאות נתנו לבז ולמשסה ואין אומר השב. למען העיר חמת החשובים והקנאים בעם אחזו האנטישמיים בתחבולה הבדוקה ומנוסה זה כבר, וישובו ויעלו מעמקי שאול את העלילה הנושנה, עלילת הדם. העמד למשפט היהודי מעיר פולנאה—הילזנר. השופטים המושבעים, עורכי הדינים, הדינים המומחים, הקהל הנאסף וסופרי העתים,— כלם קדמו בשמחה את פני העלילה העתיקה הזאת, שתמיד היא בחדשה, בתקותם להעמיד יחד עם הילזנר לפני עמוד הקלון גם את עמו כלו. ע״פ בערותם הגסה של השופטים נדון הילזנר שתי פעמים למיתה בתליה. בימי הבינים היתה הבערות הזאת סבה להעלות נפשות מישראל על המוקד. זהו כל ההבדל שבין דור האינקויזיציה ובין המאה התשע עשרה.

כפי שאפשר היה לראות מראש, בא תיכף אחרי פסק הדין למיתה שבבית המשפט—משפט העם בעצמו, משפט יושו ההמוניים החשבים, היינו, מערכה שלמה של בזות ופרעות ורציחות בכל ערי השדה. בתוך נהם ההמון הפרוע השוקק כפריץ חיות על טרפו נשמע אך קול אחד המדבר בצדקה, הוא קול הפרופיסור מאססאריק. אך מה כח היחיד במלחמה? כוכב בודד באישון לילה יגדיל עוד יותר את החשכה אשר מסביבותינו.

המון העלילות בהשתמשות בדם נוצרים, המתעוררות כנגד היהודים במקומות שונים באירופא, מוכיחות, כי שבים עולים עתה מקברותיהם צלמי הבלהות של ימי הבינים לשוט בין החיים בעצם היום. כן נמצאה בחדש מרץ לשנה העברה בעיר קוניץ אשר באשכנז גוית הגימנזיסט המומת ווינטער, והמעשה הזה בלבד כבר היה דיו להביא לידי ביזת רכוש היהודים, לידי הרס ביהכ״נ ועוד כאלה. הדברים הגיעו לידי כך, עד כי הקיסר ווילהלם בעצמו

נתן פקידה לשלוח גדוד אנשי חיל למקום המעשה לבצור רוח העם המתקוממים. במזרח פרוססיה (במדינת פימרן) הוכרחו היהודים לעזוב את מקומות מגוריהם, אשר גרו בם המה ואבותיהם במשך כמה דורות, מתגרת הקללות והמכות אשר נתכו עליהם מידי שכניהם האורחים, בהיותם בעיניהם כחבר מרצחים. ומעבר מזה היתה בעיר אַבְּדַפַּליק (באונגרן) אבדת נערה בת חמש עשרה שנה לסיד מספיק להפצת שמועות ע"ד רצח „דתי," ועד ארגיעה נִפצו לרסיסים כבית העברי מישה בריל הדלתות והחלונות. המעשה היה בחדש ספטמבר לשנת 1900, וכעבור חדש ימים נשנה בחזון הזה בעיר איבערמאטצהאפען אשר בבייערן.

נשים נא עתה עין אל גליציה.

אין צורך לנו לדבר ע"ד מצב המון ישראל שם, ע"ד יחס האצילים והכהנים אל המפלגה הבינונית מב"י. בזה כבר דברו הסופרים לא אחת ושתים.

בעת חגיגת היובל עחגגה האוניווירסיטה בקראקוי נבחרו כשבעים איש דוקטורים נכבדים מקרב הנוצרים ואף לא אחד מבני ישראל. ההצעה לבחור את הפרופיסור גומפרץ, חבר האקדמיה הצרפתית, הושבה ריקם. נשיא האקדמיה הגרף טרנובסקי הודיע, כי בשום אופן לא ירשה, כי יבחר איש יהודי.

עם לבבנו להעיר פה על עובדא אחת, החדשה מכל וכל בדברי ימינו. הנזירות הקתוליות גולו מבית הוריה את הנערה אראמען ותושבנה אותה באחד מבתי המקדש שלהן למען הביאה בברית אמונתן. האמלל אבי הנערה הגוזלה הרבה להשתדל להשיב לו את בתו, דפק על כל הדלתות, גם היה לו ראיון אצל הקיסר פרנץ־יוסף,— וכל עמלו לשוא. הנערה אבדה להוריה אבדה עולמית. ימים מועטים אח"כ היו עוד שני מקרים דומים בכל לוה. האין המעשים האלה מוכיחים, כי היו אחינו בגליציה כרמש לא מושל בו, „כל מוצאיהם יאכלום וצריהם יאמרו לא נאשם," ואין תקוה להם למצא משפט צדק גם אצל הדום הכסא?

קשה עוד יותר מזה הוא מצב היהודים ברומיניה.

שם השיגו את אחינו בלהות, אשר לא היו כמוהן בישראל למיום גלותו מספרד זה ארבע מאות שנה. „עוד הפעם מתנהרים

על כל דרכים מחנות ארֻכים של נודדים אמללים, מאחרידם מות ואבדון ולפניהם עתיד נעלם מלא פחדים". בדברים האלה יתאר מ. נורדוי את מחזה העצב של נדידת היהודים בהמון מרומיניה בסבת המון גזרות מגבילות שגזרה הממשלה כנגדם, העושות את ישיבת היהודים להבא בארץ רומיניה לדבר שאי אפשר. היהודים ברומיניה רשאים לגור אך בערים אחדות גדולות. מרבית העסקים אסורים להם. החק משנת 1884 ע"ד מסחר הרוכלים גרם לעשרים אלף נפש רוכלים מישראל כי ישארו מבלי מעון ויוכרחו לחבק אשפתות. כמו כן נאסר עליהם המסחר במשקאות חריפים ובטבק. החק משנת 1886 שלל היכולת מן היהודים לעסוק בעסקי בנין, בסרסרות. החק משנת 1887 מגביל את זכות היהודים לקחת חלק בעבודה בבתי החרושת עד כדי שליש ממספר הפועלים הכללי, והחק משנת 1889 מרחיק כל משרת וכל פועל עברי ממשרה ועבודה במסלות הברזל. בשנת 1893 אסרו לגמרי על היהודים את הכניסה לבה"ס לעבודת האדמה ולכל משלח יד. ונוספה על כל אלה עוד „יד-אחת" מסודרה היטב בנגד היהודים, אשר תעודתה היא, כי גם אלה העבודות המעטות המותרות לישראל לא תוכלנה לפרנס את בעליהן.

בבה"ס הכלליים אין מקום לילדי ישראל. כן קוראים אנחנו במגלת ספר מטעם הממשלה כתובה בחדש ספטמבר לשנת 1898 במספר 50.183, כי „לפי מצב הדברים הגכחי אין גם לדבר ע"ד קבלת ילדי בני חו"ל (העברים—קרי) לבתי הספר."

והן השכל מחייב, כי אם נועלים לפני ילדי העברים את שערי בה"ס הכלליים, בזה עצמו מראים להם את הדרך אל בה"ס העבריים אשר להם לעצמם. והנה לא מיניה ולא מקצתיה. בעד בה"ס הפרטיים לילדי ישראל יוחקו חקים, אשר כמו כוננו מראש להכחיד קומם של בה"ס האלה.

אך גולת הכותרת לחקי רומיניה בדבר היהודים הוא החק האחרון ע"ד בעלי המלאכה. בסעיף הרביעי מספר החקים ע"ד בעלי המלאכה נאמר, כי לעסוק במלאכות מותר רק לאלה מבני חו"ל, אשר יוכיחו בראיות, כי זכיות כאלה נתונות בארץ מולדתם

לבני רומיניה היושבים שם (היינו ראיות כי נוהגת מדת „גומלין״). ידוע, כי היהודים ברומיניה נחשבים בדרך רשמי לבני ה״ל, ומובן לפ״ז, כי הדרישה מהם להביא ראיות על מדת „גומלין״ כמוה כאסור מוחלט להם לעסוק בכל מלאכה, תהיה מאיזה מין שתהיה.

כללו של דבר, היהודים ברומיניה עומדים תחת חקים כאלה, אשר החקים ע״ד הצוענים או אפילו החקים ע״ד המצורעים בימי הבינים יכלו להחשב לעמתם, לפי דברי נירדוי, לאידיאל של אהבת הבריות.

היהודים ברומיניה יודעים ומבינים את הגורל הנכון להם בעתיד הקרוב, והם מבקשים להם מפלט מצרה וממהרים לצאת את הארץ. במצב כזה נמצאים מאתים ושבעים אלף איש מישראל, מהם עומדים כמאת אלף איש לצאת להרך, ושלשים אלף כבר עזבו את הארץ. נוסיף עוד, כי כל גול המשפט הזה נעשה לעין השמש לעיני אירופא למרות הברית הברלינית.

מצב היהודים בבולגריה איננו עולה הרבה בטובו על מצבם ברומיניה.

בסליוונא ועוד בערים שונות שוסים את חנויות היהודים. בווארנא נוסדה זה לא כבר חברה, אשר זה פתגמה: „בולגריה בלי יהודים.״ ובמשך ימים אחדים כתבו ידם לחברה הזאת ארבע מאות ושמונים איש מבני בולגריה.

בשנה שעברה, היא שנת 1901, הובאה לפני הסובראניה (היא אספת באי כח העם בבולגריה) הצעה כתובה ותתומה בידי ארבעים נבחרים, הקוראים לעצמם שם חברי האקדמיה, ובה הם דורשים לקבוע בארץ חקים מגבילים זכיות היהודים, כחקים השוררים בנדון זה ברומיניה.

עתה הגיע התור לנו לדבר ע״ד מצב שאלת היהודים ברוססיא, אך חושבים אנו למשפט, כי ידועה השאלה הזאת לקוראינו לכל פרטיה, ולמותר לדבר בה. נעיר רק, כי לאחדים מן החקים המגבילים השוררים עתה קראו המחוקקים בעצמם שם „חקים לפי שעה״.

ומאחר כי אך „לפי שעה״ הנם, ראוי אפוא לקוות, כי יבאו

ימים ובטלו החקים האלה, ועל מקומם יבא שווי הזכיות. אך יש עם זה להעיר, כי כפי שיש לשפוט ע"פ הסבות אשר הולידו את הזרות האלה במצבנו הנכחי ללא זכות אזרח, יגיעו לנו הימים ההם אך בעתיד רחוק מאד.

גדולים ועמוקים הם דברי הסופר סלטיקוב אשר כתב בענין הזה, ואלה הם: „לסבסך יותר את הענין במצבה המוזר של שאלת היהודים, פועלים, כמו ע"פ גזרה קדומה, כחות כאלה, אשר כל מה שירבו הימים, לא רק כי לא יחלשו, אך עוד יגדלו ויוסיפו אמץ. בין הכחות המסבבים האלה לוקחת מקום בראש—המסורה, אשר אמרנו כי כבר אבד לה ערכה מלפנים. להכחיר את כח המסורה, או לו גם להחלישו—היא עבודה כבדה מאד, וגם אנשים אמיצים ביותר לדעותיהם יבהלו למראה ויסוגו אחור.

„במשך דורות רבים גדלה עבתה המסורה; כל דור ודור הוסיף לה קליפה חדשה, וכל קליפה חדשה הוסיפה למתוח עליה חוט חדש של אבירות ושל אמוץ הלב. גם הרמת מצב ההשכלה הכללית, כפי אשר היבוחה ואת התנועה האנטישמית בזה"ז באשכנז, לא תיטיב את השאלה הזאת הטבה שיש בה ממש. ולמען העביד את המסורה מן העולם נחוץ, כי יהיו בני האדם לבני אדם מתוקנים ושלמים בתכלית. ומתי יהיה הדבר הזה? חזון הוא לימים רבים ולעתים רחוקות, וביותר אין לקוות כי יבא החזון הזה, אחרי כי שליבות זרוע עם המסורה תתקוממנה מבלי משים נגד עם היהודים גם הנטיות הרעות הנטועות בעם ועם בכל אחד לפי מזגו. והמסורה הזאת משתמרת ביחוד שמירה מעולה ע"י ההמון."

באור המהלה בדברים ברורים ומפורשים באלה יוצאים מפי הסטיריק הגדול, אשר לזכר עולם יהיה שמו, מוכיח לנו באופן שאין למעלה הימנו, כי אין כל תקוה לנו לחיות חיי שקט ושלום בקרב שכנינו אשר מסביב גם בעתיד היותר רחוק. הנטיות הטבעיות לרע הנרדמות בלב ההמון, „זה השומר המעולה של הדעות הקדומות," עלולות להתלקח בכל רגע לאש להבה לרגלי הסבות היותר קלות. המתבוללים שבנו, אשר לבם טוב עליהם תמיד, בהודע להם ע"ד פרעות שנעשו ביהודים האמללים יושבי

יוזאייא, ניקולייב, בריאנסק או אודיסה, מתנחמים על נקלה, ומנהמים גם איהני, באמרם, כי מהעם ההולכים בחשך הן אין לדרוש יחס יותר טוב לבני אמונה אחרת. יגה נא, הם אומרים, איר הדעה על ההמון הזה ההולך חשכים, ושנאתו לישראל תחליף מאילא, כברוח צללי לילה בעלות השחר. אך הוי על כל התקוות האלה אשר אין להן יסוד בחיים המעשיים. יקרה למתבוללינו אונאה אחת השתה לרם בחלקות משבעים ושבע אמתיות פשוטות. הן מי לנו גדול בבקיאות בחיים הרוססיים ממ. ע. סלטיקוב, האיש אשר נלחם כל ימיו על השכלת העם, והוא בעצמו אומר, בדברו ע"ד הפרעות ביהודים שהיו בשנת 1881, כי „הרמת מצב ההשכלה הכללית לא תיטיב את הרעה הזאת הטבה ממשית". ובאמת רואים אנחנו מעשים בכל יום, כי יחס מפלגות נאורי העמים לישראל לא טוב מיחס המוני החשכים. הנה לפנינו דוגמאות. באודיסה הוכרחו הסטודנטים העברים ליסד לעצמם קופה מיוחדת למשען איש אחיו. הרופאים הנוצרים במאנם להיות במחיצה אחת עם „היהודים", נפרדו לחברה בפ"ע, חברת הרופאים „הרוססים" ויקימו להם בתי מרפא „רוססים" וגם בתי מרפא של רופאים „רוססים". בניקולייב הגיעה שנאת הרופאים הנוצרים ליהודים למדרגה כזאת, עד כי התנקש אחד מהם בנפש רעהו (?), רופא עברי, להמיתו. הקומיססיה, שנמנתה בווארשא לבחור ציורים מעשי ידי אמנים שונים להציגם במחלקה הפולנית שבתערוכה הפריזית, פסלה כמעט את כל הציורים מעשי ידי אמנים עברים. לשכת המועצה של עורכי הדינים המושבעים במוסקבה הגבילה על עצמה ולמרות החק את זכות הסגנים העברים החפצים לבא להתפקד בקהלם.

הבאנו לדוגמא רק מעשים אחדים בולטים ונכרים ביותר ממקרי השנה שעברה, ואולם מי מן המשכילים העברים לא נפגע מיחס הבוז מצד חברת המשכילים הרוססים, אשר הוכרח ע"פ מצבו לבא ולצאת בתוכם?

ועתה כי כן, הלא תתעורר מעצמה השאלה הנוראה, השאלה הקורעת לב: אל מי מההרים נשא עתה עינינו, על מי נשליך

יהבנו, אם גם המשכילים בעם, מעורכי הדינים ועד חכמי החרשים, גם הם ידחפונו כלם בשתי ידים?

מאין נבקש מנחמים לנו, אם לא רק זקני המורים המחנכים, אך גם בני הנעורים המתחנכים, אלה עמודי דור יבא, גם לבם הם כבר מלא רעל השנאה וחוסר-הסבלנות לנו?

רע המעשה ומר מאד, אך עלינו להודות על האמת, כי שונאים אותנו במדה אחת גם החשכים וגם המשכילים, גם האצילים וגם הסיהרים, גם ההולכים קדימה וגם הנסוגים אחור. ומה צדקו דברי המשורר בהתאוננו כי

אִם בְּחֶרֶב נֹקֶמֶת בְּיָמִין מַכְנַעַת,
אוֹ בְהוֹצִיא דְבַר מִשְׁפָּט לִפְעֻלַּת יָדַיִם
אוֹ בְהֵיכַל הַמְּקֻדָּשׁ לְחָכְמָה וָדַעַת
אוֹ בְרִנָּה וּתְפִלָּה עַל דַּל הַשְּׂפָתַיִם,–
רַק רַעַל מַשְׂטֵמָה וְאֵיבָה נִצַּחַת...

(פרוג כהעתקת קפלן).

לא יאהבו איתנו גם אלה מבני העמים, המתהדרים תמיד בקוסמופוליטיזמוס שלהם, שלפי דבריהם אין לפניהם אומות ולשונות כ״א בני אדם בבלל שוים זל״ז, ראשי המפלגות הקיצוניות, כמו, למשל, שוורם, לאפארג ועוד.

בקונגרס לסיציליסטים בני עמים שונים שהיה זה לא כבר בפריז התמרמרה מרת צעטקין (עבריה) על הרדיפות שרודפים את הארמינים, את הבורים ועוד עמים נדכאים. הקונגרס החליט לקרוא תגר נגד רדיפות הארמינים. ואיש לא פתח פיו לקרוא תגר נגד הרדיפות האכזריות שרודפים בני רומיניה את היהודים. והן נמצאו על הקונגרס הזה גם אנשים עברים! מעשה דומה לזה קרה לפני שבע שנים גם בקונגרס שהתאסף בבריסל.

ד.

תוצאות האנטישמיות ליהודים באירופא.

דברי ימינו למיום התגלגלנו ובאנו לאירופא הם אך שלשלת ארֻכה של רדיפות ועגויים. ובכ"ז פעלנו רבות בשבתנו בתוך עמי אירופא לטובת העמים האלה. אנחנו הפיצונו בהם את אור הדעת בחשכת ימי הבינים, שפכנו בעדם את דמנו על מרומי שדה מלחמה, עמדנו במערכות כל המפלגות השונות להלחם בחרף נפש לטובתן, מבלי שים לב אם טובה היא גם לאחינו בני עמנו,—ובכל פעולותינו אלה במקצועות שונים לטובת עמי אירופא לא נשאנו מאומה מלבד משטמה וזלזולים.

לא הועיל לנו גם מעשה רבים מאחינו, אשר נתנו את עצמיותם העברית כפר אָשרם בארץ. העמים לא יחדלו מהזכיר על כל מדרך כף רגל ליהודי שהתבולל כי עוד טרם רכש לו במדה המספקת את כל סגֻלותיהם המיוחדות. מצבו של יהודי מתבולל בזה רע ומר מאד. הגיטו הקודם חדל להיות לו לארץ מולדת, והארץ, אשר ראה בה אור שמש, ממאנת להכירו לבן לה; הוא מתרחק מבני עמו, יען כי האנטישמיות מסכה בקרבו געל נפש להם, ובני ארצו הנוצרים דוחפים אותו מעליהם בשאט נפש בכל עת גלותו רצונו לבא בחברתם. ליהודי שהתבולל אין מעמד בחיים, אחרי כי אין לו חברה אשר יוכל להחשב לחבר רצוי ומקובל לה הזוכה בכל זכיותיה. הוא לא יוכל לקוות כי יתיחסו הנוצרים בצדק ובמשפט אל פעולותיו אשר הוא פועל בהם. בגלל

מרקס נחשבנו כלנו לאוהבי מהפכה, בגלל רוטשילד — למנצלים הין זרים, בגלל אדולף קרימיה—לנוטים אחרי ממשלת עם, בגלל ארטיר מאיר—להולכי אחורנית. כמו בימים מקדם, שנהגו לתלות סבת כל פורענות הבאה לעולם אך בישראל, כן גם בימינו אלה מטילים על היהודים את האחריות בעד כל צרה ובעד כל מחזה יוצא מן הרגיל הנראה בחיים: בעלי הקרקעית באשכנז מאשימים אותם כי הם המורידים את מחירי התבואה, ובעלי האומניות—כי הם המביאים את הקץ על תוצאת בתי המלאכה הקטנים וכו׳ וכו׳.

ומעציב עוד יותר מצב היהודים בארצות ששם, בסבת ריבי הלאומים השונים, עליהם להראות פנים גם לכאן וגם לכאן. בארצות האלה יקרם לעתים קרובות כי עולים הם מן הפחת ונלכדים בפח. כן, למשל, תולה הנבחר הצ׳חי צַטשֵׁיק בבית הנבחרים באוסטריה את סבת הפרעות—בנטיתם היתרה של היהודים אל האשכנזים, ועצתו אפוא להם לבלתי התחבר אל אלה האחרונים, כי רעתם הם מבקשים, ובה בשעה מודיע הנבחר הסוציליסט ברנר (איש אשכנזי), כי שונאים הצ׳חים ליהודים על היותם בודדים במועדיהם. הרוסינים בגליציה לא יוכלו נשוא את היהודים בגלל אשר יבחרו לבאי כחם בבית הנבחרים אנשים פולנים, והפולנים רודפים את היהודים עד מקום שידם מגעת על תמכם בידי האשכנזים, ואלה האחרונים שונאים אותם גם הם בכל שאטם בנפש. זה משפט היהודי המתבולל כל הימים ובכל המקומות. לאשכנזים הוא—צ׳חי, לצ׳חים הוא—אשכנזי, ולכל יושבי הארץ הוא בן עם זר בזוי באדם.

לא יועיל כל כפר, לא תועיל כל התרפסות. מה לעשות עוד ולא עשינו, אל מה לא הסתגלנו, עם מי לא כרתנו ברית שלום, ואחרי כל אלה לא נשתנה מצבנו שנוי לטוב. דורות הולכים ודורות באים, והיהודי הנצחי עודנו עומד כמאז מוזר לכל. עומד בחוץ מבלי מחסה, עומד וראשו מוטה לארץ, ונכון הוא בכל רגע לשוב לקחת מקלו בידו וללכת למסעיו הלאה.

אין עם בעולם המוכשר להיות כעפר לכל, לשאת בדומיה כל עלבון וכל פגיעה מיסרית, כמונו בנ״י. אך מה שרע מכל הוא, כי היו ההשפלות התמידיות האלה סבה, כי החל בנו באמת

יקהות במדה מרובה רגש הכבוד. ומעשים מעציבים רבים מעידים על זה עדות ברורה.

אנשים עברים משמיעים דעתם בעת הבחירות לטובת נבחרים אנטישמיים (באלגיר), משסים את שוטרי הפוליציי בגולי רומניה (בוריסלב אשר בגליציה), עומדים ללמד זכות בבית המשפט על המשתתפים בפרעות נגד היהודים (בניקוליוב, באודיסה), ובגליציה מרימים אנשים עברים בגלוי נדבות לטובת בני ביתם של פורעי הפרעות, אשר הביאו חרבן על אלפי משפחות בישראל. נזכיר עוד ע"ד יחס יהודי צרפת מחוץ העם אל משפט דרייפוס בשעתו, ע"ד התמיכה שתמך העברי פורגס בידי הקלריקלים והאנטישמיים ולאחרונה ע"ד השתדלות היהודים מתנגדי הציונ לאסור על נודדי ישראל את הכניסה לאנגליה. עד לזאת הביאונו הצרות שתכפו עלינו ב„גלות". . .

המכות לאין מספר שהֻכינו בלי חשך הקשו את בשרנו עד לבלי הרגיש באיזמל, המיתו בקרבנו כל רגש אהבה עצמית, כל רגש גאון לאומי.

בן מונטוניגרה, בן בולגריה, מודיע בגאון גלוי לכל ע"ד מוצאו ומולדתו, ואת כל אשר לו יתן בעד חרות עמו ועמי תו ברשות עצמו, ואנחנו, בני אחד העמים היותר עתיקים והיותר נאורים בתבל, מאמצים שארית כחותינו לבל ידע חלילה לאיש כי עודנו חיים וקימים בתור עם. כל ימינו עוברים עלינו בעמידה על המצפה, לשמור לבל יכירו בנו כי עברים אנחנו. „רק לא בעבריה" היה לנו לפתגמנו התמידי. ע"כ היינו לאנשים לקויים, לבעלי מומין בנפש ורוח. בעד אות רצון אחד, בעד בת צחוק אחת, הננו נכונים בכל שעה לעזוב מיד את כל קנינינו ההיסטוריים, אשר נצרו אבותינו ואבות אבותינו מכל משמר וישלמו מחירם נהרי נחלי דם.

והכאב גדול ביותר לראות, כי כל מה שאנחנו מוסיפים שקידה להתאמץ למצוא חן בעיני שכנינו, כן ימעט וכן יצער חננו בעיניהם וכן מוסיפים הם יותר ויותר לרדפנו באף. „קללה משונה רובצת תמיד בכל מעשה אשר יעשה העברי. יתנצר— והיה למשֻמד; ישָאר ביהדותו — והיה לכלב מעלה סרחון. האפשר לתאר בדמיון יסורים יותר נבערים ויותר אכזרים מאלה?" (סלטיקוב).

חובה עלינו למצוא דרך לצאת ממצב מלא עצב זה.

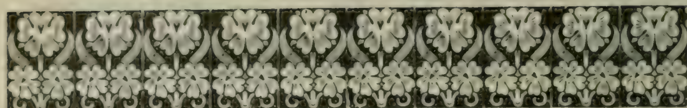
הנסיונות שנסינו עד כה בענין זה לא הצליחו. עם שלם לא יוכל להתבולל ולא יחפוץ להתבולל ואין נכון לו להתבולל. מלבד זה, עינינו הרואות בארצות המערב, מקום ששם התאמצו אחינו להעביר מעליהם כל סימני יהדותם, כי הבוז והרדיפות ליהודים הנם שם במדה לא פחותה מאשר בארצנו, במקום השתמר הטפוס העברי בכל טהרתו. „כל שמוסיפים היהודים להתקרב ולהיות נוטים להתבוללות, כן מוספת ומתגברת לנגדם האנטישמיות" (הימן). ברור הדבר, כי התחבולה הזאת לא תצלח לנו.

יֶשנה תחבולה אחרת — אומרים לנו אחדים מאוהבינו — והיא, לחכות בארך רוח עד אשר יבאו לנו ימים טובים מאלה.

אך הנה ראינו למעלה, כי קשה לנו להאמין כי יבאו הימים הטובים האלה בזמן קרוב. כדבר הזה תלמדנו גם תורת תכונות העמים. מקרי דברי הימים הוכיחו, כי הפרוגרס הכללי לא היטיב הרבה את יחס העמים אלינו. וקורות השנים האחרונות כמו נקבצו באו יחד בכונה להראותנו בעליל, כי ליד הצלחותיו הגדולות והנפלאות של הפרוגרס יש מקום גם להתגלות משטמה אלינו מצד העמים במדה כזו, שאפשרית היתה, לפי ציורנו, אך בתקופות החשך היותר נוראות של דברי ימי אירופא. אחרית המאה התשע עשרה עשתה זכר לה בדברי ימינו במשפטי הרייפוס והילזנר, בפרעות, במערכה שלמה של חקים מגבילים, בנדידה בהמון מארץ לארץ ובעזיבת היהדות מאנס, בתולדות ישרות ומחויבות מהחקים המגבילים האלה.

ובערכנו יחד את כל המעשים המעציבים האלה תצא לנו הוכחה ברורה שאין לפקפק בה, כי אין כל יסוד לנו לחכות לעזר מן החוץ. אם עוד יעלה לפעמים מאחת הפנות קול מדבר בצדקת הטוען בזכות עמנו, עד מהרה יחרישוהו המון קולות אחרים, שאון צוררינו העולה תמיד, ההולך וְגָדל, הולך וחזק מיום ליום.

לצאת ממצבנו הקשה הזה, אין לנו דרך אחרת, בלתי אם לבקש לנו עזר בתוכנו פנימה, עזר עצמי, „עד שאנחנו מוצאים ומצוי לנו ועודו בידנו."

ה.

תנאי החיים של אחינו ביחס הפרנסה והבריאות.

„גוו הכחוש והצנום של העברי הזקן ויבול
לא מרב שנים, כ"א מרב עני. בהביטנו אל פניהם
הדלים של העברים באיזו מערי המערב ובארצות
המזרח, אפשר לחשוב, כי ספורים ימי העם הזה
וקרוב לבא קצו".

(הגהטול לירוה־בוליע).

המעשים המעציבים בחיי אחינו בזה"ז, שהראינו עליהם בפרק הקודם, מעשים מגבול החזיונות המוסריים, הם כריבם דברים שסובלים מהם בני מפלגות הנאורים בישראל. בהיות הרגשתם חדה למדי לדעת להכיר את ערכם האנושי, לבם ער ביותר לחוש באותות המשטמה שמראים להם שכניהם ובעקיצותיהם שהם עוקצים אותם למען השפילם. בני ההמון שבנו היו אולי מקבלים באהבה גם את היסורים המוסריים האלה שגורם להם מצבם בתוך העמים, לו אך לא היו קשות כל כך דאגותיהם לפרנסתם יום יום. אך היחס המוזר מצד התושבים העיקריים אל היהודים ברא המון תנאים קשים, העישים גם את מצבנו הכלכלי כמצבנו האזרחי רע ומר לאין הכיל. הדחק החמרי, אשר יצרו החיים יחקי הממלכות בשביל היהודים, פועל פעולתו להשיב עד דכא את המון בני ישראל. חכמים מומחים רבים, אשר נתנו לבם לחקור לתנאי המחיה והכלכלה בקרב בני ההמון מאחב"י, יתני עדותם פה אחד, כי הורע למאד מצב חיי בני עמנו במקצוע הזה — הורע עד לבלתי נשא.

אלה המה דברי חכם-הכלכלה הצרפתי המפורסם לירוא-בוליע:
„בתוך שמונה או תשעה מיליוני יהודים אשר על פני כדור הארץ יש למצוא עניי אדם במספר גדול בערך מאשר בין עמי הנוצרים. כמעט מחצית היהודים הנמצאים על פני כדור הארץ יושבים בארץ פולין. אלה היהודים המגואלים שוכני ארץ פולין ורוססיא הקטנה הנם ברֻבם עניי עם.

„בטבור אירופא ובחלקה המערבי רב מספר העניים העברים אשר כל עמים לפיהם, והמנחילים, כפי הנראה, את עניותם מדור לדור. את מפלגת עניי העברים האלה נפגוש עתה לא רק בארצות המזרח, ברוססיא, פולין ואונגארן, אך גם בארצות המערב, באנגליה, ועד ארצות הברית באמריקה הגיעו. הלא שמעתם כלכם את הספורים ע״ד המחזות המעציבים אשר תראה העין בחלקי לונדון המזרחיים. רב ההמון הגדול הזה הלבוש קרעים והממלא את חלקי העיר ויסט-ענד ואיאיט-טשיפל הנם אנשים עברים״.

במקום אחר יאמר הסופר החכם הזה כדברים האלה: „בין כל העמים היושבים בממלכת רוססיא הגדולה לא ראיתי מחזה מעורר יותר את הלב, ממחזה העברים העניים האלה, הנעים כל היום בחוצות, בבקשם להם איזו עבודה להחיות נפש. הנה מרבים בעת לדבר ע״ד עזרה לאומנים העניים, ע״ד הטבת מצבם החברתי, אוכל להבטיח בפה מלא, כי אין באירופא שלנו אנשים יותר אֻמללים, אנשים העמלים יותר בהשתכרם לפת לחם צר, מתשע הידות של היהודים ברוססיא!״

ביתר באור לדברים האלה הנני להביא פה עוד דעת איש נוצרי בענין הזה: „היש לנו איזה מושג, ולו יהי בקירוב, ע״ד ההמון הרב והעצום של העברים-בעלי-המלאכה ושל העברים-הסוחרים הקטנים, הממלאים על כל גדותיו את רפש ערי המצער אשר ליהודים והפרים ורבים שם באופן מבהיל, למרות הקללה הרובצת עליהם ולמרות הסכנה המרחפת עליהם תמיד למות ברעב? היצורים האֻמללים האלה, הנרעשים ונפחדים, ואשר צמצמו את צרכי חייהם לשיעור שאין פחות ממנו, מתחננים רק כי יחרישו מהם ולא יזכירו בשמם, ובתשובה על זה יתך עליהם מטר חרפות וגדופים״ (סַלטיקוֹב).

לאחרונה הננו להביא את דברי חכם הכלכלה הרוסםי סובבוטין, אשר חקר לדעת היטב את החיים בַּגֵיטו. „העבריב", הוא אומר: „דרים לעתים לא רחוקות ברפתים, מקום שם יטפו הגגות מים מן הגשמים היורדים דרך החורים והסדקים, וכן יושבים הם במרתפים, במקום לא התדור לעולם קרן אור".

אלה הן דעות אנשים נוצרים בדבר המצב האיקונומי של אחינו. לחשדם בנטיה יתרה לאהבה את בני עמנו אין כל יסוד, ומלבד זה הנה המון מעשים לאין ספורות מחיי המון אחינו מקימים ומאמתים את עדות הסופרים החכמים האלה.

העניות בקרב ב"י בקהלות הגדולות ביותר שבתחום המושב — בוארשא, באודיסה, בווילנא, בברדיטשוב וכו' — איומה ונוראה למאד, פשוט לא יאמן כי יסופר.

כן, למשל, ממספר 210 אלף תושבים יהודים שבווארשא משגת אך ידם של שמונת אלפים איש לשלם את מס העדה.

וממספר מאה וחמשים אלף איש ישראל יושבי אודיסה נרשמו בשנת 1900 שמונת אלפים וארבע מאות ושלשים וחמש משפחות, ובהן 48.549 נפש, הנמצאות בתנאים שאין להיות בהם ע"פ חקי שמירת הבריאות. ועניותן הגיעה עד למדרגה האחרונה, עד כי מוכרחות הן לפנות מזמן לזמן לעזרה אל קופת הצדקה של העדה. המאסף את הידיעות האלו ע"ד עני ישראל באודיסה, ה' ברודובסקי, מוסיף ומעיר ליה הערה שראוי לשים אליה לב, והיא, כי המספר הזה אינו כולל בתוכו, ואפי' בקירוב, את כל הנצרכים לעזרה, כי במספר הזה לא נכנסו משפחות רבות, שאף אם מחסורן גדול, אינן נהנות בכ"ז מקופת הצדקה הכללית, כן מפאת כי אין חפצן להיות במקבלי צדקה וכן מפאת כי סכום התמיכה הנתונה מקופת העדה דל ומצער מאד.

בלודז מתפרנסים מן הצדקה שמונה עשר אלף איש מישראל.

בווילנא, שמספר תושביה היהודים הוא 79,360 נפש, קבלו משען לצרכי חג הפסח:

בשנת 1897 — 4570 משפחות
בשנת 1898 — 4830 משפחות

בשנת 1899 — 5002 משפחות, ובהן יותר מעשרים ושנים אלף נפש.

בשנת 1900 — 5079 משפחות

בשנת 1901 — 5386 משפחות, ובהן יותר מעשרים וחמשה אלף נפש.

מספר הנפשות בכל משפחה היה משתים עד תשע.

וסכום הכולל של התמיכות הנתונות בצרכי אוכל נפש (מצה אפויה, תפוחי אדמה וכו') ובכסף היה בכל השנים האלה כמעט בלי שנוי, עלה וירד וחזר ועלה מעשרת אלפים ושלש מאות רובל עד עשרת אלפים וארבע מאות רובל. המספרים האלה באים ללמדנו עד כמה הולכת ומתגברת בלי חשך העניות החמרית בעיר וכי משנה לשנה תכבד העבודה יותר ויותר על חברת הצדקה לעשות את רצון דורשי עזרתה הרבים.

כנודע, תחשב בישראל לחרפה גדולה למשפחה אם אחד מבניה יבא אל קבר בהוצאות קופת הקהל, ובכ"ז היו בווילנא בשנת 1898 ממספר 1765 מתים בכלל 1124 שנקברו ע"ח קופת הקהל.

בשנת 1899 ממספר 1614 מתים היו כאלה 1043.

בשנת 1900 ממספר 1730 מתים היו כאלה 1140.

באודיסה היו בשנת 1899 ממספר 2980 מתים בכלל 84, 3% שנקברו בהוצאות קופת הקהל.

ממספר 5087 מעונות בעיר הנ"ל המיושבים בעניי ישראל ומפוזרים ומפורדים בכל חלקי העיר, אשר התבוננו אליהם המבקרים בחדש נאיועמבר לשנת 1900, היו: מעונות במרתפים 1111 או 22 למאה, מעונות אֲפֵלים 2011 או 40 למאה, מעונות בעלי חדר אחד 2105 או 41 למאה. לאחרונה, מעונות לחים ורטיבים היו 3471, היינו 69 למאה או יותר משני שלישים מהמספר הכללי.

עד כמה יפעלו לרעה על בריאות התושבים העברים חייהם שלא כפי חקי תורת הבריאות, וביחוד שבתם במעונותיהם צפופים, יוכיחו המספרים בספרי החשבונות לבתי החולים אשר באודיסה. במשך שנת 1897 היה בהם מספר החולים בכלל ששים אלף,

מדם קרוב לשלשים ושלשה אלף יהודים, — יותר ממחצית מספר החולים הכללי, בעוד אשר מספר התושבים העברים באודיסה הוא רק שליש ממספר תושביה בכלל.

אחרי הדברים האלה נקל לנו לתאר, מה הם תנאי החיים של מיליוני אחינו ביתר ערי התחום, אם המונים המונים ינהרו משם אל ערים כאודיסה, במקום שם יבלו ימיהם בנקיון שנים וחֹסר לחם.

כי המון האמללים האלה ינהרו לאודיסה, תוכיח העובדה הזאת, כי 82 למאה ממספר הנצרכים ידעי מחסור הם אנשים אשר באו לגור שם מפלכים אחרים. העוד דרושים מופתים יותר חותכים להוכיח, עד כמה גדול הלחץ זה הרחק ב„גיטו" של זמננו, — בתחום המושב המיוחד לבנ"י.

מעשים כאלה וכאלה, המעידים על חיי הצער שחיים אחינו היהודים במקומות שונים, יש עוד להביא חבילות חבילות עד לאין סוף, ואולם כמדומה לנו, כי די כבר גם במה שהבאנו לתת ציור מוחשי במדה מספקת ממצבם הכלכלי של אחב"י בתחום מושבם הקבוע, מצב רע שאין אפשרות לעמוד בו.

הסבה הראשית לרוע המצב הזה היא, כי חוג העסקים והעבודות המותרים ליהודי מוגבל מאד. בהתגורים בארץ שמשלח־היד הראשי בה הוא עבודת האדמה, בארץ שארבע חמישיות מתושביה חיים על עבודת האדמה ועל הסעיפים הרבים והשונים בפרנסת יושבי הכפרים והאחוזות התלוים בה, כמו גדול הבהמה והסוסים והצאן, עשות חלב, נטיעת גנים, גדולי פירות, מעשה יין וכו', מרוחקים היהודים לגמרי, מלבד מתי מספר יוצאים מן הכלל, מעל האדמה ומעל כל מקורי ההכנסה הקשורים בה, שהם יסוד החיים הכלכליים ברוססיה, ובסבת החקים המגבילים ביחס ליהודים השוררים במדינה תהיה ההתרחקות הזאת מעל האדמה מעשה עוד לדורות רבים בחיי היהודים. אין להתפלא אפוא, אם ההכרח מביא את היהודים להתנפל כפראים משחרים לטרף על אותם המקצועות היהודים בכלכלה, שעוד לא נאסרו עליהם, — על המלאכה ועל המסחר הקטן. וע"כ אין שווי־ערך בכל רחבי תחום המושב בין הדרישה על תוצאות המלאכה ומסחר הרוכלים

ובין הצעתן. האחרונה רבה על הראשונה במדה שלא נשמעה כמוה. בווילנא עולה בעל מלאכה עברי אחד לשמונה עשר איש מן התושבים בכלל ולתשעה אנשים מאחיו התושבים העבריים. במינסק עולה ע"פ החשבון בעל מלאכה אחד לעשרים תושבים, בקאָוונא — בעל מלאכה אחד לעשרים עד עשרים וחמשה איש. בעשר ערי מצער אשר במחוז מינסק עולים לחמשה עשר אלף תושבים אלפים וארבעים בעלי מלאכה, שהם—בעל מלאכה אחד לשבעה או שמונה תושבים. בברדיטשוב עולה בעל מלאכה אחד לחמשה עשר איש.

חסרון הדרישה על תוצאות העבודה הוליד בנו מחנה גדול ועצום של אנשי בינים וסוכנים, אשר כל ימיהם רעים, והם בהתערבותם בין המציעים והדורשים יקטינו עוד יותר את מדת המשכרת הדלה.

בגרודנה ישתכר הסרסור לא יותר מעשרים קאפ. ליום.

הסרסורים והסוכנים הקטנים יצטרפו מבלי משים אל מפלגת העניים הרבים, אשר זה שמם אשר קראו להם זה לא כביר בכתבים הרשמיים „עירונים שאין להם ישיבת קבע".

ומה שמעציב ביותר הוא, כי החסרון הזה, חסרון מקום להשתכר בעבודה, בסבת ההתקדמות הטבעית במצב הכלכלה במדינה, לא רק כי לא יקטן ברב ימים, אך עוד ילך הלך וגדל.

נכונים דברי הסופר ב. ג. באמרו (במכה"ע „בורושצנאָסט", לשנת 1902 גליון 15), כי מחזה מוזר ומעציב גם יחד, מחזה מלא תוגה להרעיש את הלב הוא לראות, כי כמעט כל צעד לפנים בחיים הכלכליים בארצנו גורר אחריו, לרגלי החקים המגבילים הנוהגים בה ביחס לב"י, שנוי נמרץ לרע במצבם הכלכלי של אלה האחרונים. מוזר הדבר, מכאיב ומעציב הוא, אך גם אמת נכון הדבר. כן, למשל, גרמה התרבות מסלות הברזל במדינה לקפח במדה מרובה פרנסת מפלגה גדולה מאחינו, שהיתה עוסקת בהובלת נוסעים ומשאות ממקום למקום; והנהגת מסה"ב, הדורשת לה ידים עובדות במספר עצום ובה ימצאו עבודה ומשרה גם פועלים פשוטים וגם משכילי עם, היתה לחלק מהנהגת הממלכה, ובכן סוגרת ומסוגרת היא מפני בני

ישראל. הנהגת המונופולין לממכר יי"ש, שהוא דבר טוב ונעלה מנקודת ההשקפה של תועלת כלל המדינה, הביאה עד כבר להם רבבות אנשים מאחינו, אשר מצאו חת ידם מעסק המשקאות. המשכרת בכלל מעסק המשקאות כמעט שלא נתמעטה מאומה ע"י הנהגת המונופולין, וכן לא נתמעט הרבה גם מספר האנשים העוסקים בו: הנהגת המונופולין הביאה רק סדרים יותר מתוקנים בהליכות העסק, אך יחד עם זה החליפה, בדרך אגב, את כל היהודים העוסקים בו באינשי־יהודים, ובדרך הזה הכריתה ליהודים עוד ענף אחד מענפי הפרנסה המעטים המיתרים להם. וכאלה עוד רבות לאין קץ.

ע"פ הידיעות שאסף אלעניצין בשנות השמונים בעד הועד שעמד תחת נשיאות הגרף פאלען, נחשבו שלשים ושמונה אלף משפחות מישראל (מאתים אלף נפש) בעוסקות בממכר משקאות חריפים. וכשהנהיגו את המונופולין למכירת יי"ש הוצאו היהודים מכלל אלה שהותרה להם לעמוד על משמרת בתוך משרתים בחנויות המשקאות שמטעם הרשות ובבתי המשרפות והזקוק, באוצרות היין וכדומה. הן אמנם, לרגש גאותנו הלאומית ינעם יותר, אם 38.000 משפחות מישראל, תחת להחזיק בתי מרזח, האסיר להם עתה, תעסקנה בדברים שתועלתם לעולם יותר גדולה. אך במרם ימצאו להן הדברים ההם שתועלתם גדולה לעסוק בהם (וספק הוא אם ימצאו להם), הנה משפחות לרבבות נשארות לפי שעה ללא עבודה ומעשה, וניספו גם הן על קהל הרעבים והקבצנים, הגדול למדי בלעדיהן.

ולא רק ממכר יי"ש לבדו, כי עוד עסקים אחרים רבים וגדולים הולכים ועוברים על יד מרשות אנשים יחידים לרשות הממשלה (כמו, למשל, מסלות הברזל המתרבות מיום ליום ומתפשטות בארץ לארכה ולרחבה), לרשות שלטוני הערים (כמו הספקת מאור לעיר, תקון צנורות להבאת מים, מסלות ברזל למרכבות בסוסים) או לרשות חברות בעלי אחוזות ואגודות שונות. וכל מה שמוסיפים עסקים לצאת מידי אנשים פרטיים ולבא לידי הממשלה או לידי חברות שונות, כל מה שמרבים העסקים היותר גדולים במדינה להיות לקניני הצבור, כן מרבים אינשי־יהודים לרשת את מקומות

היהודים, וכן מוסיף חוג העבודות המותרות ליהודי להצטמצם יותר ויותר.

אחד העדים היותר נאמנים לגודל הלחץ והדחק בפרנסה בין היהודים שבתחום המושב בוה"ז היא היציאה הרבה משם לארצות המערב, לאמיריקה הצפונית, לאפריקא הדרומית, לארגנטינה וליתר מדינות הים. יציאת היהודים מתחום מושבם הצר אמנם איננה הזון חדש מקרוב בא; עוד בשנות הששים והשבעים היתה היציאה במקומות רבים, ביחוד בעיירות ובכרכים שבליטא, מעין מוצא לצאת שמה כל יָתֵר וכל עודף בתושבי-התחום היהודים, שלא מצא מקום לו להתגדר במלאכתו. אך לנדידה בהמון היתה היציאה רק מראשית שנות השמונים. לארצות הברית לבדן יצאו בכל שנה

משנת 1880 עד שנת 1884 חמשה עשר אלף איש
בשנת 1885 יצאו עשרים אלף איש
בשנת 1886 שלשים אלף איש

מספר היוצאים משנת 1887 עד שנת 1890 פעם פוחת ופעם מוסיף מעשרים ושלשה אלף עד שלשים וארבעה אלף איש

בשנת 1891 יצאו ששים ותשעה אלף
בשנת 1892 ששים אלף
בשנת 1893 שלשים ושנים אלף איש
משנת 1894 עד שנת 1896 כשלשים אלף לכל שנה
בשנת 1897 עשרים אלף
בשנת 1898 עשרים ושבעה אלף
בשנת 1899 ארבעה עשר אלף

במחצית הראשונה לשנת 1900 ארבעים וחמשה אלף ארבע מאות וארבעים וששה איש.

מאמצע שנות התשעים שנתה היציאה מהלכה במעט, ותחת אשר עד הימים ההם היו פניה מועדות אך ורק לארצות אמיריקה הצפונית, היא מתחלת מאז להתפשט גם לדרום אפריקא, לקַנַדָה, לארגנטינה ועוד למקומות אחרים. לפי הידיעות שבאו „בקובץ הידיעות הקונסולים", יצאו נתיני רוססיה בשנת 1900 דרך ערי החוץ שבאשכנז לבד, דרך הַמבורג (41, 204) ודרך בְּרֶמֶן (25, 811), ששים ושבעה אלף וחמשה עשר איש. כל הדברים האלה בהצטרפם

יהד מראים לנו בעליל, כי מורה למאד מצבם הכלכלי של ב"י ברוסיה וחלק גדול מהם צפוי לחסר וכפן.

והרעב והקבצנות אינם רק נחלת בנ"י יושבי רוסיא לבד. היהודים בגליציה לא נופלים ביחס זה מאחינו בני ארצנו.

מספר כל היהודים בגליציה הוא 772 אלף, ומהם שבעים למאה אשר מזונותיהם קשים עליהם והם מביאים בנפשם לחמם, והם נוספים מיום ליום על מחנית העובדים העניים הנודדים ללחם איה.

„הכחות החברתיים האלה", יאמר מוצקין: „הפועלים פעולתם מאליהם על היהודים בגליציה ודוחפים אותם לבאר צרה, עוד יוסיפו כח להרע ולהשחית ע"י פקודות וגזרות שונות, אשר זה שמן אשר יקראו להן תחבולות להגן על החברה, ובעצם הן אך עלילות אנטישמיות ולא יותר. הפוליטיקה החברתית הזאת, האומרת להושיע לעניי עם על חשבון היהודים, לא תשוב מפני כל. היא הוציאה בחזקה מידי היהודים את הזכיות שהיו להם ביחוד על הכנת יי"ש ושכר, גרשה מכל תחניות מסח"ב בגליציה את בעלי בתי המשתה העברים; היא מכבדת על היהודים את ההשתתפות בכל קבלנית ובכל עבודה שיש בה משום צרכי הרבים, ובעזרת המון הקים מגבילים עוד שואפת היא לחתור התירה גם מתחת למסחר הרוכלים העברים הקטן והדל. כחות ישנים נושנים וחדשים שבחדשים יחד התאחדו להלחם מלחמתם עם היהודים ועומי נפשם, מלחמה למות במלוא מובן המלים".

בנוגע למדינה האחרת אשר בממלכת אויסטריה-אונגארן, ר"ל — בנוגע לאויסטריה התחתונה, הנה, לפי דברי הד"ר מינץ, ממספר 25,000 משפחות ישראל, היושבות בעיר וינה, 15,000 משפחות עניות כ"כ, עד כי אין ביכלתן לשלם את המסים המגיעים מהן. מעשרת אלפי המשפחות הנותרות משלמות תשעים למאה אך מסים לא גדולים, וע"ז יש להעיר, כי גם מזן קרוב לשלש רביעיות אין לאל ידן לשלם את אשר נטל עליהן.

מצבם האיקונומי של יהודי רומיניה אין לתאר באמר ודברים. „חבל להמית", יאמר הד"ר לעווענטהאל: „העָלה על ציאר רבבות אנשים מישראל, ואם לא תמהר לבא להם עזרה מן החוץ, אזי

אחריתם למחנק ולכליון חרוץ. רבבות האנשים האלה נכונים לשאת כל עמל ותלאה, נכונים לעבוד כל עבודת פרך למען השתכר לפת לחם, אך למצוא עבודה איזו שתהיה היה להם לדבר נמנע בהחלט, לרגלי המשבר אשר בארץ רומיניה עתה ולרגלי משיבת האנטישמיות ואכזריותה הנוראה. חמשים אלף איש אומרים לצאת את הארץ".

היציאה מן הארץ היא קנה המדה למד בו את מצב העם החמרי אם איתן הוא או מתמוטט. מרוסיא יוצאים שנה שנה את הארץ כאשר ראינו למעלה, יותר מעשרים אלף איש מישראל, ובמשך שמונה עשרה שנה עזבו את ארץ רוסיא יותר ממיליון נפש אדם. מאויסטריה יצאו בשנה שעברה 11.000 נפש. בכלל התפתחה מדת היציאה בין העברים יושבי אויסטריה פי חמש מאשר בין בני העמים האחרים. היהודים הנודדים בבואם לאמריקה יביאו אתם ע"פ חשבון ממוצע שמונה דולרים כל אחד, בעת אשר נודדי האשכנזים יביאו אתם ע"פ חשבון ממוצע ארבעים ותשעה דולרים כל אחד.

מכל המובא בזה יראה הקורא, כי צדק לירוא בוליע באמרו, כי אין באירופא אנשים יותר אמללים מתשע הידות של היהודים ברוסיא (והכי אך ברוסיא ?). אכן הצדקה לנו להתגאות, — הננו עולים על כל עמי אירופא — בעניות!

ועתה מה לנו לעשות? האמנם אין לנו לעשות מאומה, כ"א לשבת ולחכות עד אשר תדל גם השארית הנמצאה, העשיריה האחרונה אשר נשארה לנו לפליטה?

כל אדם הן יחזה כי אין תקוה לישראל במצבו הנכחי ודרכיו יורדות לאבדון חלילה.

העניות מעברת את העם על דעת קונו, מולידה בו פריעת מוסר ושחיתות המדות וגוררת אחריה את הריסותו הגופנית. תורתנו הקדושה וחקי המוסר הנשגבים אשר לנו היו למגן לנו עד כה מפריעת המוסר ומהשחתת המדות, אך לא יכלו להגן עלינו מן ההריסה הגופנית. הננו הולכים עתה וכלים. עם ישראל התיצב עתה על הדרך המוביל להריסותו, והוא צועד עליו צעדי ענק.

„מעוט התפתחות הגוף אצל יהודי הגיטו", אומר הד"ר מנדלשטם: „היא רק תולדת מצבם האיקונומי הרעוע לאין מרפא". לאמת את דברינו הננו להביא פה איזה ידיעות מיוסדות על

מספרים. המדידות לאין ספורות, אשר נעשו בידי הרופאים, הראו, כי קומת היהודים בחשבון ממיצע שפלה מקומת התושבים האחרים אשר כביבותיהם. בעת אשר אצל האחרונים מדת הקומה היא מן 165 עד 170 סנטימטרים, מגעת היא אצל היהודים בחשבון ממיצע רק עד 162 סנטימטרים. המרחק בין קצות הידים בהותן פרושות בקו מישבב היא אצל היהודים גם בהחלט וגם בערך פחות מאשר אצל בני העמים האחרים, — מה שמעיד על רוע התפתחות החזה והשרירים. אם על שפלות הקומה עוד יש מקום לאמר כי היא אחת מן התכונות המיוחדות לעמנו, הנה לחזיון השני אין מקור אחר מלבד רוע כלכלת הגוף. היקף החזה אצל העברים מצער מאד בערך אל קומת האיש.

אצל האנשים אשר גופם התפתח כראוי—מדת היקף החזה היא החצי ממדת הקומה.

במערב אירופא אין מקבלים את הצעירים לצבא אלא א"כ נתמלא בהם התנאי הזה בשלמות. אך בריסיא מקבלים אנשים לעבוה"צ גם אם מדת היקף החזה פחותה אצלם בחצי האצבע מחצי מדת קומתם. אבל היהודים לא יוכלו למלאות גם אחרי התנאים האלה, ולפי עדות רופאי הצבא, — אצל ששים למאה מן היהודים היקף החזה פחות הרבה משיעור חצי הקומה.

בשיעור מקביל למעוט התפתחות החזה אשר אמרנו, שהוא תולדת מעוט התפתחות השרירים והעצמות, רבים המה בין בחורי ישראל הקרואים לצבא לקויי הריאה, ומספרם הוא $13\frac{1}{2}$ למאה, מספר העולה הרבה על מספר לקויי הריאה בקרב נערים כאלה מבני העמים האחרים.

ע"פ הדברים האלה, חלקנו ונחלתנו הם: — שרירים רפיים, בלי נשימה שלא התפתחו כראוי, רפיון מערכת העצמות, מעוט כח גופני, מעוט כשרון לעבודה.

האורגניזציה הגופנית הרעועה, שסבותיה הן אך ורק חסר מזון, חסרון אור וחסרון אויר, גורמת לזה, כי צר כח היהודים להרחיק מעליהם מחלות שונות. ביחוד מצויות ביניהם מחלות העור: מחלת הסקראפול, מחלות האזנים ומחלת העינים המתדבקת — טראחאמא, אשר במעט אין מקום יותר מוצלח להפרחתה מן

הגיטו, שויתי הוכחה ברורה כי מוצא המחלות הוא מן התלאה ומן העניות. בתולדה מן העבודה בלילה נפגוש לרֹב בין אחינו את קֹצר הראִיה, עם תוצאותיו המעציבות — דלקת העור הפנימי של העין.

לא טוב מזה הוא מצב הבריאות אצל אחיותינו בנות ישראל.

אחרי הדברים האמורים הצדק לנו לאמר בדברי ה׳ מ. פּעבּקאֶיסקי: „אחת היא לנו, אם אל מקורות פרטיים ואם אל מקורות רשמיים נפנה לאסוף ידיעות בענין הזה, מכֻּלם תצא לנו מסקנא אחת, והיא, כי נכונה העבודה אשר הזכרנו למעלה, „עלה מות בחלונינו״, „הריסה״ באה לעשות שמות בתוכנו!״

פה נעמוד ולא נלך הלאה. כווירגיליוס אשר נהג ויולך את דאנטע דרך מדורי הגיהנם, כן נהגנו הובלנו גם אנחנו את הקורא בכל מדורי הגיהנם שלנו. אך הגיהנם של דאנטע היה רק פרי דמיונו של המחבר, והגיהנם שלנו, אויה, אף אם גם הוא הנהו מעשה ידי מחברים שונים, אך לא דמיון הוא, כ״א מציאות מרה ואיומה.

הבה נרשום נא עתה את הסכום הכולל היוצא מכל המראות אשר ראינו.

הרדיפות שרודפים אותנו במשך הורות רבים והשנאה ששונאים אותנו בכל מקומות מושבותינו הורידונו הביאונו עד המדרגה הקיצונה בעניות. התענית הארוכה ההולכת ונמשכת מדור לדור, העדר האור והעדר האויר, הביאו את העם לידי הריסה גופנית. זאת היא בקצרה תמצית התקופה ה מ ע ר ב י ת בדברי ימינו.

עינינו הרואות, כי הרדיפות שירדפונו והבוז אשר ישפכו עלינו משחיתים אותנו השחתה מוסרית, שוללים מאתנו את צורתנו הלאומית ועושים אותנו לעם של עניים וקבצנים חדלי אישים.

אם לא התהפכנו עד כה כלנו כאיש אחד לעצרת בוגדים וחבר מרצחים, הוא רק מפני כי עוד השתמרו בתוכנו כל הימים הארוכים חֻקי הדת ויסודות חיי המשפחה. אך הנה לא רחוקים הימים, ומעקת תנאי החיים החדשים ימוטו היסודות האלה ויפלו, לא רחוקים הימים, ומגן האמונה, אשר היה חומה בימים עברו, אם לא על גגנו מחצים ואבני קלע, עכ״פ על רוחנו לבל יחת מחרפה אנוש

ומחמת אויב, זה צִנּוֹ ומגננו, אשר כל כלי יוצר לא צלח עליו להכחידו, יחדל חלילה מהיות סוכך לראשנו ביום עברה. ומה יהיה גורלנו אז? התשובה פשוטה וקצרה. הרקבון מבפנים (אשר כבר נודעו עקבותיו בערים הגדולות) יוכלה לעשות את אשר החלו לעשות הרדיפות מבחוץ.

הסכנה קרובה, הסכנה גדולה וגלויה לעין, עד כי היתה ענין גם לסופרים נוצרים לישא וליתן בה. „היהדות", יאמר ליריא-ביליע: „ועתה גם היהודי, בהנטל מהם המגן הסוכך להם, נותרו ערומים וריקים מכל. היוכל יוכלו אז, בהיותם ערומים וריקים, לעמוד בפני ההשפעה הנפסדה של הדעות החדשות המתנגדות להם והשאיפות לבלעם חיים? ומה יהיה גורל היהודי, בכלות כח היהדות? האין סכנה נשקפת ליהודי, אשר עמד והתקים עד כה בעזרת תורתו ואמונתו, — האין נשקפת לו עתה הסכנה להכחד מן הארץ יחד עם יהדותו?"

למראה כל אלה תתעורר בנו השאלה ששאל המלט את נפשו: „להיות או לחדול?".

ו.

יסוד מרכז מדיני בארץ ישראל. — טבע המקום.

> אל החזיונות הנאדרים, העומדים להִגָּלוֹת לעינינו במאה הקרובה, יֵחָשב גם פתרונה הגמור של שאלת היהודים באירופא. ליהודי אירופא לא נשאר עתה לעשות בלתי אם אחת משתי אלה — או לכבוש את אירופא ולהיות לה לאדונים (?) או לצאת ממנה כאשר יצאו בימי קדם ממצרים, בהיות אז מצבם שם כמצבם עתה פה".
>
> (פר. ניטשה, „מאָרגענראָטהע," § 20).

ואולם אחרי כל התוצאות המעציבות, שהגענו אליהן בהתבוננו היטב אל מצבו האזרחי, המוסרי, הכלכלי והגופני של עמנו ישראל, אין לנו בכ"ז לבא לידי יאוש בנוגע לאחריתו ולהדול מקוית להטבת גורלו בעתיד. לפי מליצת הד"ר מנדלשטם, שרש מחלתנו היא רק חולשת האברים ולא מומים, וע"י רפואה טובה מכוונה לתכליתה אפשר להרחיקה ולהסירה.

מחובת כל אוהבי העם האמתים אפוא לבקש ולמצוא את הדרך הנכונה לרפואת המחלה האמורה. עד הימים האלה היו כמעט תמיד מראים לנו על שתי דרכים המובילות לזאת: על היציאה לארצות אחרות ועל ההתבוללות. אך אחרי ההסתכלות והעיון יוצא לנו, כי גם הדרך הראשונה גם הדרך השניה לא לעזר ולא להועיל. היציאה, לו גם תהיה יציאה להמונים, לא תועיל במאומה להיטיב את מצבם האזרחי של אלה מב"י אשר יישארו לשבת במקומותיהם, ובאותה שעה עלולה היא לרצמיח הרשות לא לטובה במצב היהודים ויושבי הארץ אשר אליה ינהרו

המיני הנודדים, והיתה סבה להגלות שאלת היהודים במקום שלא נודעו עקבותיה עד הנה. אלה הנה בהכרח תולדותיה הטבעיות של היציאה בנוגע לגשמיות. ובנוגע למיבריות לא תוכל בשום פנים להביא לידי תוצאות טובות שיש בהן ממש, אחרי כי משאירה היא את העם במצבו הקודם, מצב עם נודד בגוים, אשר גורל חייו תלוי תמיד ברצונם או באפס של שכניו אדוני הארץ אשר בא לגור שם. הלקח המר אשר נתן לנו נסיון הימים שעברו הוכיח לנו באופן ברור למדי, עד כמה אין מעמד קבוע לרצון זה של שכנינו=אדונינו, ואין כל עצה והתחבולה לשים עליו רסן ולבלתי תת לו לנטות אנה ואנה.

וזהי מה שהעלינו בעיון בנוגע לחסרון התועלת של היציאה לארצות אחרות, שלא זו הדרך להביא את שאלת היהודים לידי פתרון גמור. ואולם במעשה כבר נפתרה שאלת היציאה באופן יותר פשוט. אין ארץ בעולם אשר תאות כי יבאו אליה היהודים בהמון רב, ואם אך מרבים היהודים הנודדים לבא אל איזו ארץ, מיד ממהרים שם לאחוז בתחבולות שונות לגדור בעדם את הדרך, מה שהוכיח כמאה עדים התנועה כנגד כניסת הגרים באנגליה ובאמיריקה.

ועוד גרועה ממנה היא התחבולה השניה המוצעת — ההתבוללות, אחרי כי עם שלם לא יוכל להתבולל, וגם שכנינו העמים לא יאותו לדבר הזה. הנה לפנינו דעת איש נוצרי אשר הגיד את כל לבו בענין הזה ולא כחד: „היהודים המתבוללים מביאים את בניהם בברית האמונה הנוצרית, בחשבם בלבם, כי מעשה טוב הם עושים בזה. ואולם העם האשכנזי אחרת יחשב על אדות הנוצרים החדשים האלה ורגשות אשר ירחש לבו להם הן מתבונה אחרת, גמרי. לו למורת רוח ולתועבת נפש גם יחד הקונקורנט החדש הזה, אשר עיניו משוטטות בכל וידיו שלוחות בכל."

אך לו גם נניח, כי ההתבוללות הוא דבר שבאפשר והעמים אך אותה הם מבקשים, גם אז מדראוי לנו לדחותה בשתי ידים, יען כי ההתבוללות מאונס, התבוללות הבאה בכח הדחיפה מן החוץ, לבשת ולחרפה היא לעם המכבד את עצמו. „היהודי

בהתבוללו, היינו בבטלו את עצמיותו הלאומית מפני עצמיות לאומית אחרת, עושה כזאת בסבת שיורי תכונות העבדים, אשר הכו שרשיהן עמוק בנפשו, וכמו כן בכח הנטיה הבהמית הגסה, המניעה אנשים לעזוב בקרב צרה את משפחתם החלשה ולהספח על משפחה אחרת תקיפה ממנה. פוליטיקה ממין זה היא נגד יסודי המוסר הנעלה, נגד יסודי החפש האמתי, נגד הצדק והישר (דובנוב).

ואולם למותר כל הוכוחים העיוניים בהוית החברה קימת, כי אין התבוללות גמורה אלא מיתה לאומית, אבוד עצמו לדעת. ואבוד עצמו לדעת איננו רפואה!

נמצאו עוד אוהבים לעם היועצים לו לחכות לימים טובים, לימי תקון העולם במלכות האמת, הטוב והצדק.

מי עוד בעמנו מאמין בביאת הימים הטובים ההם! מי כמוהו מאמין ביעודי נביאיו הגדולים ישעיה ומיכה, אשר חזו לאחרית הימים, כי

„תָבֹאנָה עוֹד עִתִּים
וְכִתְּתוּ הָעַמִּים חַרְבוֹתָם לְאִתִּים
וְכֻלָּם כְּאֶחָד יַגִּידוּ, יֹאמֵרוּ,
וְשִׁירָה חֲדָשָׁה בְּעֹז יְשׁוֹרֵרוּ:
חַיֵּי, הָעֲבוֹדָה בַּת צֶדֶק וָיֹשֶׁר
בְּצֵל הָאַהֲבָה וּמְנוּחָה וָאֹשֶׁר!"

(פרוג בהעתקת קפלן).

מאמין הוא ומאמין, אך האמונה הזאת לבדה לא הביאה ולא תביא לו את ישועתו.

בשבתם בתוך בתי כלאים ובהעלותם על מוקדי אש, בהתגוללם ברפש הגיטו הלוח יהאפל ובעמדם בראש הדרך וכלי גולה על כתפותיהם הרזות, לקול שריקות אויב ושאון קמיהם האכזרים, — בכל עת ובכל מקום נשאו בני עמנו את עיניהם בדמעות אל המקום שמשם תבא עזרתם, שמשם יבאו להם הימים

הכוכבים והמאורים האלה, כפי המבטח להם מפי נביאיהם הקדושים. אך הימים האלה עוד טרם באו.

מיום ליום קשה עלינו יותר ויותר להאריך נפשנו בתוחלת הממושכה. „רעה אחר רעה הנה באה", „אין יום שאין קללתו מרובה משל חברו."

אין כח לחכות עוד, עמנו כבר בא לידי אפיסת הכחות במיטבי ובגשמי. אין יכולת עוד לישראל „לשבת ולחכות לשנוי המזג באויר" וגם ללא הועיל לו הדבר. אין ספק בדבר, כי בא יבאו, אף אם יתמהמהו, ימי הטובה, ימי האשר הכללי לכל האדם, אבל יחד עם זה אין ספק ג"כ, כי עם ישראל, לפי תנאי החיים הקשים והמרים אשר הוא נתון בהם, לא יספר עוד בכתב עמים בבא התקופה המזהירה והמבורכה ההיא, עם ישראל כבר יחת או מעם, ולא יזכה לראות באורה כי יהל, לא יזכה ליחד לבבו

„בְּהַלֵּל הַגָּדוֹל בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
לְאַהֲבָה וּלְשָׁלוֹם וּלְצֶדֶק עוֹלָמִים!..."

הנה כי כן ראינו, כי תחבולות הרפואה המוצעות לא תכשרנה לנו. היוצא מזה, כי עלינו לבקש לנו מפלט אחר ממצבנו הנכחי. הבה ננסה נא לברר את השאלה הזאת כראוי.

אלפי שנות דברי ימינו הורונו, כי היהודי, גם בארץ אשר נולד בה, לא רק כי לא יחשב כאחד מבניה האזרחים, כי גם לא יחשב בה כאחד מבני ארץ אחרת. לזר יחשבוהו. לכל בן ארץ אחרת הצדקה לדרוש כי ינהגו בו מנהג הכנסת אורחים בארץ מגוריו, כי יש לאל ידו לשלם לאיש כמעשהו בארצו ולמוד במדה שמודדים לו. לא כאלה חלק היהודי וגורלו: הוא, מאין יכלת לו לשלם מדה כנגד מדה בארצו בביתו, לא יוכל בשום פנים לדרוש מדת הכנסת אורחים מאחרים. היהודים הם בעיני העמים גרים בארצות מושבותיהם, מבלי היות להם ארץ מולדתם שלהם. ועל"כ גם האשכנזי גם הסלאווי לא יבכימו לעולם לדעה,

כי היהודי, יוצא גזע שם, הוא בן אדם כמוהם. כן הוא טבע בני האדם, ודברי ימי העולם יוכיחו למדי אמיתת ההנחה הזאת.

בשים אל לב, כי „תורה אחת ומשפט אחד לגר ולאזרח הארץ" הוא דבר המתנגד ליצר לב האדם הרע מנעוריו, מה שיש לו סמוכים בחקים יסודיים בלתי משתנים, אשר שרשים עמוקים להם בחקרי טבע האדם ותורת הנפש, אז מבלי משים יעלו על פיני דברי דאנטע: „lasciate ogni speranza" (חדלו לכם מקוות מן האדם!).

למען אשר נשוב לחיות, ככל העמים על פני האדמה, חיים לאומיים עצמיים, עלינו לחדול מהיות זרים בכל מקום, ולחפץ הזה דרוש לנו לרכוש את הדבר, שרכשו להם כל העמים האחרים איש לא נעדר,—בית אם, ארץ מולדת. „טוב לאדם בכל מקום, ואולם בביתו ייטב לו יותר," יאמר המשל; ומה מאד אפוא ייטב בביתם לאלה, שאין טוב להם בשום מקום?

ובכן, גם ההתבוננות בתולדות ישראל, גם מצב ישראל בעמים בעת הזאת, גם משאלות לב העם, גם תכונת טבע האדם בכלל, גם הרגש, גם ההגיון,—כלם, כלם יביאונו לידי המסקנא האחת—כי על עם ישראל לכונן לו עתה מקלט, לבנות לו בית.
אך אי זה המקום לבנות בו את הבית?

בהיות עוד חי בזכרוננו הלקח המר אשר קבלנו מידי הנסיון בעבר, עלינו להקים לנו עתה את הבית רק בארץ כזאת, אשר תמלא לנו את משאלותינו אלה:

א) כי נוכל בארץ ההיא להיות הרֹב מכל העמים האחרים היושבים עליה. עד הימים האלה היינו בכל מקום המעט מכל העמים האחרים, „לכח הזרוע" לא נחשבנו בשום מקום, ובלי כל מורא ובלי כל עמל יכלו לשלול ממנו היום את אשר נתן לנו אתמול; יכלו ויכולים לרדפנו ולהציק לנו וגם לגרשנו מן הארץ, כי נבצרה ממנו להתקומם נגד לוחצינו ביד חזקה. „אסון היהודים", אומר ק. וַאלקער: „הוא זה, כי אין מקום בעולם אשר יהיו הם שם

האימה התקיפה״,— ולהנצל מהאסון הזה אין דרך אחרת בלתי אם להיות באיזה מקום הרֹב מכל העמים האחרים.

ב) כי נהיה קשורים אל הארץ בעבותות היסטוריים— בזכרונות מימים עברו. לנו אין טוב מאשר כי תהיה לנו על הארץ ההיא איזו זכות מוסרית, ואז, בהרגיש העם את יחס הקִרבה אשר בינו לבינה, לא יֵקר בעיניו כל קרבן ולא ישגב ממנו כל עמל למען החיותה מערמותיה.

ג) כי תהיה הארץ פוריה, מסוגלת לישוב מפאת מצבה הגיאוגרפי ודי מקום יהיה בה להתנחל למיליוני אדם.

וד) כי תהיה הארץ בידי ממשלה כזאת, אשר מאז ומעולם התיחסה אל עמנו יחס אהבה וידידות ואשר ע״כ אין לפחוד פן תבא להרעישנו „בנוראות לא נקוה״.

הקורא החפשי מדעות קדומות יסכים עמנו, כי את כל התנאים האלה אשר חשבנו נמצא באופן שאין טוב ממנו רק בארץ מולדתנו העתיקה—בארץ ישראל.

לפי דברי גראֶטץ ישבו בימי חרבן הבית השני רק בארץ הגליל לבד בשלשת מיליונים נפש מישראל. לפי דברי בּימֶטן יכולה ככר הירדן לבדה ע״י השקאה בשיטה מושכלת לכלכל חצי מיליון תושבים. אם נוסיף לזה את ארץ יהודה וארץ עבר הירדן ועוד נפות אחדות מיושבות אך במקצת הנשענות לגבול ארץ ישראל מפאת צפון ומקרן דרומית מזרחית, אז יצא לנו ברור, כי תוכל הארץ להכיל בקרבה את רֹב היהודים הנמצאים עתה בעולם. מספר תושבי הארץ בעת הזאת לא יעלה על (650) אלף איש. ע״פ הדברים האלה לא יהיה עמנו בא״י המעט מכל העמים, והדבר הזה, כפי אשר התאמצנו לברר, נכבד לנו מאד מאד.

בנוגע להיותנו קשורים אל הארץ בעבותות היסטוריים, הבה נשמע נא את אשר בפי ה׳ ליליענבלום בענין הזה. ה׳ ליליענבלום אומר כדברים האלה: ה ה י ס ט ו ר י ה נ ו ת נ ת א ך פ ע ם א ח ת ל ע ם א ת א ר ץ מ ו ל ד ת ו, ואין אנחנו רשאים אפוא לשנות לפי

דגילה על רוחנו ממטבע שטבעה לנו זה פעמים, בימי יהושע בן נון ובימי כורש מלך פרס. הן אמנם ההיסטוריה גם הרחיקתנו מעל ארץ מולדתנו זו, אך ארץ מולדת אחרת הן טרם נתנה לנו עד כה, ונשארה לנו לפ"ז אך ארץ מולדתנו העתיקה. אמת, כי ישנן בעולם ארצות העולות בערכן על א"י, אך הן אין איש מהלל את הריו שאינם משובחים ביותר באחרים נאים מהם. נוסף לזה, גם החבה הנודעת לה מהעם, הזכרונות הלאומיים הקשורים בה, והיותה ערש הדת, — כל אלה הם דברים שערכם רב מאד בענין לאומי כזה."

לשוב לחיות מחדש חיים מדיניים אפשר לנו רק שם, במקום חיינו לפנים חיים כאלה ונרא בטובה.

החוף למנוחתנו הוא שם, במקום צצה וחלפה ילדותנו המאושרה, במקום ישבנו לבטח על אדמתנו, ונזרע שדות ונטע כרמים, ונשבע לחם ונהיה טובים.

"שמה רק שמה ינשאו", לפי מליצת הסופר הנוצרי דאראשעוויטש, "מקצות כל הארץ רוחות בני עם עבר לבכות ולהמר, להתפלל ולקוות". ושם עלינו להניח עתה את היסוד לעתידותינו המזהירות.

ואולם התוכל א"י לכלכל בלחם אוכלסין מרובים?

על השאלה הזאת נתעכב מעט ונאריך בה יותר, אחרי כי שממות אה"ק היא תמיד בפי מתנגדינו הטענה היותר גדולה נגד האפשרות להוציא את הציוניות אל הפועל.

מעלותיה של א"י כארץ פוריה נזכרות לתהלה לא רק בכה"ק, מקום שם יקראו לה "ארץ זבת חלב ודבש", כי עוד גם בספרי המיפת הרומיים (טאציטוס, יוסטינוס, אממיאן, מארצעללין).

יוסף פלאוויוס, אשר חי בתקופת מפלתה של ממלכת ישראל, יתאר את ארץ הגליל בדברים האלה: "היא פוריה מאד, בה שדות מרעה לרב, עצים שונים למיניהם נטועים בה למכביר, ובעשרה כי רב תעורר לעבודה גם את האכר היותר נרפה. לא

לפלא אפיא, כי כל הארץ מיושבת מאד בבני אדם; אין בה אף חלקת אדמה אחת פניה. בה כבר נראה ערים יתר על המדה (מאתים וארבעים במספר), וגם יושבי הכפרים בה, לרגלי הברכה הרבה בפרי האדמה אשר להפליא, רבים ועצומים בכל מקום, עד כי מספר התושבים בכפר היותר קטן עולה על חמשה עשר אלף איש.

„אדמת הגליל נעבדה כלה, עד כי יראה אותה הרואה כגן אחד גדול ורחב ידים. ארצות שמרון ויהודה נוחות להעבד, פוריות, מלאות נטעי עצים ומוציאות פרי רב. בגלל שפעת המספוא והחציר מרבות פה הבהמות עשות חלב, עד כי אין דומה להן בשום מקום."

כזה היה טיבה של א"י בתקופת אבדן חירותנו. בהיותה נושבת מעם לא רב, אך עם חרוץ ועובד עבודתו בחפץ כפים, עלתה הארץ כפורחת, ותהי לאחת הארצות היותר מבורכות בימי קדם. מספר תושביה הלך ורב, עמקיה יבריה עטפי עשב וירק דשא, מורדות הריה וגבעותיה כסו גני עצים ושדות תבואה. העם היושב בה פתח וישדד את האדמה בשקידה, חצב מדרגות בסלעי הריה ויחפור תעלות ויכונן בה צנורי מים, ויגדל תפארתה בפרדסים וכרמים מרהיבי עין.

אך הנה בא נשר רומי ויתקע בה את צפרניו החדות,— וכל הסן הארץ ויגיעה ויקרה נתנו לאש ולחרב.

מאז שלחה המגערת בברכות הארץ, ובכ"ז לא בלאה הארץ יבולה. אחרי עבור אלף ומאתים שנה מיום החרבן מצא הרמב"ן, כי „פרי הארץ לגאון ולתפארת ופריה ותבואתה מרובה, ועדיין היא זבת חלב ודבש ליושבים בה."

עברו עוד שנות מאות אחרות, והמלחמות הרבות לאין קץ שהתחוללו בה הפכו את נחלתנו למדבר שממה.

במקום ראתה העין לפנים שדות תבואה ונאות דשא עוטפים ירקרק חרוץ, וגנות ויערים משתרעים לארך חב, עלו

עתה קוצי המדבר וסירים סבוכים; במקום ערי מושב—עיי מפלה וגלים נצים; עמקי הברכה נהפכו לבצות מעלות באש, הבארות יבשו ומלאו עפר והמדרגות נפלו,—הארץ לבשה בגדי אלמנות ומעטה אבל פרוש על פני כלה.

לפי דברי הסופרים הקדמונים היתה אדמת א"י מכוסה ברבה ביערים. עתה כמעט שאין בה יערים כלל. העזובה הרבה בקרב הארץ, שביתתה מצמיחה ומגדול, פעלה לרעה על איזו מתכונותיה האקלימיות. מי הגשמים הרבים היורדים פה לברכה בימות החורף לא יכונסו, כבימים מקדם, בברכות ותעלות להשקות מהן שדות וגנים, כ"א יקוו אל המקומות הנמוכים והיו לבצות גדולות, אשר כסו פניהן ערבי נחל וירוקה שעל פני המים. הבצות האלה הן הן הסבה למחלת הקדחת השוררת בארץ.

הנה כי כן דללו כחות הארץ. לפי מצבה הנכחי לא תוכל הארץ לנהל בלחם גם את תושביה עתה המעטים והדלים.

סבת הדבר היא, כי חסרה הארץ תושבים בעלי תרבות בריאים וחזקים, אשר ידעו ואשר יוכלו להשתמש לטובתם בסגולותיה הרבות אשר העניק לה הטבע. אך כי הארץ פוריה, בזה אין כל ספק. ע"ז יעידו המון נוסעים ומלומדים, אשר תרו את הארץ ויחקרו לדעת טבעה וטיבה.

שוברט, אשר הלך למסעיו בארצות הקדם בשנת 1837, אומר בין יתר הדברים כדברים האלה: „מי אשר ראה פעם אחת את שפעת הצמחים הרבים אשר בהר הכרמל ובקצה המדבר, את עמק יזרעאל ואת כבר הירדן המצמיחים כל ירק עשב, את יערי הר תבור, את חפי ים כנרת ומי מרום, אשר לא יחסר להם דבר בלתי אם יד עובדים חרוצים,—מי אשר ראה את כל זאת יקום נא ויענה, אם יש עוד למצוא בחצי כדור הארץ שלנו ארץ מסוגלת לחיים חדשים יותר ממנה."

החכם המפורסם במחקרי ארץ גערהארד פאן ראטה, אשר בקר את הארץ בשנת 1881, אומר: „יש אשר נמצא בא"י

שרות המציאים חטים ושעורים ממינים הותר משובחים על חלקת אדמה אשר כסו פניה אבנים."

הסופר המפורסם זאנגוויל אומר: „גם בתוך חרבותיה ושממותיה כיום הזה עוד לא אבד לא"י הדרה מקדם ולא לקחה ממנה ברכת פרי אדמתה. בתועפות הרריה עוד תפרח הגפן וְגַן הזית, ופה ושם עוד נתפלא לפגוש פרחי חן שונים למיניהם הגדלים פרע. אם ישעו בה יערות ויטב אקלימה, אפיקי הארץ ימלאו מים והבארות מימי קדם תְּשׁבנה להקיר מימיהן להשקות אדם רב..."

גם ס. ר. קאָנדער, אשר שם לבו לחקור היטב את הארץ בשנות השמונים, יכתוב על אדותיה לאמר: „הַדֵּעָה, כי אין א"י פוריה, נובעת בל"ם מזה, כי מרבית הנוסעים אשר עברו בארץ בקרו עד הנה רק את המקומות אשר יבול אדמתם גרוע. אמת היא, כי ערבות המדבר אשר בסביבות ים המלח והררי הנתר אשר מנגב לבאר שבע טובים רק לגדול הבהמה; אך, בכלל, בנוגע לאקלימה של א"י ולברכת פרי אדמתה ותוצאותיה יש להשיתה לאיטליה התיכונית, אשר זה שמה מדורות עולמים „גן עדן התחתון." א"י גם במצבה הנוכחי הרע עוד מרבה להוציא דגן ותירוש ויצהר, ועוד גם עתה כמלפנים נאה לה שמה „ארץ מבורכת ה'."

ה' א. לובארסקי ישמיע משפטו על א"י בדברים האלה: „אם לא נוכל לקרוא עתה לא"י שם „ארץ זבת חלב ודבש", אך צמחיה וגדוליה הרבים והנהדרים הוכיחוני לדעת, כי עוד לא נם לֵחָה, וכי עוד שפינים טמונים בחיק אדמתה כחות נעלמים וסגלות יקרות למכביר."

לאחרונה נביא פה דעת האגרונום א. זוסמאן, אשר שֻׁלח בשנת 1899 לבקר את הארץ יחד עם ה' א. גוניבערג מטעם הועד לחברת התמיכה לבני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריא ואה"ק: „כי תנאי האקלים באה"ק," הוא אומר: „טובים להצמיח את הפירות היותר נחמדים והיותר יקרים שתוכל להוציא הקולטורא של עבודת האדמה — וזהו דבר שאין צורך להרבות

עליו במליב. אם ישוב ארץ יהודה במדה מרובה ובלי מעצורים היה דבר אפשרי, אז אפשר היה ליסד על חלק אה"ק הזה קולוניות למכביר, אשר תנאי אדמתם צריכים היו להתחשב ליותר טובים" (דברי הבקרת לעניני המושבות באה"ק, בהעתקת ועד התמיכה באדעססא).

נסים בדברי טעאבאלד פישער, האומר: „לא"י יש לא רק ערך רב בקורות הימים שעברו, כי עוד מלבד זה גם תקוות גדולות לימים הבאים.

הנה כי כן היא א"י ארץ טובה ופוריה, ובהיות לה די אנשים עובדים ודי אמצעים לעבודה אפשר יהיה לשים את הארץ הנשמה כגן עדן.

מצבה הגיאוגרפי של א"י, במרכזו של העולם הישן, מכשיר אותה להיות מקום מסוגל להפרחת המסחר. ע"פ הדברים האלה יוכל חלק הגון מתושבים היהודים להשתמש בכשרונותיהם למסחר, שהתפתחו בהם בהיותם בגלות, להרחבת המקצוע הזה בארץ ולהחיות בה את הנשמות ע"י בנין מסלות ברזל וחפים טובים למעמד אניות.

צרכי החיים יניעו רבים לעסוק גם בחרשת המעשה מסוגים שונים. ביחוד נשקפו עתידות מזהירות לחרשת המעשה בתוצאות הדרים. המקומות בסביבות ים המלח עשירים בביני מחצב שונים שיש תועלת בהם, כמו מלח, חמר אספהאלט וגפרית, שם מוצאי פאספאט ונפט, שם גם מכרות נחשת וברזל לשני עברי הירדן, ועוד ועוד. במקצוע זה עוד לא נחקרה הארץ למדי.

מעבר מזה יוכל שם גדול בהמות ממינים אחדים (סוסים ראמים, פרדים) להתפתח ולהגיע למדרגה גבוהה; עתידות גדולות נשקפות שם לגדול הצאן.

מכל האמור למעלה יראה הקורא ויוכח, כי עוד כמוסים ותהומים בבטן האדמה הזאת כחות וסגֻלות להפליא, אשר אך תגע בהם יד חרוצה של אנשים בעלי הון ובעלי דעת להעירם מתרדמת העולמים הנסוכה עליהם, תוכל הארץ על נקלה להגיע

בהפרחהה אל המצב הטוב שנמצאות בו הארצות היותר נאורות בזמננו.

ביחוד נכבדה העובדה כי נמצאת הארץ ת"י ממשלה אשר התיחסה מעולם ביחס אהבה וידידות אל היהודים. גם מנקודת ההשקפה הזאת תמלא א"י את כל משאלותינו.

תוגרמה היא הממלכה היחידה, אשר במשך דורות רבים לא רק כי לא נכתם עונה כלוחצת את היהודים, כי עוד פתחה באהבה את שעריה לפניני בכל עת צר ומציקה בשנפלה עלינו. כן נתנו בשנת 711 המושלמנים המנצחים ליהודים, הנאנחים והנאנקים מתגרת יד לוחציהם הקתולים הקנאים בספרד, חפש גמור לחיות באמונתם ושלטון בית בהנהגת העדות פנימה.

כעבור עוד 750 שנה קראו התוגרמים דרור ליהודים מתחת העל הקשה אשר שמו עליהם מלכי ביצנץ. ולאחרונה, פתחה תוגרמה את שעריה ברצון לפני גולי ספרד בשנת 1492 ותתן מחסה בארצה להלק היותר גדול שבהם.

וגם בימים האחרונים, הלא הוא בשנת 1900, עת אשר, בסבת התגברות הרדיפות, החלו היהודים לצאת להמונים את ארץ רומיניה, קמה ממשלת תוגרמה על נדיבות, ולא רק כי חלקה לכמה משיירות הגולים חבלי אדמה חנם אין כסף, כי עוד תמכה אותם תמיכה הגונה בכסף להיות להם להספקת צרכי ביתם בימים הראשונים לבואם לשבת על אדמתם. בימים האלה (בקיץ לשנת 1902) התכוננו יותר מחמש מאות נפש מישראל על אחוזותיהן באַנַטוליה, ומצבן איתן.

ולפ"ז הִנֵּה תוגרמה הארץ היחידה, מקום שמה יובלו היהודים לבא לשבת להמונים בלי כל פחד.

לא"י ואך לא"י על הנודד הנצחי להרים עתה פעמיו, ושם רק שם ימצא לו את המרגעה אשר תשאף נפשו אליה. זהו הרעיון אשר הונח ביסוד התנועה אשר נקרא לה „ציונית".

ז.

דברי ימי התנועה הציונית במאה התשע עשרה.

(תקופה ראשונה).

„הציוניות בזה"ז לא חִדשה מאומה, רק הוסיפה עז ותעצומות לַמסורה הדתית והלאומית (האמונה בביאת המשיח), אשר לא פסקה מעולם בין היהודים הנאמנים בבריתם ואשר רק נרדמה בסתר לבבם אך לא אבדה ונכרתה משם".

(ה. בערל).

הרעיון הציוני, אשר היה ענין ליהודים לענות בו בכל משך ימי הגלות הארוכה, לא יכול בכ"ז לצאת מעולם החזיונות ולבא לכלל מעשה בעולם המציאות, יען כי הדורשים בשבחו לא הראו כל דרכים ותחבולות איך להוציאו מן הכח אל הפועל. ורק במאה התשע עשרה החל רעיון הציוניות להתפשט לאט לאט את חתולת הערפל שלו, הרמז והסוד, ויחל לבקש לו דרכים ותחבולות מעשיות ליציאתו לפעולה. הציוניות, כתנועה לאומית, בקשה לה להתגלמותה בחיים את הדרך ההוא, אשר בקשו ומצאו אז יתר התנועות בדומה לה, ילידות המאה ההיא.

המאה החולפת מצוינת בזה, כי בה הרבו בני האדם להפּלג וגם להתאחד ללאומים, וע"ז נוצרו עמים חדשים שונים. המהלך החדש הזה בהיסטוריה הכללית, המהלך הלאומי, בא לעולם כפעולה מתנגדת ליצירת ממלכות באופן מלאכותי, אשר פריה היה — הברית

האשכנזית הישנה (ברית רפויה, עלולה להתמוטט מכל רוח מצויה) ואיטליה המפורדה במאה השמונה עשרה ומחציתה הראשונה של המאה התשע עשרה.

הפרוגרס בחיים המדיניים והחברתיים, שבא לעולם בתוצאת המהפכה הגדולה באחרית המאה השמינה עשרה, בא בחוברת עם התנועה הלאומית; בה מצא מין את מינו.

כבראשון, בפרוגרס הכללי, כן גם בשניה, שיטת הלאומיות, היסוד המיסד אחד היא: לפקח לאט לאט ולהגביר בעולם את העיקר הגדול — חפש הפרט ועמידתו ברשות עצמו.

נמנו וגמרו כי החיים בתוך קבוץ לאומי הם תנאי הכרחי בהתפתחות החפשית של האיש הפרטי.

ההשקפה הזאת עוררה מראשית המאה התשע עשרה עמים רבים רצוצי משפט, שהיו תלוים ברעת אחרים חזקים מהם, יהלחם על חירותם. יון נתנה את קול האות הראשון (1821), בעקבותיה יצאה שוויץ, אחריהן אונגארן ואיטליה, אז התאחדנה ממלכות אשכנז, דרור נקרא לעמי הבלקנים, אירלנד יוצאת לריב ריבה מידי אנגליה, הצ'כים באים ודורשים משפטם מאוסטריה.

רוח חדשה עברה על פני אירופא כלה, רוח מעוררת לחיים ולמלחמה בעד חירותו המדינית של עם ועם. רוח מלא מאלה בא ויחדיר גם אל מחנה ישראל מבעד לחומות הגיטו, ומבחר בחוריו נטחפו בזרם הכללי ויספחו אל חיל הנלחמים לחפש.

רבים ממשכילי ישראל בימים ההם לקחו עמדתם בשדרות החלוצים בהלחמם לנצחון האמת והפרוגרס. מה רבה היתה עליצותם, כי עזה בחלקם להיש בכל נעימותיה את ההתפעלות מנצחונותיהם הראשונים של אחיהם במלחמה, אך שמחתם זאת לא ארכה. הדעה הלאומית, בעשיתה דרכה הלאה, דרך ההתפתחות הטבעית, הוכרחה לבא בכח ההגיון לידי כך — להציב גבולות נכרים בין עמים היושבים יחד איש בצד רעהו, להפריד בין תועלת עם זו לתועלת עם אחר, ולא תהיה אחת נוגעת בחברתה אף כמלוא נימא. וכן גם היה המעשה באמת.

התחיה הלאומית באירופא, התאחדות החלקים הנפרדים בכל

מקים לגוף לאומי אחד שלם, גררו אחריהן גם קנאת־עַם נפרוה ונסיגה לאחור.

המשכילים העברים, אשר שפכו להם הקיתון על פניהם „וישימו עליהם רעה תחת טובה ושנאה תחת אהבתם", סבלו עתה יסורים קשים ונוראים. האמת האיומה הפיגה את שכרונם ויראו את המציאות כמו שהיא. אז נשמע בראשונה קול העברים קורא בכח וברגש אנשים יודעים להוקיר ערכם, קורא ומודיע לכל באי עולם, כי מגיעות לעם הממושך וממורט במשך דורות זכיות אזרח בשוה עם יתר העמים, מגיעות לו לא במחיר התכחשותו לגזעו ולאלהיו, אך ע"פ חקי המשפט והצדק. „מביש ומחפיר הבן המתבושש באביו וה ילדו", יקרא גבריאל ריססער: „שפל ונקלה הדיר הבוש בצור הצב ממנו".

בן דורם של ריססער ובערנע, מ. העסס, עוד הרחיק ללכת מהם. הגבור הזה אשר נלחם לחפש אשכנז ראה מראש, כי יהיו היהודים כל הימים כאורחים לא קרואים על „משתה זרים", ויעורר לזאת את בני עמו כי ישתמשו לטובתם בנשק ההוא, אשר השתמשו בה עד כה לטובת אחרים.

הוא כתב בשנת 1840 לאמר: „היה נהיה כל הימים זרים בתוך העמים האחרים, המחוננים אותנו במתן זכיות מרגש הנימוס וההומניות, אך לעולם לא יכבדוני כל עוד נעמיד את זכרונות העבר הנעלה שלנו בשירה השניה, ובשורה הראשונה נעמיד את הפתגם: ubi bene—ibi patria (במקום טוב לי — שם ארצי ומולדתי)".

בשנת 1848 הוציא הסופר הצרפתי ערנעסט לאגאראן חוברת, שבה יפנה אל עם היהודים בקול קורא כזה: „ברוגנכם תחיו את הבקעות השוממות בארצכם, בעמלכם ותבונות כפיכם תתנו היכלת לאדמתכם לשוב לתת תנובתה. קדימה, יהודי כל ארצות תבל! ארץ מולדתכם העתיקה קוראת לכם לשוב אליה". תחת השפעת החוברת הזאת, ובעוד חדש עמו רושם המלחמה לאחדות איטליא, כתב העסס את ספרו, "Rom und Jerusalem", שהוא הנסיון המוצלח הראשון להעמיד את רעיון תחית עם ישראל על בסיס מדעי.

בטרם נוסיף לספר את דברי ימי הציוניות, נעיר בזה, כי לרעיון ישוב ישראל בא"י וגם לרעיון תחית עם ישראל באה"ק כבר נמצאו מליצים טובים בעצם ראשית המאה התשע עשרה, שבפי הנראה היו הד קולה של דעת הקהל העברי בימים ההם. כן מצאנו ראינו עוד בשנת 1830 את הפילוסוף וחוקר דברי הימים הנודע י. סאלוואדאָר מופיע לעינינו כעברי־לאומי בעצם תֻמו, ובאחד מספריו הוא נוגע בדרך הלוכו בשאלה ע"ד תחית עמנו על אדמת אבותיו; הרעיון, כי יצא דבר משפט מלפני קונגרס של ממשלות אירופא להשיב לישראל את ארץ אחוזתו הקדומה, הוא ידעתו דבר שנקל להוציאו לפעולה. הזיונות כאלה היו בשנת 1836 גם משא נפשו של אלברט כהן, אשר יחד עם נעטטער ומונטיפיורי הרבה לעשות לטובת יושבי אה"ק.

בתקופת הימים משנת 1835 עד 1840 יסד הסטודנט מוריץ שטיינשניידר (הוא הפרופיסור שטיינשניידר המפורסם כעת) בעיר פראג אגודת סטודנטים, אשר שמה לה למטרה להפיץ בעם את הדעה ע"ד יסוד מדינה עברית בא"י.

בשנות הארבעים יִגָלו לעינינו הנסיונות הראשונים לתת לרעיון ישוב א"י תמונת מעשה מוחשי.

בעוד רושם עלילת דמשק חדש בימים ההם בא בגליון 26 של מכה"ע המוקדש לעניני העברים "Orient" לשנת 1840 מכתב מאת סופר פלאי, הרואה פתרון גמור לשאלת היהודים ביסדם להם מדינה בסוריא תחת ממשלתו העליונה של השולטן.

ופה הננו לציַן את ספרי הרבנים הגאונים גרינוואלד, אלקאלאי ופרידלאָנדער, שבהם הם מתאמצים לתת לרעיון הגאולה המקויה ערך מדיני.

לתקופת שנות הארבעים מתיחסים ג"כ מכתבי ר' שמואל דוד לוצאטו (פרופיסור בפאדוא), שבהם הוא מדבר ע"ד ישוב א"י קמעא קמעא ע"י אנשים עובדי אדמה מב"י. „אדמת פלשתינה המותרת (מלבד ירושלים) צריכה להיות נעבדת ונשמרת בידי היהודים", הוא כותב בשנת תר"ד לאלברט כהן: „למען היותה פורחת בצאצאי הטבע והרושת המעשה ותשוב להיות כבימי קדם".

כעבור שלש שנים אח"ז הואיל אנחנו את ר' משה מונטיפיורי

מנבה דבר ליסד בסביבות צפת וטבריא את שתי הקילוניות הראשונות לעבודת האדמה. אין ספק בדבר כי נשא הנדיב הגדול הזה את נפשו לתחית עם ישראל בארץ אבותיו. העוזר על יד מונטיפיורי היה, כידוע, א. קרימיה, אשר הזה עתידות גדולות לא"י, מקום שמה ינהרו, לדעתו, בני עמנו המינים המיגים. ביחוד הועילו הרבה להתפתחות רעיון ישוב א"י ספרי הרב מטהארן הגאון רצ"ה קאלישער.

בספרו „דרישת ציון" (תר"ך) הוא מתאמץ להוכיח בראיות ומופתים, כי הגאולה, אשר יחכו לה כל שלומי אמוני ישראל, לא תהיה בפתע פתאם, כ"א תבא לאט לאט בארח טבעי. היעודים לימות המשיח יצאו אל הפועל בדרך השתלשלות ארוכה של פעולות היסטוריות. וישוב א"י, שאת מעלותיו הראשיות הוא מברר אחת לאחת בפרק „מעלות ארץ נושבת", הוא לדעתו ההתחלה בהשתלשלות המעשים האלה.

הצעתו בדבר הישוב היא, כי אילו הכסף שבנו (מונטיפיורי, רוטשילד ועוד אחרים) יסדו חברת מניות לקנית אחוזות אדמה באה"ק. על האחוזות האלה יבאו ויתישבו קולוניסטים עניים, אשר ישלמו לשיעורין קמעא קמעא את מחיר האדמה. בדרך הזה תעבור אדמת א"י לאט לאט ותבא בידי היהודים.

בשנות הששים הרבו לדבר לטובת הרעיון הזה הרבנים הגאונים ר"א גוטמאכער, ר"י שוארץ, ר"ע הילדעסהיימר ור"ש שווארץ.

אך בידי איש מהרבנים המחברים הנ"ל שדברו בשבח יא"י לא עלתה להגביר את השאיפה לציון ולתת לה מהלכים בעולם כבידי משה העסס בספרו „Rom und Jerusalem" שכבר הזכרתיו למעלה בפרק הנכחי.

בספר הזה ערוכה בכל הצעה מפורטת בדבר תחית עם ישראל בציון ע"י יסוד קילוניות, אשר תשתרענה מסועץ ועד ירושלים ומגבולות הירדן עד שפת הים התיכון. „השגת מקום מקלט כללי לכל היהודים", היא אומר: „השתדלות להשיג זכיות כדת, אשר בצלן תעלה ותצלח העבודה בידנו, יסוד חברות לעבודת האדמה, לחרשת המעשה ולמסחר, — אלה הם הדברים אשר יביאו תנועה וחיים בעולם היהדות כלו".

העסם היה לפ"ז ציוני מדיני עוד ימים רבים לפני התגלות הציוניות החדשה בעולם.

הרעיון אשר השמיעו רצ"ה קאלישער והעסם הביא התעוררות גדולה בעם ויהי סבה להתיסדות ועד לישוב א"י בפרנקפורט דאדר, אשר מטרתו היתה דתית-לאומית.

אל הועד הפלשתיני הראשון הזה נתנו ידם עסקנים גדולים מקרב היהודים, ואחד מהם, הד"ר גאָלדשמיט מליפציג, כתב ב„אללגעמיינע ציטונג דעס יודענטהומס" בענין שאלת ישוב א"י לאמר: „הענין ענין קדוש ונשגב, ובימים האחרונים מסורים אליו בכל לב ונפש לא רק אנשים מבני הדור הישן אוהבי נושנות, אך גם אנשים בעלי השכלה אירופית גבוהה משתתפים בו בפעולותיהם".

יחד עם השאיפות האלה לישוב א"י נראו בעם עוד פעולות אחרות, המוכיחות למדי, עד כמה התקבל רעיון התחיה הלאומית ברצון ובאהבה ומה גדלה ההתעוררות אשר קמה אז להגלות בכל פנות העם.

בערים רבות נוסדו אגודות ללמוד שפת עבר ודברי ימי ישראל (בראדי, טרנופול, ווינה); הפרופיסור יוסף הלוי מפאריז הדפיס בשנת תרכ"ב המון מאמרים בעצות ותחבולות איך להפיץ ידיעת שפ"ע, ובעיר אדריאנופול נמצאו חמשה נדיבים אוהבי חכמה ותושיה, אשר התנדבו לתת לחפץ הזה סכומים הגונים.

כעבור עוד שנות מספר הננו רואים בא"י את האיש רב הפעלים ומלא כח עלומים קרל נעטטער, אשר שֻלח שמה מטעם חברת כי"ח. הוא יסד בקרבת יפו את ביה"ס לעבודת האדמה „מקוה ישראל", ובזה הניח את היסוד לישוב ישראל בא"י.

בהרצאתו אשר הרצה לפני חכי"ח הוא מנבא ואומר: „אם כה תעשו ונכבשה מעט מעט הארץ הקדושה לפניכם. כבד העבודה אל נא יבהלכם. מה שנראה היום כהזיה יהיה מחר לדבר שבמעשה".

בשנת תרל"א הדפיס החכם דוד גאָרדאָן ב„המגיד" מאמרים רבים ע"ד יא"י, שזהו לדעתו היסוד לתחיה המדינית העתידה של עם ישראל כלו.

רוח הזמן העיר או בחוקה בלבות היהודים יושבי אה"ק את התשוקה לעבודה וליגיע כפים, ובשנת תרל"ד התחברו אחדים

מיושבי ירושלים ויקנו להם אחוזת אדמה בקרבת יפו ויכוננו עיר מישב אשר קראו שמה „פתח תקוה". הנסיון הזה לא עלה יפה בימים הראשונים, כאשר לא עלה יפה גם הנסיון השני בדומה לו שנעשה בידי רצ"ה קאלישער, בקנותו בשנת תרל"ה אצל כפר חיטין, בקרבת ים כנרת, אחוזת אדמה ג"כ למטרה כנ"ל.

בשנות השבעים קמו בארץ אנגליה שלשה אנשים רבי עליליה, אשר בפעולותיהם דכבירות בספרות ובחברה הביאו תועלת רבה להתפתחות הדעה הלאומית בישראל. הראשון במעלה הוא הדיפלומט המפורסם, ראש מפלגת המאֻרים ונשיא המיניסטרים באנגליה, הלורד ביקונספילד-דיזראעלי. מחבר הספרים „טנקרד" ו„דוד אל-ראי" שאף בכל לב ונפש להוציא אל הפועל את תקות העם, וגם נכון היה להביא לפני הקונגרס הברליני את הצעתו בדבר ישוב העברים בא"י, אך סבה לא נודעה לנו קמה לו לשטן בדבר. אחריו תבא הסופרת הנודעת לתהלה דושורשו עליאָט, אשר בספוריה „דניאל דירונדה" ו„העס, העס, העס מאָדערן" התנבאה לתחית עם ישראל בארץ מולדתו הקדומה.

לאחרונה נזכיר את פעולות השר סיר אָליפֿהאנט, אשר יצא בשנת 1879 בהצעתו להעביר את היהודים אל א"י, היא ההצעה המבואה בספרו „ארץ הגלעד".

הצעתו היא, כי תוָסד על יסודות מסחריים חברת ישוב מחברים יהודים. הקרן היסודית של החברה היא עשרת מיליונים רובל. בסכום הזה אפשר יהיה להפוך לארץ נושבת ממיליון עד מיליון וחצי מענות שדה, אשר יושיבו שמה את כל העובדים העניים מקרב היהודים, אשר בפולין ובליטא, ברומניה ותוגרמה האזיאטית. כמו כן עלה במחשבה לפניו ליסד בנק לעבודת האדמה, אשר ילוה כסף למתישבים לצרכיהם השונים. תחת השפעת האגיטציה של אליפֿהאנט נוסדו ברומיניה ורוססיה חברות אשר הניחו את היסוד לאחדות מן הקולוניות העבריות הקימות עתה בא"י.

עד מהרה היה מחבר ההצעה גם לנאה מקַים כשם שהיה נאה דורש. הוא התישב בא"י ויקדש שארית ימיו לדבר שכלול הקולוניות העבריות. זכר האיש הנאור הזה, בעל הנפש העדינה

והרוח הנדיבה, — זכר הנוצרי הזה החובב את ציון חי עוד היום בלבות הקולוניסטים תושבי הארץ.

בשנה ההיא, שנת הרל"ט, בא ב„השחר" (שנה תשיעית חוב' ו'), מאמר „שאלה נכבדה" מאת א. בן־יהודה, האיש אשר הרבה אח"כ לעשות לטובת תחית לשוננו. במאמרו זה נראה וזוכיח מה רבה נחיצות הישוב בא"י למען ברוא על ידי לאט לאט מרכז כללי לעם ישראל הנפוץ בכל ארצות תבל. ישוב א"י היא, לדעתו, התחבולה היחידה להציל מכליון את היהודים ואת היהדות גם יחד.

מאמר בן־יהודה זה היה מסובב מן המקרים הידועים בשנת 1878. גאולת הסרבים, הבולגרים והרומינים הביאה את היהודים לידי ההכרה, כי תחית עמם וארצם הם היא לא רק ענין אפשרי, כי גם דבר הכרחי.

השפעת המקרים ההם נראתה גם על הָלָך מחשבותיו של הד"ר פינסקער, אשר כתב לאמר: „אם צדקו השאיפות הלאומיות של איזה עמים, אשר נעורו לתחיה זה עתה בימינו ולעינינו, — היכיל תוכל עוד להיות שאלה: אם יש צדקה בזאת גם לבני העברים?" המקרים בחצי האי הבלקני הביאו גם את ה' מ"ל ליליענבלום לשים פניו אל עבר התחיה בציון.

כל הדברים האמורים למעלה נתנו הזכות להד"ר הינריך זקש להחליט, כי „לא האנטישמיות והעבדות הולידו את הציוניות, כ"א מתן הזכיות והחירות".

הנה כי כן הגענו עד תקופת שנות השמונים.

בטרם נבא לדבר בתקופה הנכבדה הזאת, אשר רב ערכה בקורות התנועה הציונית וישוב א"י, הננו חושבים למועיל לשוב מעט לאחור ולהעביר על פני הקורא בקצרה מעט מקורות התפתחות הדעה הלאומית העברית — מקור הציוניות.

קורות הדעה הלאומית אחוזות וקשורות בקשר אמיץ בפעולות פרץ סמאלענסקין וילד שעשועיו „השחר"; לולי סמאלענסקין שהיה, כי עתה מי יודע אם זכינו לראות בשנות השמונים את הרוח הלאומי בהדרתו, כמראה אשר ראינו עתה. הרעמים והפרעות היו רק עוזרים להביא את „תקופת ההתעוררות" ההיא, אך לא הבוראים אותה יש מאין. דרושה היתה עבודה בלי הרף במשך

שנים רבות לעורר בעם את רגש ההכרה הלאומית, למען אשר יהי מסוגל להתפעל מרשמים הבאים מן החוץ.

ואת העבודה האמורה, את המלאכות הקדושה הזאת, לקח על עצמו וימלאה באמונה פרץ סמאָלענסקין.

במשך חמש עשרה שנה (משנת תרכ"ט עד שנת תרמ"ד) הטיף הבן הנאמן הזה לעמו את הדעה הלאומית ברוח כביר ובכל הם נפש יקרה, ונוסף לזה, באמונה רבה בנצחון האמתיות אשר היא משמיע.

המקום המצומצם בזה לא ירשנו להרחיב הדבור ולפרט לאחד אחד את כל ספרי סמולנסקין ומאמריו, אשר בצדק יֵאָמר עליהם כי החלה בהם תקופה חדשה בספרית העברית. נזכיר רק, כי עוד בחוברת הראשונה „להשחר", שיצאה לאור בשנת תרכ"ט, יחוה סמאלענסקין במאמרו הראשי עתידות לעמו, כי עוד יבאו לו ימים והיה לעם עומד ברשות עצמו. כן בא שם שירו „אהבת ארץ מולדת", הנושא משא על ציון ונד לעם האמלל אשר אין לו מקום למנוחתו. את בטחונו ותקותו החזקה בתחית עם ישראל הנכונה לבא יביע סמאלענסקין ג"כ בחוברת האחרונה לשנה הראשונה מ„השחר" הנ"ל.

יש אמנם עם זה להעיר, כי משנת תר"ל עד שנת תר"מ לא מצאנו לסמאלענסקין שיברר את השקפתו על התחיה המדינית, ועיקר מלחמתו היתה בעד חירותו הרוחנית של העם, בעד שמירת הקנינים הרוחניים וההיסטוריים שלו.

מנקודת ההשקפה הזאת יש לחשוב לראשון בחשיבות בכל ספריו את ספרו „עם עולם", שי"ל בשנת תרל"ב. הספר הזה הוא ראש הפנה לתנועה הלאומית בישראל.

ננסה נא למסור בקצרה את תכנו. היהודים האשכנזים, בחפצם למהר להחיש את מעשה ההתבוללות, התאמצו להכניס בחוקת היד ובאופן מלאכותי תקונים בדת ישראל. נגד הדעות האלה ילחם סמאלענסקין בכל עז, וביחוד יתעורר על העתקת התפלות לשפת אשכנז ועל מחקם מסדר התפלה את השם „ציון". צ̇יל גדול הוא לשלול מן העם את התקוה לתחיתו בציון, התקוה אשר היתה שעשועיו בכל עת. התקוה הזאת נולדה בעם ביום

אבוד לו חירותו המדינית, היא היתה בקרבו בכל העתים אשר עברו עליו במשך ימי גלותו הארוכה, היא שמרה עליו מכליון בימי הרעה והיא גם עתה המאחדת את חלקיו הנפרדים לעם אחד שלם. התקוה לשיבת ציון אינה מתנגדת במאומה לאהבת היהודי את ארץ מולדתו ומגוריו באשר הוא שם. גם לו היתה התקוה תקות שוא, אשר לעולם לא תצא אל הפועל, גם אז טוב כי תשאר בעם, כמשא נפש נעלה ונשגב, וחלילה חלילה לאבדה בידים. העם, במשפט איש פרטי, יחדל לחיות ברגע חדלו לקוות.

התקוה הזאת נחוצה לנו עתה הרבה יתר מאשר לפנים, יען כי כח הדת והמנהגים, אשר אחדו אותנו לאגד עד כה, הולך עתה ורפה מיום ליום. האחת, אשר עוד נשארה לנו לפליטה, היא רק התקוה.

אחרי הדברים האלה יבא המחבר להוכיח בראיות ומופתים את נחיצות רעיון התחיה ואפשרות הוצאתו אל הפועל.

מלבד הספר הזה כתב סמאלענסקין עוד מאמרים הרבה, שבהם יריב ריב הדעה הזאת ויקרא לבני עמו לאהבה ולהוקיר את שפתנו, להתימר בכבוד עמנו, לבלתי התבושש במולדתנו ולקוות לימים טובים מאלה.

ביחוד יתמרמר סמאלענסקין ויתקומם נגד אלה המהלישים, למרות המעשים המוכיחים במשך אלפי שנים, כי ב"י אינם עם כ"א קבוץ דתי. בנ"י הנם עם בין העמים, עם אשר לו סימנים מיוחדים וסגולות מיוחדות, אף כי לא יהיה עוד חיים לאומיים בתוך גבולות ארץ ידועה. את היהודים מאחדות עוד לעם אחד שאיפותיהם הרוחניות, אשר רב ימים הטביעו אותן בתוכם מיוחד והן שונות משאיפות כל עם ועם, קורותיהם בימים עברו, המלאות להן יסורים וענויים על קדושת השם, ותקותיהם לימות המשיח.

בשאפו לברוא אידיאל לאומי אשר יקח את לב העם, הגיע סמאלענסקין עד לקצה האחרון בהשתלשלות המחשבות — עד הנחיצות ליהודים לרכוש להם ארץ לעצמם. הוא החל לראות את תשועת ישראל, את עזרתו מכל צרותיו, רק בתחיתו הרוחנית והמדינית על אדמת אבותיו, בא"י. את הדברים האלה השמיע

סמאלענסקין עוד בטרם תתלקח אש האנטישמיות בארצות המערב ובטרם עוד תתחוללנה הפרעות ברוססיה.

דברי סמאלענסקין, אשר כתב בדם לבבו ובמוח עצמותיו ואשר מת בדמי ימיו ועטו בידו, השאירו תמיד אחריהם רושם עמוק מאד בנפשות הקוראים. בכלל השפיעו דבריו הרבה לטובה על מהלך התפתחותם הרוחנית והמוסרית של יהודי רוססיה ויעוררו בהם את רגש הכרת עצמם.

עד במה גדלה השפעתו של סמאלענסקין, ביחוד על בני הנעורים, יש להוכח מקבלות הפנים הנהדרית, אשר ערכו לכבודו בהרבה מקומות בימים אשר נסע למסעיו בארץ רוססיה.

בפטרבורג הגישה לו עדת בני הנעורים המשכילים מכתב תודה, אשר הרימו בו על נס את עבודתו במקצוע הדעה הלאומית. במאסקווא ערכו לו בני הנעורים תלמידי האוניווערסיטה קבלת פנים ברב פאר והדר ויקריבו לו לאשכר עט זהב ועליו כתבת בשפת עבר: „ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה". גם בערי ליטא הרבו לחלק לו כבוד בפגישות וחגיגות מעוררות לב. סמאלענסקין ראה אז עין בעין בהתפשט הדעה הלאומית יותר ויותר בעם, ראה אז ונוכח, כי דבריו אשר השמיע מעל במת הספרות לא היו לריק כ"א מצאו מסלות להם בלבות רבבות קוראיו.

הנה כי כן היתה דעת הקהל בתקופת הימים שלפני הרעמים כבר מוכנה ומוכשרת למדי לקלוט אל תוכה את הדעות החדשות, אשר הטביעו חותמן על שנות השמונים.

ודיה היתה דחיפת אגרוף גס מבחוץ, למען אשר יתעוררו כרגע הכחות המקובצים ושמורים באוצר הגוף הלאומי והיו לתנועה רבת שאון ומלאה חיים.

דחיפת האגרוף הגס היו בנדון דידן הרעמים והפרעות, שהיו מצרם תולדות התנועה האנטישמית בחברה ובספרות בארצות המערב.

האנטישמיות הזאת, אשר מכורותיה ומולדותיה מארץ אשכנז, מהרה להתפשט בארץ אייסטריה, עברה לאונגארן, באה לרומיניה, ותגיע עד רוססיה. מעל עמודי מכה"ע הצוררים לישראל ומרומי במות הקונגרסים והפרלמנטים התגלגלה האנטישמיות ובאה אל ההמון

הפשט יהגם, אשר הביאה מכלל דביר לכלל מעשה. אז החלו הפרעות, ועם ישראל נתן לבו ולמשסה. החמס הנורא הזה שנעשה לעין השמש להמון בני ישראל, חלול הרגשות האנושיות באופן מחפיר אשר כזה, הפיגו שכרון רבים ממשכילינו, אשר שעשעו את נפשם בתקופת שנות הששים ושנות השבעים בחזיונות הקוסמופוליטיים. מהפכה גדולה באה עתה בהלך נפשם ודעותיהם. התשובה אל היהדות יחד עם התשובה אל ארץ מולדת היהדות — היה עתה ראש דברם ופתגמם כל היום. עקבות המהפכה הזאת נודעו גם בספרות. חדלו המאמרים ב„השחר" וב„המליץ" נגד האורתודוכסיה, ועל מקומם באו מאמרים בשבח חבת ציון והלאומיות.

משנת תרמ"ג והלאה לא היתה חוברת ב„השחר", אשר לא באו בה מאמרים מסמאלענסקין בשאלת יא"י. אל קהל הלוחמים החרוצים בעד חבת ציון נלוה גם מכה"ע „ראזסוועט", כלי מבטאם של בני הנעורים המשכילים בישראל, ו„הצפירה" היו"ל בווארשא עירה ג"כ, אם גם בזהירות קצת, אחרי המחזיקים ברעיון ישוב א"י.

בראש התנועה עמדו טובי הרבנים והסופרים בישראל. החלוצים ההולכים לפני המחנה היו, כמשפטם תמיד, בני הנעורים.

בימי המעשה האלה יצאה לאור בחו"ל מחברתו של הד"ר ל. פינסקר „אויטאעמאנציפאציאָן".

ח.

דברי ימי התנועה הציונית במאה התשע עשרה.

(תקופה שניה).

אם אין אני לי—מי לי?
ואם לא עכשיו—אימתי?

(הלל).

מחברתו של הד"ר פינסקר, מלבד יקרת ערכה מצד תכנה, עוד ראויה היא כשהיא לעצמה כי נתבונן אליה בשימת לב מיוחדת, בהיותה לנו התעודה היותר מוכַחת על השנוי שבא אז בהשקפות טובי חכמינו בני התקופה ההיא, אשר ישרה נפשם בם ולב להם להרגיש בצרת עמם ולחשוב מחשבות להיטיבו באחריתו.

הד"ר פינסקר, כמרבית המשכילים העברים ברוססיא, היה בנעוריו מאמין בכשפי ההתבוללות כי תעשה וגם תוכל, ורק כעבור עליו רב שנותיו היה ללאומי.

מובן מעצמו, כי ברוח איש תמים בכל דרכיו כד"ר פינסקר לא יכלה מהפכה כזאת לבא בפתע פתאם. המחשבות שהתעוררו בקרבו לרגלי המאורעות המעציבים, שראו עיניו בימי שני חייו האחרונים, הביאוהו מבלי משים לעשות חשבון נפשו—לברר לעצמו במה מן האמת בדעותיו והשקפותיו ע"ד גורל עם ישראל שחי ונתגדל בהן כל ימיו עד הנה. את המסקנות, שהגיע אליהן אחרי העבודה הפנימית הזאת שעבד אל עצמו, פרסם בתם לב במחברתו „אויטאעמאנציפאציאן." בדרך ציור מליצי יתאר הד"ר פינסקר בזכרונותיו את מעברו זה מרעיון ההתבוללות אל רעיון הלאומיות בדברים אלה:

„במחזור ליום כפור אשר לאבי, במקום שם ידובר בדברים חמים ומעוררים על אבדן החמודות שהיו לנו לפנים, — מצאתי עקבות דמעה. הדמעה הזאת, אשר ירדה עין אבי בהגיעו למקום ההוא, הזכירה לי תמיד את צרת עמי ישראל, את מחזה התוגה שלו המרעיש לבבות והנמשך זה אלפי שנים."

מחברתו הנ"ל, שהוציא לאור בשנת תרמ"ב, העמידה אותו תיכף בראש התנועה, אשר נגלתה עד מהרה במפלגות שונות בקרב העם.

וזהו תוכן המחברת בקירוב:

היהודים הנם יסוד זר בכל מקום על כדור הארץ, והתגוררותם בתוך העמים האחרים יכלה רק אז להיות להם לישיבה כהלכה, לישיבה באין מפריע, לו היו המשפטים השוררים בין עם לעם מבטח עז גם להם. אך היהודים לא נכללו במשפחת העמים שעל פני האדמה, ובאין להם לפ"ז האפשרות למצוא להם מחסה במשפטי העמים, אין להם גם תקוה למצוא באיזה מקום שיהיה מנוח אשר ייטב להם אם מעט ואם הרבה. ובאמת אין עוד היהודים לפי שעה עם בין העמים, כי אינם חיים חיים עצמיים, דבר שאפשר להבראות אך בהיות להם ארץ מיוחדה משותפת לכלם. למען עשות נחת רוח לאחרים העבירו היהודים בעצמם מעליהם את הסימנים המציינים אותם כלאום מיוחד. הם גם חדלו מהרגיש כל צורך בחיים של חירות ועמידה ברשות עצמם, ודבר זה הוא סימן לא לטובה, סימן סכנה חלילה לחיי העם כלו. בחפצנו עתה לקדם את פני הרעה הנשקפה, עלינו למהר לעורר בעם את הרגשת הצורך האמור, את התשוקה לחיים, ולהתאמץ בכל התחבולות לשוב לעשות את היהודים לעם חי. כל עוד יהיו היהודים בעיני יתר העמים לצלם בלהות תועה בארצות החיים, יהיה תמיד מקור נפתח לשנאת העמים אליהם, זאת השנאה שבעיקרה איננה אלא הפחד מפני שדים ורוחות. וע"כ גם אי אפשר לשרש את השנאה הזאת מלב, כי איננה תולדה היוצאת מהיקשים הגיוניים, כ"א תכונה קבועה, טבעית לעכים. ע"כ נראה כי בכל היות לפעמים עמים שונים מחולקים זה עם זה בנוגע לענינים אחרים, שמה שטוב לאחד לא טוב

לשנן, תמיד לב אחד להם בנוגע לשנאתם ליהודים. ואם נותנים לפעמים באחת הארצות איזו זכיות ליהודים, אזי ניתנים איתן להם כנדבה לעני בפתח, כפרורים משלחן גבוה מלא דשן. שווי הזכיות הנתון ליהודים בארצות שונות הוא רק דבר חק שיצא מלפני השליט, אך לא דבר שבחיי החברה. הרוב הגדול שבחברה מביט כאז כן עתה על היהודי כעל יצור שפל ממנו. בכל פנות העם רואים אותי כיסוד זר ובלתי רצוי: כמת בין החיים הוא, כגר בין האורחים, כנע ונד בין היושבים לבטח, בעיני העשירים הוא בעני המתפרנס מנדבות ידיהם, ולעניים הוא נחשב כרב אוצרות המנצל הון זרים, לאוהבי ארצם היא איש שאין לו ארץ מולדת, ולכלם בלי הבדל היא אורח לא קרוא הבא להסיג גבולם. אם היהודים, בהתאוננם על גורלם, מתכונים לעורר בדבריהם את מדת הצדק והיושר, אזי הם עושים מעשיהם לא בהשכל, אחרי כי בדרך הזה יעלו בידם אך חרס. על היהודים לדאוג בעצמם לטובתם. להאבק לב הביאונו הדאגות התמידיות לצרכינו החמריים, דאגות הפרנסה, הקשה ומרה לנו ביחוד, להסיח דעתנו ממעלותינו המוסריות. הרעה בכל הרעות שבמצבנו היא, כי אין לנו היכולת לחיות חיים לאומיים אמתים וגם לא למות מיתה עולמית. עד הימים האלה התיחסנו בקרירות רוח אל גורלנו בחיים ונשעשע את נפשנו בחזיונות לעתיד לבא. אך מקרי השנים האחרונות העירונו מתרדמתנו והפיגו את שברוננו, ואצבע ההשגחה הראתה לנו באותו זמן את הדרך הנכונה לרוחתנו לישועתנו. תנועת המוני ב"י בשנות רעה, שנות הפרעות, לצאת לא"י הראתה לנו את נטיתו הטבעית של העם, נטיה נכונה ונכוחה כלה. ארץ חסרה לנו. כל עוד לא תהיה לנו ארץ מולדתנו שלנו, לא ישונה מצבנו לטוב. לנו להשתמש בשעת הכושר, בהתעורר עתה בעם הכרתו העצמית, ולקרבה בידים חרוצות ובאמץ לב אל העבודה לשחרר את עצמנו. אם עמים אחרים, אשר לפני ימים לא כבירים לא נועזו לחשוב ע"ד עמידתם ברשות עצמם, עשו ויוכלו עתה ויזכו להיות שלמה, הלא נחטא אנחנו חטאה גדולה אם נוסיף לשבת בחבוק ידים אף רגע אחד. עת לנו להחזיל מצחק לפני יושבי תבל את המחזה המעורר שחוק ועצב גם יחד, בקום עני

נכר־רוח, אשר משחת מאיש מראהו ומתים אין בבשרו, יהוא מתאמץ לשנות פני תבל ולברוא חדשות בדברי ימי האנושיות. ואחרי הוכיח המחבר בהוכחות נמרצות עיניות את אמתתו של הרעיון ע"ד ההכרח והנחיצות לעזור לנו בעצמנו, הוא בא להראות על הדרכים והאמצעים שאפשר על ידם להוציא לפעולות את דבר העזרה העצמית הזאת.

לנו אין עצה אחרת, בלתי אם לרכוש לנו חבל אדמה מיוחד, אשר לא תנידנו משם כל יד מושל עריץ. ההתחלה בדבר תעשה ע"י קונגרס לאומי מבאי כח כל המפלגות בישראל. תוסד אז חברת מניות, אשר תקנה את חבל האדמה האמור, מקום שם יוכלו להתישב במשך הזמן מיליונים אחדים נפש מישראל.

הקורא יוכל לראות ממה שקדם, כי בהצעתו של פינסקר כבר נמצאו ראשי פרקים מכל הדברים הכלולים עתה בפרוגרמה של הציוניות המדינית (קונגרס, אורגניזציה, חברת מניות, מו"מ עם הממשלה וכו'). הד"ר פינסקר יוכל לפ"ז להתחשב בצדק לאבי כל התנועה הגדולה הזאת. הוא הראשון אשר השמיע בדברים ברורים את התורה היוצאת לנו מחקירה עמוקה בשאלת היהודים, היא התורה המתיאשת לחלוטין מטוב בכל הנוגע לתכונת האדם בכלל וליחס העמים לישראל בפרט ומעבר מזה היא מלאה תקוות טובות בנוגע להתחית עם ישראל.

פינסקר הוא הראשון בסופרים יוצרי הציוניות. משה העסס יסד לנו את התורה הלאומית על יסודות מחקריים, אך פעולתו לא השאירה אחריה רושם נכר בדברי הימים, כי לא ידע היטב את עמו ולא התבונן אל דרכיו מקרוב; סמאָלענסקין הקים סערה גדולה בעם ויחולל בו מהפכה במקצוע הרמת תרוח, אך דברים ברורים ומפורשים בנוגע למעשים אשר הלאומיות דורשת מעמנו לעשות—לא שמענו ממנו. פינסקר הוא הראשון אשר נתן לנו ספר, המבאר בדברים ברורים וקצרים את הדעה הציוניות ומציגה לעינינו בדמות שיטה בנויה על יסודות מדעיים.

המחברת „אויטעמנציפציון" נעתקה לשפת רוסיא, לשפת אנגליה, לשפת עבר ועוד, ובהתפשטה במדה מרובה בחוג

מפלגת המשכילים בישראל, הועילה הרבה אח"כ להתפתחות התנועה הציונית.

והתנועה היתה באמת כבירה ונמרצה להפליא.

אנשים שונים איש מרעהו מן הקצה אל הקצה גם במצבם וגם במשלח ידם וגם בשנותיהם התאחדו יחד בשם הדעה הרוממה והנשגבה בכח אחדות נפלאה, אשר לא שערנו עד כה מציאתה בתוכנו; עשירים ועניים, אדוקים וחפשים, זקנים וצעירים, נתנו ידם איש לרעהו לשלום ולאחוה בשם הדעה הקדושה.

כל אחד היה נכון להקריב קרבנות לטובת הדעה, רבים גם הקריבו, ויש גם אשר הקריבו לקרבן על מזבח הדעה את עתידותיהם בחיים. עשרות אנשים צעירים עזבו את בית למודם, את האוניוורסיטה, ויתנדבו לצאת מוצאי גולה יחד עם ההמון אשר ברגליהם. החלק האחד הרחיק נדוד אל קצוי ארצות המערב, והחלק האחר שם פניו קדמה, ארצה ישראל.

בדרך הזה הונח היסוד לישוב בנ"י באה"ק.

הד"ר פינסקר עמד בראש התנועה הפלשתינית עד יומו האחרון. העוזר הראשי המחזיק על ידו היה מ. ל. ליליענבלום.

לרעיון „חבת ציון" (כן קראו שמו בספרות) הטיף ה' ליליענבלום ימים רבים עוד לפני פינסקר.

עבודתו בספרות בכלל תחצה לשתי תקופות — לתקופה שלפני הרעמים ולתקופה שלאחריהם. משנת תר"ל עד שנת תרמ"א הגין ה' ליליענבלום על הלאומיות, ויהי מתנגד נלהב להתבוללות. באחד משלשת מאמריו אשר כתב בשנת תר"ל בדבר „התקונים בדת ישראל" היא נלחם בדעות אלה המיחסים „תעודה" לעם ישראל, ובאותו מאמר ישמיע דעתו בדרך העברה, כי הוצאת הכרת העם אל הפעל לשוב לשבת בציון בזמן מן הזמנים אין להשוב לדבר נמנע במציאות.

כן נראהו בשנת תרל"ד במאמרו „עולם התהו" (בקרת לספרי מאפו), ובשנה שאחריה, שנת תרל"ה, בספרו „חטאת נעורים", יוצא למלחמה נגד ההתבוללות.

כעבור ארבע שנים נשוב נראהו במאמרו „צרכיהם הרוחניים וההמריים של יהודי רוססיא“ (ראזסוייעט לשנת 1879 גליון 9) מציע בתור התבולה נגד שיטת הדהתבוללות המשחתת בעם—ליהד את בני הנעורים בישראל, ללמדם לדעת דברי ימי עמם, לשון עבר ומצב אחיהם בהוה. קרוב לדברים האלה דבר גם במכה“ע „הקול“ לשנת תרל“ט.

הנה כן הזהיר ה' ליליענבלום את העם במשך עשר שנים על הסכנה הצפויה לו, אך עצה איך להנצל ממנה רחקה ממני.

אך הנה הרעים הרעם בשנת תרמ“א, והעם בעצמו הראה לסופרו את הדרך הנכונה לפתרון שאלתו. נדידת המון היהודים לארצות אחרות הביאה את ליליענבלום לידי דעה קבועה, כי הדרך היחידה לצאת מבאר צרה היא „דרך לעביר גולים“—הדרך לארץ אבותינו.

בעד הדעה הזאת היא נלהם בשנת תרמ“א בכל לב ובכל עז במאמריו שראו אור ב„ראזסוייעט“ וב„השחר“. הרעיון היסודי במאמריו אלה הוא זה: הננו זרים בכל מקום וזרים נהיה כל הימים—והמקום האחד אשר לא נהיה בו זרים היא ארץ ישראל. במשך ימי דור אחד נעבור כלנו להתישב שמה ונרכוש לנו בדרך הזה מקום מקלט בטוח.“

למען בזכות יציאת היהודים לארץ ישראל, ושלא לאמיריקה, יצא ראשונה הסטודנט (בעת—הד“ר) מ. שלאפאשניקוב במאמרו „לאן?“ („ראזסוייעט“ שנת 1881 גליון 38). ואולם בעל המאמר הזה איננו דן על הדבר מצדו הלאומי, כ“א מצד המעשי שבו.

בשנות תרמ“ב ותרמ“ג מלחמה לליליענבלום כל הימים במתנגדי רעיון ישוב א“י. הוא כותב זרגונית ב„יודישעס פאלקסבלאטט“, עברית „בהמליץ“ ורוססית ב„ראזסוייעט“ (שלשת המונולוגים למשה רבנו). הוא מתאמץ להוכיח „בהמליץ“ להאדוקים, כי רעיון „ימות המשיח“ הוא רעיון מדיני כלו, ויהתל באלופי עדת קיוב על היותם קצרי עינים. הם מאמינים, כי יִוָשעו ב“י מכל צרותיהם אם יהדלו מצאת לבושים בגדי חמודות ומקישטים

בעדי עדיים, אשר לדעתם הם המעוררים עליהם את שנאת העמים, ולליליענבלום מוכח להם, כי תשועת ישראל היא רק בבננו לו מקום מקלט בציון. את הרעיון הזה ע״ד נחיצות ישוב א״י לקיום עם ישראל הוא מבאר בארוכה בגליונות 59, 60, 61 ב„המליץ״ לשנת 1883, וגם במה״ע „Нед. Хрон. Восхода" לשנה הנ״ל.

מאמר יקר ומצוין בשם „משפט בת עמי״ כתב ליליענבלום בשנת 1883 הנ״ל בגליונות הראשונים ממכה״ע „ראססוויעט.״ במאמר הזה יתאר בצבעים בהירים את מצבי הרע של המון בנ״י, הסובל חרפת רעב ורדיפת צוררים. המשך המאמר ראה אור ב„המליץ״ לשנה ההיא גליונות 28, 29, וכלו—בהוצאה מיוחדת בחוברת בשם „ע״ד תחית עם ישראל על אדמת אבותיו.״

הרעיון הכללי אשר בכל המאמרים האלה הוא, כי השנאת הגרים עם האזרחים לענין זכיות היא דבר שלא יקום ולא יהיה לעולם, וע״כ עלינו לבנות לנו קרן זוית מיוחדה לעצמנו, מקום שם לא נהיה גרים גרורים מחוסרי אדמה. ולתכלית זאת עלינו לעסוק בלי התמהמה בישוב א״י. עלינו למלאות לאט לאט את אדמת ארצנו מושבות וכפרים וערים מבנ״י. למטרה הזאת נחוץ כי יהיה בידינו סכום כסף עד כדי עשרה מיליון רובל, לקנות בו אחוזות גדולות בארץ. וכאשר תוסדנה שם כשלש מאות קולוניות, אז תתנער הארץ מעפר שממתה, ועם ישראל, אשר ישוב להחיה במיטבי ובגשמי, ימצא לו לאהרונה מכון לשבתו. למען הוציא את הדבר הזה אל הפועל נחוץ להשתדל ולהשיג הרשיון ליסד „חברה לישוב פלשתינה וסוריא.״

מאז נפסקת מלחמתו של ה׳ ליליענבלום לרעיון „חבת ציון״ למשך ארבע עשרה שנה. הסופר יניח את עטו מיד ויקדיש את כחו להלביש את הרעיון החביב לו „עור ובשר״. יחד עם שאר העסקנים החרוצים הוא מניח את היסוד לחברת התמיכה המאושרה; אך בזה עוד נדבר להלן.

בטרם נעבור לדבר ביתר הסופרים העסקנים, נעיר רק,

כי אין אף ספר אחד בשאלה שאנו דנים עליה, אשר הצליח בפעולתו לעשות רושם נמרץ בדעת הקהל, כמחברתו של ליליענבלום. במשך ירחים אחדים נמכרה ההוצאה הראשונה ממנה עד תֻּמה, וכעבור איזה זמן יצאה בהוצאה שניה. ומחברה, ביחד עם הד"ר פינסקער, הָעֳמד בשדרת החלוץ העובר לפני התנועה.

בשורה אחת עם הסופרים אשר הזכרנו יש להעמיד את הלוחם רב הכשרון אשר נלחם לרעיון חבת ציון — את הסופר הגדול ל. לעוואנדא.

כד"ר פינסקער, היה גם הוא בתקופה הראשונה לעבודתו בכפרית מבחני ההתבוללות. עשרים שנה רצופות השתדל לעוואנדא בכח עטו לעשות את היהודי הרוסי לאזרח רוססי.

אך הנה הגיעה שנת 1880, ורוח השנאה לבני שם גברה מאד במכה"ע הכוללים.

הדבר הזה הרגיז את רוח לעוואנדא ויחולל בו מהפכה בדעות אשר עקבותיה כבר נודעו ב„מכתבי מגדות הוויבסעל" בגליון 11 מ„רוססקי יעווריי" לשנת 1880, ששם יתאונן, כי „העבותות המקשרים את בנינו אלינו הולכים עתה ורפים מיום ליום".

ובחדש פעברואר לשנת 1881 צועד לעוואנדא עוד צעד אחד לפנים על הדרך העולה לאומיות במאמרו „הקושי בפתרון שאלת היהודים ברוססיא". בעל המאמר בא שם לידי המסקנא, כי סבת שאלת היהודים היא לא במֵאננו אנחנו להתקרב אל התושבים העיקרים (כדבר אשר חשב לפנים), כ"א במֵאֵן התושבים העיקריים לקבל אותנו בחברתם.

שנוי מוחלט בהשקפותיו של לעוואנדא בא רק אחרי הרעמים והפרעות.

„עתה ידעתי נאמנה", יאמר לעוואנדא בראשית החדש יוני לשנת 1881: „איפה הנני, ומה הנני, ועם מי הנני, ולצורך מה הנני."

„אבן נודע לי עתה, כי לא רק ההמוניים המגושמים קמו עלי, כי גם האצילים בני מרים העם עמדו מנגד ויתענגו על המראה בשבות זרים חילי".

לעיואנדרא נשא אז עיניו אל גבולות המערב בצפיתו לעזרת עמו משם. בימי הבציר לשנה ההיא הוא כותב: כל מחשבותינו פונות עתה שמה (לאחוזות תוגרמה באזיה ולאמיריקה)".

בעבור שנה מוצאים אנחנו את לעווּאנדרא, בפוליטונו „מחשבות איש אובד עצות" מדבר ברעיון עזר עצמי. „עזר עצמי", הוא אומר: „אך הוא הדבר האחד אשר יוכל להעמידני על רגלי; כי על רגלי עלי לעמוד ככל בני האדם, ולא להתרפס ולזחול כתולעת מלחכת עפר, לבקש מאת כל הנפגש בדרך חנינה חסד ורחמים."

בפליטון אחר, שבא ב„ראסוויעט" לשנת 1882, הוא מוכיח בשבט פיו את עמו, כי „הוא האחד מכל העמים הכופר בעצמיותו ונכון בכל רגע להחליפה באחרת מכל הבא בידו אם. אך תתן לו היכולת לחיות בתוך העמים חיי כלב נע ונד, ולהעמים לא ינעם כלל דבר המָצאו בתוכם."

בשנה ההיא באה בו השתלשלות המחשבות עד קצה, ולעווּאנדרא היה לרוח החיה באופנים להעיר ולעורר את השאיפות הלאומיית בישראל, וכל העומדים בראש התנועה חשבו לנחוץ לפנות אליו ולשאול תמיד בעצתו.

גם ל. פינסקער, גם פ. לעווינסאן ועוד אחרים באים עם לעיואנדרא בחליפה מכתבים מלאה ענין יחפץ רב בנוגע לכל החזיונות אשר נגלו אז לרגלי התנועה הפלשתינית אשר קמה בעם.

בשנת 1884 בא בדפוס מאמרו „מהות התנועה אשר נקרא לה פלשתינית", שבו הוא מוכיח צדקתה ואמתתה של התנועה הלאומית החדשה. הוכחותיו אלה הן: „מאשימים אותנו כי מיאנים אנחנו בעבודת כפים. להוכיח שקרות העלילה הזאת גמר עתה העם בלבו לקחת לו את עבודת האדמה בחָזקה. לעבודה דרושה לו אדמה, ואדמה אין לו, ויצא לזאת העם לבקשה ולמצאה מעבר לים. הוא נשא עיניו ביחוד אל המזרח, יען כי מן המערב הוא יוצא עתה וידיו על ראשו. על העם לתור לו אדמה לעבודה בארץ כזו, במקום שם לא יהיה יגיעו לריק, במקום לא יֵחָשב היהודי לזר. והארץ הזאת היא א"י." אח"כ יעבור להוכיח אפשרות הוצאת רעיון יא"י אל הפועל.

דברי לעיאנדרא האחרונים הם במאמרו ע"ד „התתבוללות", שבו היא נותן עצתו לפני מותו לבני עמו לצאת בעקבות העמים האחרים, ועפ"י חק ההתפלגות ללאומים השורר עתה בעולם, יפלגו נא גם המה לקבוץ לאומי בפ"ע.

אל דגל הציוניות, אשר הורם ברוססיה ע"י פינסקער, לילינבלום, לעוואנדרא ויתר החובבים הגדולים, נקבצו באו לא רק יהודים מן המזרח, כי גם יהודים מן המערב. בעוד חדש הרושם אשר עשתה המחברת „אויטאעמאנציפאציאן", יצאה לאור בשנת 1883 בפרנקפורט דמאין מחברתו של הרב ממעמעל הד"ר רילף „ארוכת בת עמי."

המחברת הזאת היא קול קורא הוצב להבות המעורר את העם ליסד לו מדינה עברית בא"י ע"י הישוב. לפי דעת המחבר „נלך שמה, כמובן, לא כלנו, כי רק אלה ממנו, אשר אכף עליהם קשי יומם ללכת, אלה אשר צר להם המקום לשבת בתוך האויר דור יהמתנק המלא לו רעל השנאה. עוד דורות יחיו והורות ילדו בארצות הגולה, ורק חלק קטן מהם, חלק מלא הום ורגש, עוטה אור וגאון, הוא ילך לא"י, ושם יקום ממנו דור אחר דור, והיה לגרעין, אשר ממנו יציץ ופרח ישראל בימים הבאים."

תחת השפעת המחברות „אויטאעמאנציפאציאן" ו„ארוכת בת עמי" החל רעיון ישוב א"י למצוא תומכים לו גם בין יהודי המערב.

נוסדו אגודות וחברות לחפץ זה באויסטריא, בגליציא, בבוקאווינא ובאשכנז. נזכיר בזה את אחד המיוחדים שבעסקני המערב, את הד"ר נתן בירנבוים, המיסד את האגודה „קדימה" בווינה ומחבר המון מאמרים והוברות (נאציאנאלע ווידערגעבורט", „יידיש מאדערנע" ועוד) ועורך שני מכ"ע ציונים.

האגודה „קדימה" היתה המשתלה אשר ממנה נפוצה הציוניות על פני ארץ אויסטריה כלה.

מעט מעט חדרה התנועה גם לאנגליה ולאמריקה; הקיפה את כל הקהלות הגדולות במקומות מושבות ישראל.

עם התפתחות הדעה הציונית הלכה וגדלה גם השאיפה לתחית העם הרוחנית ע״י יסוד בתי עקד ספרים, למוד שפ״ע וכאלה עוד.

כן עוררו את הלבבות אל הרעיון ליסד אוניוורסיטה עברית בא״י (הפרופיסור שפירא), להקים בית עקד ספרים בירושלים („בית נאמן״, הד״ר י. חאזאנאוויץ), יצאו לאור מכ״ע וספרים חדשים, ונבראה ספרות שלמה המקדשה כֻלה לבירור הדעה הלאומית.

התנועה הכבירה והנמרצה הזאת היא הנקראת בשם „חבת ציון״.

בקשר אמיץ עם חבת ציון זאת הנן קורות הישוב בא״י ע״י החלוצים הראשונים, אשר הננו לספר בפרק הבא.

ט.

ישוב ארץ ישראל וחבת ציון.

.... „לֹא נִכְנַעְתֶּם בְּרִגְעֵי הַחֵמָה
תַּחַת סֵבֶל הַצָּרָה וּמַטֵּה מַשְׂטֵמָה
עֲדֵיכֶם הַיְּגִיעָה בַּשְּׁעָרִים,
וּמִלְחָמָה וְלַעֲמֹל בְּמַחְסוֹר וּפְגָעִים
אַךְ בְּתִקְוָה הַטּוֹבָה לַיָּמִים הַבָּאִים
הֶעֱלִיתֶם אֶבְרַתְכֶם כַּנְּשָׁרִים".

(פרוג בהעתקת קפלן, „אל הזורעים").

מכל אשר הבאנו למעלה כבר ראה הקורא ונוכח, כי ישוב בנ"י באה"ק איננו רק תוצאה מן הרדיפות בכלל ומן הפרעות ברוססיא בפרט, אך שרשים עמוקים לו בשאיפות העם מאז ומעולם.

אין חולק בדבר, כי נתנו הפרעות דחיפה עצומה לתנועה הזאת, אבל הצעדים הראשונים על הדרך הזה כבר נעשו ימים רבים לפניהן, והלק בראש נטלו בעבודה לא יהודי רוססיא ורומיניה, כ"א יהודי צרפת ואויסטריא ויהודי עוד ארצות אחרות, אשר סבלו אך מעט מרדיפות צוררים.

כן יסדה חבי"ח עוד בשנת תר"ל את ביה"ס לעבודת האדמה בקרבת יפו בשם „מקוה ישראל", אשר מגמת פניה בדבר הזה ברורה. למדי — לברוא בא"י מפלגת כורמים ויוגבים מב"י.

מראשית שנות השבעים נראתה בקרב היהודים יושבי א״י שאיפה להיי עבודה ויגיע כפים. בצפת נוסדה אגודה, אשר קנתה לה חלקת אדמה, ובנויה עתה עליה המושבה „ראש פנה״.

האהבה לעבודת האדמה נגלתה בשנת תרל״ה גם בין אחינו הירושלמים. אחרי חפוש ודרישה במשך שלש שנים אחרי אדמה מסוגלת לישוב, קנו להם יושבי ירושלים אחוזה בארץ, ובאחרית הקיץ לשנת תרל״ח יסדו את הקולוניה „פתח תקוה״.

הקולוניה היתה אמנם, לסבות מעציבות שונות, „כחציר גגות, שקדמת שלף יבש״, אך, בבוא אליה אח״כ יהודי רוסיה, שבה נעורה לתחיה.

הנה כן ראינו, כי עד שנות השמונים עמדו יהודי רוסיא מנגד לישוב א״י.

הפרעות נתנו דחיפה עצומה להתעוררות הרגש הלאומי בקרב יהודי רוסיא והמריצו רבים שיצאו נקיים מנכסיהם לבקש להם ארץ מולדת חדשה. כזרם מים כבירים שטף עבר המון ב״י לארצות אמיריקה, והלק קטן מהנודדים עלה לא״י. אנשי הרוח בעם נשאו נפשם לישוב א״י בתקותם לברוא שם מרכז לאומי. תחת השפעת ההתעוררות הזאת נוסדו אגודות באדעססא, בחרקוב, בקיוב, בווילנא ובווארשא, אשר חברו הצעות ותכניות שונות להתיישבות ב״י באה״ק. מן הדבור עברו עד מהרה למעשה. בני הנעורים נתנו ידם אל הזקנים. נוסדו אגודות סטודנטים, אשר עזבו את בתי המדרש הגבוהים ויתעתדו לצאת לדרך רחוקה. כן נוסדה אגודה מבני אודיסה ומבני חרקוב, אשר אמרו גם עשו, ויקומו ויעלו ארצה ישראל.

ראשונה נסעו בני אודיסה ובראשם פיינבערג ולעווענטין הצעיר. בבואם לא״י התחברו אליהם עוד איזה אנשים, אשר קדמו לבא אל הארץ ומטרה ברורה וידועה עוד טרם תהיה לנגד עיניהם.

בשמונה עשר להדש יולי שנת 1882 הונח בידי החלוצים הראשונים האלה היסוד לבנין הקולוניה „ראשון לציון״, הנמצאת במרחק שעה וחצי מיפו.

ובני חרקוב היו אז רוב מנינה ורוב בנינה של אגודת „ביל״ו״, מקרב האגודות אשר נוסדו אחרי שנת 1882 באיזו

מערי רוססיא יצאה מפלגת אנשים, אשר התאגדו לאגודה מיוחדת ויחרתו על דגלה את הכתוב: „בית יעקב לכו ונלכה", שהוא בר"ת „ביל"ו".

חלק מהאנשים האלה עלו לא"י, ושם באו לעבוד עבודתם בתור שכירי יום לראשונה בביה"ס לעבודת האדמה „מקוה ישראל" ואח"כ בקולוניה „ראשון לציון". קצתם נשתכללו אח"כ בתור קולוניסטים ע"י מ. ערלאנגער, בא כחו של הנדיב הברון רוטשילד, וקצתם התישבו בשנת 1884 (בשני לימי החנכה) בקולוניה „ג ד ר ה", בקרבת הכפר קאטרא, מהלך איזו שעות מ„ראשון לציון".

ערך המעשים האלה, יסוד „ראשון לציון" ועלית בני ביל"ו, היה רב מאד להתפתחות התנועה הפלשתינית יותר ויותר. על אדותיהם באו דברים במכה"ע העברים. ומעבר מזה הועיל הרבה לחזק את התנועה מצב הענינים ברוססיא. הרעמים עוד טרם פסקו; הפחד לבדו מפני ההמון ההולך וסוער הניע רבים לצאת את הארץ; ונוסף לזה עוד החל אז גירוש היהודים להמונים ממקומות שונים (ביחוד מעיר קיוב).

בערי אשכנז ואוסטריה הסמוכות אל הגבול נאספו ובאו אלפי נודדים. מכל עבר ופנה נהרו המונים אל א"י. לתמיכת הגולים נוסדו בברלין, בפריז, בווינה, בלונדון, המון חברות ואגודות. ביחוד היתה התנועה חזקה מאד ברומיניה; בכל רחבי הארץ התכוננו שם אגודות ויעדים, ובראשית שנת 1882 היתה האספה הגדולה הכללית מצירי האגודות, שבה נבחר הועד המרכזי בגאלאץ.

ע"י הועד המרכזי הזה נשלחו לא"י בארבע מאות ושבעים נפש, אשר נקנתה בעדן אדמה ליד הכפר „סאמארין". שנתים ימים עברו על הקולוניסטים בצרות רבות ורעות, עד אשר באה להם התשועה מצד הברון רוטשילד, אשר קרא שם הקולוניה, לזכר אביו המניח, „זכרון יעקב".

עלית ה„זכרונים", כאשר יקראו עתה בא"י להמתישבים אשר יסדו את „זכרון יעקב", הטילה סער גדול בלבות יהודי רומיניה, ועשרים וחמש משפחות מתושבי עיר מונישטי שלחו לא"י שנים מבני עירן, אשר קני למענן חבל אדמה במרחק שעה אחת מצפת.

בעבור ירחים אחדים התנחלו המשפחות האלה על אדמתן,

ותהיינה לקיְלוניה הנודעת לנו עתה בשם „ראש פנה".

אחרי הִוָסד הקילוניות „זכרון יעקב" „וראש פנה" התלקחה התנועה לא"י עוד ביתר עֹז, ולא ברומיניה לבדה, כי עוד יותר בנפת צפונית מערבית אשר ברוססיה, מקום שם עמדו למחזיק ולמעוז לרעיון יא"י הרב מביאליסטאק, הגאון ר' שמואל מוהיליבר, והחכם ר' שמואל יוסף פִין.

ערי מצער שלחו ציריהן לאה"ק לקנות למענן אחוזות אדמה. ואנשים נמהרי לב ביותר קמו ויעלו שמה בעצמם עם הטף ועם המטלטלין אשר ברגליהם. משפחות למאות פרצו אל הארץ בפתאם במבוהלות ודחופות. אדמה לקניה בקשו בקרבת הקילוניות הנמצאות. ואגודה בת שלש עשרה משפחות קנתה לה או אחוזה בקרבת „ראש פנה" לשפת מי מרום, ובחדש ספטמבר לשנת 1883 נוסדה שם הקולוניה „יסוד המעלה".

יחד עם אגודות שלמות של משפחות עלו אז לא"י גם משפחות משפחות לבד, בהשתוקקן לבא אל המנוחה ואל הנחלה בקילוניות העומדות כבר וקימות. בדרך הזה באו בימי הִוָסד „יסוד המעלה" עשרים וחמש משפחות מיוצאי ביאליסטאק ופאגיהָיה לשבת בקילוניה „פתח תקוה", אשר הגיעו לה אז ימי ירידה וכפשע היה בינה ובין ההריסה הגמורה.

כבר הזכרנו למעלה, כי נוסדו אז כמעט בכל ערי רוססיא, המרובות אם מעט ואם הרבה באוכלסי ישראל, חברות ואגודות של „חובבי ציון". זאת היתה בסבת הקולות הקוראים לעזרה, שעלו אז אליהן מן הקולוניות שנמצאו בכל רע.

האגודות שהצטינו בחריצותן והגדילו לעשות ביותר היו אגודות וואַרשא, אדעססא ווילנא, ביחוד — הראשונה, שבראשה עמד ה' ש. פ. ראבינאוויץ, הנודע בשמו הספרותי „שפ"ר".

לתכלית התאחדות החברות והאגודות הבודדות לאירגן פועל אחד עורר ה' שפ"ר אל הרעיון לקרוא אספה כללית מ„חובבי ציון", הרעיון אשר אמנם כבר שקלו וטרו בו גם לפני במכה"ע. ההצעה בדבר האספה הכללית נתקבלה ברצון מאת כל האגודות, ולמקום האספה נועדה העיר קאטטאוויץ אשר בפרוסיא המזרחית בקרבת גבול רוססיה.

בנוגע לפעולות אגודת אדעססא, הנה קרא אליו הד"ר

פינסקר באחרית הקיץ לשנת 1883 את הפרופיסור שפירא ואת הד"ר מנדלשטם מקייב ואת ליליענבלום לישיבה, ובישיבה הזאת נתקבלה החלטה ע"ד הנחיצות לברוא אורגן מרכזי לישוב א"י ולאחד לאחד את כל האגודות אשר ברוססיא. מלבד זה החליטו, כי נחוץ להשתדל ע"ד רשיון ליסד קרן קימת לתכלית זו.

כעבור שני שבועות היתה עוד הפעם אספה, והפעם ברֹב עם, ובה נבחר ועד הנהגה לנהל את האגודה (פינסקער נבחר ליו"ר וליליענבלום למזכיר).

עד מהרה שָלחו מטעם האגודה מכתבים לאגודות אשר בערים שונות, בהצעה להיות בדעה אחת עם אגודת אדעססא ולהצטרף אל החלטותיה. וה' צעדערבוים המו"ל את „המליץ" קבל עליו בעת ההיא, ע"פ הצעת ליליענבלום, את הטֹרח להשתדל לפני הממשלה בדבר הרשיון המבוקש.

האגודה החלה לאסוף כספים בחריצות ובשקידה, ובמשך השנה הראשונה כבר הצליחה לשלוח למשען הקולוניות יותר מאלף רובל. בראשית החדש נאוועמבער לשנת 1884 היתה האספה הכללית בקאטטאוויץ, אשר בא אליה גם הד"ר פינסקער, בתור ציר שלוח מאגודת אדעססא. הוא נבחר ליושב ראש באספה, ובנאום הפתיחה אשר נאם הציע לפני האספה להשתמש בשאיפה הכללית הנראית עתה בעם לעשות איזה דבר טוב באה"ק למזכרת השר משה מונטיפיורי במלאת לו מאה שנה, — להשתמש בשאיפה הזאת לתכלית יסוד חברה גדולה, אשר מטרתה תהיה לעורר את החפץ לעבודת האדמה בקרב אחינו לכל לראש ע"י יסוד קולוניות לעבודת האדמה בא"י.

האספה הסכימה להצעת היו"ר, ותוצאת ההסכמה היתה הקמת החברה החדשה „מזכרת משה".

באספה הזאת הָעֳמַד דבר לְקרבה בלי איחור אל המלאכה לעזור עזר כראוי לשתי הקולוניות הנמצאות „יסוד המעלה" ו„פתח תקוה", ונבחר לזה וַעַד אשר מקום מושבו היתה אדעססא. הועד, אשר בראשו עמד הד"ר פינסקער, החליט לתת עזרתו רק לאלה הקולוניות, אשר לא לקחן הברון רוטשילד תחת חסותו.

עברו שנתים ימים, והנה קם שקט במחנה. נדמה קול השאון, והתנועה רפתה. כספי הנדבות החלו להתקבל באיפת רזון,

למרות ה„קילות הקיראים" והמכתבים החוזרים. אז נועצו לקריא שנית לאספה כללית; והאספה השנית הזאת היתה בעיר דרוזגעניק בט"ו לחדש יוני שנת 1887. באספה הזאת נתקבלו ההחלטות האלה: א) לבקש רשיון ממשלת רוססיא ליסד חברה פלשתינית באופן רשמי; ב) ליסד לשכת מודיען בא"י, אשר תאסוף ידיעות ע"ד האחוזות העומדות למכירה ותנחה בעצתה את האנשים הבאים להתישב שמה; ג) העזרה להקולוניסטים תהיה לפי שעה בדרך צדקה פשוטה וד) לשכלל לגמרי את הקולוניה „גדרה" ולהוסיף לתמוך את הקולוניות „פתח תקוה" ו„יסוד המעלה".

אל ועד ההנהגה החדשה נבחרו בין יתר הנבחרים שלשת הרבנים: הנצ"ב מואלאזין, ר"מ עליאשבערג מבויסק ורש"מ מביאליסטאָק. לנשיא ההנהגה נבחר עוד הפעם הד"ר פינסקער.

האספה החליטה לשלוח אנשים שונים למקומות שונים להטיף ולעורר לרעיון ישוב א"י.

למטרה זאת נסע אח"כ הד"ר פינסקער לברלין, לפפד"מ ולפפד"א.

על הלשכה, שהיתה צריכה להוָסד ביפו, הוטלה ג"כ לבקש תחבולות ודרכים להשיג רשיון ממשלת תוגרמה להתישבות יהודים בא"י.

יש להעיר, כי גם באספה הזאת וגם באספה שקדמה לה לא העיר איש את השאלה ע"ד התכנית הראויה שתהיה לעצם דבר הישוב ומה השיטה שנבחר לאחוז בה.

אחרי האספה באה תנועת חיים במחנה חו"צ, ביחוד בקרב החרדים שבהם. וגם באה"ק עצמה נראו איזה סימני הצלחה וחיים במעשי ידי „חובבי ציון". במקום הלשכה ביפו נתמנה ה' י"מ פינס למנהל בגדרה, אשר בה נתן הועד עיניו ביחוד להיטיב מצבה ולשכללה.

כעבור שנתים ימים אחרי האספה בדרוזגעניק התפטר הד"ר פינסקר מנשיאותו, והחלט לקרוא בשלישית אספה כללית. האספה הזאת היתה בווילנא בקיץ לשנת 1889, ואליה באו עשרים ושמונה צירים מעשרים וחמש אגודות.

רֻבם הגדול של הנאספים היה ממפלגת החרדים.

המנצח הראשי על האספה היה מיסדה ומסדרה הגאון ר' שמואל מוהילובר. על מקום הד"ר פינסקר שהתפטר ממשרתו נבחרה הנהגה משולשת, שחברה לה משלשת האנשים המפורסמים: החכם ר' שמואל יוסף פין, הגאון ר' שמואל מוהילובר והגביר ר' אברהם גרינברג. באותה אספה הָחלט להו"ל חוברות המדברות בישבה ישוב א"י, למען הפיץ על ידיהן את רעיון הישוב בכל מקומות מושבות ב"י.

ע"פ החלטת האספה הוטלה לחובה על ההנהגה לקנות עוד אדמה להוסיף על נחלות הקולוניות גדרה, פתח תקוה ויסוד המעלה. כן הוחלט, כי שבעים למאה מהכנסות חו"צ יצאו לתמיכת הקולוניות הנמצאות, ושלשים למאה הנותרים יהיו קדש ל„גאולת הארץ", לקנות בהם אחוזות חדשות בא"י. בכלל הָחלט באספה הזאת להתאמץ לשכלל את הקולוניות שכלול גמור בבת אחת.

לדאבון לב הורע מזלן של החלטות כל שלש האספות ולא יצאו מן הכח אל הפועל.

כבר הזכרנו למעלה את אשר החל ה' צעדערבוים להשתדל לפני הממשלה בדבר הרשיון ליסד באדעססא חברה פלשתינית.

בתשעה לחדש פעברואר שנת 1890 נתאשר ונתקים מטעם המלכות ספר התקנות של „החברה לתמיכת ב"י עובדי אדמה ובע"מ בסוריא ובאה"ק", ובארבעה עשר לחדש אפריל שנת הנ"ל היתה באדעססא האספה הכללית הראשונה של החברה — לבחירת חברים לועד ההנהגה. אל האספה באו 162 איש ממקומות שונים.

והועד החדש שנבחר, שהד"ר פינסקר ישב בו ראש, נגש עד מהרה אל עבודתו.

נחדל נא עתה רגע מן הועד ופעולותיו, ונשיבה נא להתבונן אל מצב הענינים בקולוניות, אשר הנהגון למעלה בתקופת שנת 1884.

בראשית שנות השמונים נוסדו בא"י הקולוניות: פתח תקוה, ראשון לציון, זכרון יעקב, ראש פנה, גדרה ויסוד המעלה.

בשנת 1882 עלה הגאון ר"ש מוהילובר פאריזה ויציע לפני הנדיב הברון עדמונד די רוטשילד ליסד בא"י קולוניה מאנשים עברים עובדי אדמה מנעוריהם. בהשתדלות הרב הכולל לכל ארץ צרפת ר' צדוק

כהן יה' מ. ערלאנגער, אשר עזרו להטות את לב הברון לזה, נתקבלה ההצעה, ובחדש אָקטאָבער לשנת 1882 נבחרו מאחת הקולוניות העבריות ברוססיא י"א משפחות, והובאו לראשונה אל אחוזת ביה"ס „מקוה ישראל", ואח"כ הושיבון על חבל האדמה אשר קני למענן ליד הכפר אַקר. בדרך הזה נוסדה הקולוניה עקרון.

בין „ראשון לציון" ובין „רחובות" נמצאה עוד הקולוניה „ואדי חנין", אשר נוסדה ע"י איש אחד ושמו ראובן לעהרער. המיסד מכר את האדמה חלקים על הרוב לפועלים מן הקולוניות הסמוכות. ומאז קמה האדמה לנחלה לפועלים האלה (בשנת 1887) היתה לקולוניה, ומן העת ההיא תחל למנות ימיה בדברי ימי הישוב.

הנה כן ראינו, כי במשך שנות מספר הראשונות נוסדו בא"י שמונה קולוניות.

כבר התברר למדי ממה שקדם, כי חסרה אז לתנועת הישוב בא"י הדעה המיושבת והמחשבה הקודמת למעשה, כי דמתה יותר לבהלה, למנוסה מרוססיה ומרומיניה מפחד הפרעות ומבלי דעת מה ילד יום.

החלוצים הראשונים באו לארץ, מבלי אשר התוו להם מקודם בפרטיות את תכנית עבודתם, ומבלי גם לברר לעצמם, איזה מקום בארץ יכשר להם יותר להניח בו את היסוד לישוב. הקולוניה הראשונה „ראשון לציון" נבנתה על חלקת אדמה, אשר תשעים וששה חלקים ממנה הם אדמת חול. האקלים שם רע למאד. חסרון בקיאות החלוצים נודע גם בזה, כי בחרו בסוג עבודה שאיננה לפי טבע המקום שם. עד מהרה נתגלה, כי אין האדמה שם מסוגלה כלל למזרע תבואות.

ועוד רע מזה היה גורל מיסדי „גדרה". מחוסר אמצעים לבנות להם בתים מוכשרים ברב או במעט לדירה, היה על אחדים מהם לשבת איזו שנים רצופות באהלים ובמחלות עפר, אשר בימות הגשמים מלאו מים, ובחרבוני קיץ הפכו לכיורי אש מלאים חמימות עד למחנק; ובעלי המשפחה שבהם הוכרחו למצא להם מחסה עם נשיהם וילדיהם בסכות רעועות, שהוקמו בחפזון מדפנות נסרים, בלי כל טיח חמר או סיד מחוץ ומבית.

בכל היות בני גדרה מחוסרי בית ומחוסרי לחם לא נמנעו

בב"ז מעבוד עבודת אדמתם בשקידה נפלאה; בחבה יתרה נִקשו את האדמה השוממה, אשר עלתה כלה קמשונים וחרולים, ויסקלוה מן האבנים הקטנות אשר כָּסו פניה; חפרו בה גומות למטעי גפנים ועצים שונים וידַשנו עפרה בזבל הבהמה. לשבור צמאם הגדול בעת עֲדרם בגלי דאשפה, שתו הקלוניסטים מין נוזלי, הקרוב יותר ע"פ טעמו וריחו למי שופכין מאשר למי באר.

צרות רבות ורעות סבלו גם הקלוניסטים ב„זכרון יעקב". לולי עזרת השר אליפהאנט שבאה להם למועד הנכון, כי אז כלו ממש ברעב על אדמת נכר. הדברים הגיעו לידי כך, עד כי הוכרחו הקולוניסטים בערב חג השבועות לתת בעבוט את ספר התורה שלהם, ואת כסף המלוה אשר קבלו בדרך הזה חלקו ביניהם, לאיש מג'ידה אחת. בעקב הרעב באו, כמובן, גם מחלות שונות. ולולי הברון הנדיב אשר מהר ויקח את הקולוניה תחת חסותו, כי עתה לא נותר ממנה אף שריד כמעט.

בנוגע לקולוניה השניה מיהודי רומיניה, היא „ראש פנה", הנה באה עליה פתאם בימים הראשונים שואה לא ידעה. ממעוט זהירות בעת העבודה הומת שם איש ערבי, ויובא הדבר עד בית המשפט, ויארכו הימים, והענין עלה ברמים מרובים. הקולוניסטים דלו וירוששו, ולהקולוניה באו ימים רעים מאד. אך גם פה באה בעתה תשועת הברון הנדיב, ותהי לקולוניה תקומה.

רע ומר היה גם גורל שכנתה, הקולוניה „יסוד המעלה". מבלי דעתם את חֻקי הארץ, באו הקולוניסטים לשבת בה עם ב"ב ויחלו לבנות להם בתים למעון, בטרם עוד קבלו את ספר המקנה על הקולוניה כדת. אז אסרו עליהם פקידי תוגרמה את הבניה, והקולוניסטים היו אנוסים להתישב לפי שעה בצריפים עשוים מקנה וסוף. במשך ארבע שנים שלמות סבלו הקולוניסטים כל יד עמל ותלאה. ורק בשנת 1887 היטב מצב הקולוניה, ובשנת 1889 באה גם היא אל תחת חסות הברון הנדיב.

עיני הקורא הרואות, כי קשים ומרים היו הנסיונות אשר עמדו בהם חלוצי הישוב הראשונים. חסרון הבקיאות בתנאי המקום ובתנאי הישוב גרם לצרות רבות, החוגרות כחוט הסיקרא את דברי ימי כל המושבות. אין אף קולוניה אחת אשר לא הצטרכה לעזרה

מן הצד, ורבות מן הקולוניות הקטנות עודן גם היום זקוקות לתמיכה, כי עוד טרם באו אל המנוחה השלמה.

כל הקולוניות בא"י עומדות כעת תחת פקודת שלשה מוסדות שונים.

יותר מכל פזר נתן כסף לענין הישוב בא"י הברון הנדיב עדמונד די רוטשילד. בשנת 1884, ע"פ השתדלות ה' פיינבערג, הציר השלוח מראשון לציון, מצד אחד, והשתדלות ה' עירלאנגער והגרש"מ מצד שני, לקח הברון תחת חסותו את שלש הקולוניות — ראש פנה, ראשון לציון וזכרון יעקב.

בעת הזאת נמצאות תחת אפוטרופסותה של פקידות הנדיב תשע קולוניות, והן: ראשון לציון ועקרון ביהודה, פתח תקוה וזכרון יעקב בשמרון, עין זתים, ראש פנה, יסוד המעלה ומטולה בגליל וגילן בעבר הירדן. עד שנת 1898 הוציא הנדיב הגדול לישוב א"י סכום עצום קרוב לשלשים מלליון פרנק.

נעברה נא עתה אל „החברה לתמיכת ב"י עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריא ואה"ק", אשר השפיעה הרבה על מהלך הישוב בא"י. במשך עשר שנות עבודתו יסד ועד החברה ושכלל שכלול גמור את הקולוניות גדרה וקסטיניה ותמך בסכומים הגונים את המושבות פתח תקוה, וואדי חנין, רחובות (נוסדה בשנת תרנ"א), משמר הירדן (נוסדה בשנת תר"ן) ואת חדרה (נוסדה בשנת תרנ"א), מלבד עזרו עזר לא מעט לקולוניסטים בני קולוניות אחרות. עוד נתן הועד תמיכתו להפועלים בערך 35,000 פרנק, לבעלי מלאכה בערך 28,000 פרנק, לביה"ס ביפו יותר מסך 40,000 פרנק.

בס"ה הוציאה החברה על ישוב הארץ במשך תקופת עשר שנים כחצי מלליון רובל.

חבת העם לבני בוניו המקוממים חרבות ארצו העתיקה נגלתה עוד ע"י המון מעשים ופעולות ליסד חברות „חובבי ציון" ביתר ארצות אירופא ובאמעריקה. נזכיר נא את היותר חשובות שבהן.

א) הועד המרכזי בגאלאץ אשר ברומיניה, שחבר לו מבאי כח קהלות רבות ואשר הוציא עד שנת 1883 לישוב א"י 155,000 פרנק.

ב) חברת „עזרא" בברלין, שבבריתה באו ארבעים אגודות

מקימיות, ולהן 2000 חברים. חברה בדומה לה נוסדה גם בקאֶלן ובהמבורג.

ג) „חברת חובבי ציון" בלונדון, אשר תמנה מספר חבריה יותר מאלפים איש.

ד) „חובבי ציון" באמיריקה.

ה) „ישוב ארץ ישראל" בפריז.

כל האגודות והחברות האלה התאחדו יחד בראשית שנות התשעים ע"י „הועד המרכזי" אשר בפריז.

משנת 1896 שמה לבה לא"י גם חברת הישוב ליהודים — יק"א, אשר ירשה את כל עזבונו הכביר של הברון הירש. המטרה אשר התותה לה היתה להביא לידי שכלול את הקולוניות שאינן תחת חסותו של רוטשילד וליסד מושבות חדשות. כל ההוצאות שהוציאה החברה על ישוב א"י אלה הן: לחדרה, לרחובות ולוואדי חנין נתנה בס"ה תשע מאות אלף פרנק ולשכלול י"ג משפחות במשמר הירדן קצבה 250 אלף פרנק.

מראשית שנת 1900 מסר הברון רוטשילד את הנהגת הקולוניות שלו ברשות החברה הנ"ל, ומן העת ההיא החל להיות מהלך חדש בקורות הישוב בא"י, מהלך המעורר בלב כל מתבונן מחשבות מעציבות ע"ד גורל הקולוניות וע"ד ענין הישוב בכלל.

מחשבות עצב מעורר גם מעשה ישוב א"י כלו, המלא לו קינים והגה והי.

כבר מלתנו אמורה, כי מטרת תנועת חבת ציון בראשיתה היתה להשיב נפוצות עם ישראל אל ארץ מולדתו הקדומה ולחדש שם ימיו כקדם או למצער לכונן שם מדינה יהודית. מלאי תקוות נעימות והזיונות מרהיבי עין כאלה יצאו חו"צ הראשונים לפעלם ולעבודתם. די אך להעיף עין במחברותיהם של פינסקר ולילינבלום ובמאמריהם של לעווואנדא, סמאָלענסקין ועוד, למען הוָכח, כי לא היתה חבת ציון בימי נעוריה אלא ציוניות מדינית. אך ברבות הימים, בסבת הענינים הנגעים באה"ק מעבר מזה ומפאת מתינותם היתרה של העסקנים הראשים מעבר מזה, היו מעט מעט חברות „חובבי ציון", המוציאות את הרעיון מן הכח אל הפועל, למיסדות פשוטים של צדקה וחסד, שמטרתם היתה לעמיד להם בשעת

דהקם להקולוניסטים ובעלי המלאכה הנמצאים באה"ק זה כבר או, לכל היותר, ליסד איזו קולוניות חדשות.

הרעיון ירד מגדולתו ויחל להתהלך בקטנות. את דינר הזהב החליפו בפרוטות נחשת.

במקום תחית עם ישראל נתקבלו אצלנו בשורה האחרונה בעשרים קולוניות לעבודת האדמה, שעלו בכמה מילליונים. על מקום האנשים גדולי הרוח בפינסקר, לעווגדא, רילף וסמאָלענסקין, באו אנשי מעשה מתבוללים כראשי החברה יק"א. ומה שייכות יש לראשי יק"א עם תחית עם ישראל בא"י?

סוף דבר, חבת ציון היתה לענין של צדקה. משיטת הצדקה לא באתנו ולא תבואנו טובה, והננו רואים, כי למרות הסכומים הרבים שהוצאנו, למרות אופני העבודה האירופיים שהנהגנו, לא עשו ידינו תושיה, והצלחתם השלמה של רוב הקולוניסטים עוד מהם והלאה.

ומעבר מזה, בראות פקידי הברון את מעשה הישוב כמעשה צדקה פשוטה, ולא כענין לאומי, הנהיגו בקולוניות גזרות וסדרים קשים שאין לעמוד בהם, ויהפכו מעט מעט את הקולוניסטים לעדר רחלים נכנעות.

השיטה הזאת המיתה, כמובן, בקרב הקולוניסטים כל חשק וכל חפץ לפעולה ותעציר במהלכה את התפתחות הקולוניות, ומנה ראו וכן עשו לרע להם גם בני הקולוניות האחרות, שאינן תחת חסות הנדיב. אל התקלות הפנימיות האלה, שהן תולדות ההשקפה אשר לא נכונה על הישוב וערכו, נוספה עוד צרה מחוץ, והיא פקודת ממשלת תוגרמה שיצאה בשנת 1891 לאסור על יהודי רוססיה ורומיניה את הכניסה לא"י. יחד עם האסור הזה נאסרה שם בכל תקף גם מכירת קרקעות ליהודים (עיין לובארסקי). כמו כן החלו להצר גם צעדי הקולוניסטים בקולוניות: לא נתנו להם לבנות בתים, ועוד דקדוקים ונגישות כאלה.

מפקידה לפקידה החלו לצאת מקונסטנטינופול גזרות והגבלות הדשות בנוגע ליהודים הבאים לשבת בא"י. קנית קרקעות נאסרה לא רק ליהודים, ולא רק לאנשים פשוטים, כי גם לרוטשילד וגם להברת יק"א. המעצורים אשר נפגשו בדרך הישוב הוסיף

תמיד אך בעזר הדבר הידוע, העוגה את הכל אצל פקידי תוגרמה.

השיטה הזאת, שיטת ההתגנבות בחשאי אל א״י, או, כאשר יקראו לה „חו״צ המעשיים״, שיטת ההסתננות (אינפילטרציה), פגעה בהכרה ברגשות הגאון של אלה הרואים בישוב א״י ענין לאומי רם ונשא, שמטרתו היא לכל לראש להביא לעם ישראל תחיה מוסרית ולהוציא אל הפועל את שאיפותיו מימות עולם: לדעתם לא נאוה שיטה כזאת לעם המכבד את עצמו. אין לעם ישראל — הם אומרים — לבא לשבת על אדמת אבותיו כמתגנבים, בדרך מבריחי מכס. הישוב צריך שיהיה ע״פ החק, ברשיון ממשלת הארץ.

המשמיע את הדברים החדשים האלה, שבעצם הם ישנים ורק „נשתכחו״ מרב ימים, היה הד״ר הירצל. דבריו כוללים בתוכם את העיקרים האלה:

„מישוב בדרך צדקה לא יושע ישראל. עלינו להודיע בפה מלא גלוי לכל באי עולם, כי הננו חים וקימים בתור עם בין העמים, והזכות לנו, ככל יתר עמי תבל, לחיות חיים של חירות ולעמוד ברשות עצמנו. למען הגיע אל התכלית הזאת עלינו להשתדל ולהשיג הסכמת הממשלות ליסד לנו בא״י מרכז לאומי עברי ולהעביר שמה אח״כ את אלה מאחינו שאינם יכולים ואינם חפצים להתבולל בתוך עמי אירופא והנאנחים ונאנקים מעקת תנאי הפרנסה הקשים ושנאת העמים״.

זהו היסוד העיקרי של הציוניות המדינית, אשר את תעודתה וחפצה נשתדל לבאר להקורא בפרק הבא.

י.

מהות הציוניות ותעודתה.

היש עתה ממשלה באירופא אשר תתנגד אל החפץ, כי יתאספו היהודים לקונגרס וידונו ויחליטו שם לגאול את ארצם מידי זרים? מי הוא אשר יתנגד לדבר, אם יניחו היהודים ככרי זהב לפני תוגרמה, אשר כחותיה הולכים עתה ורפים, ויאמרו לה: השיבי לי את ביתי וארצי, ובכסף הזה המֻגש לך חזקי הבדקים ורפאי השברים במקומות אשר עוד יִשָׁארו לך מממלכתך?

(טרנעסט לאגהראן, „La nowelle question Orientale,“ 1848).

הדעה, אשר הד"ר הירצל מציע ומבאר במחברתו „מדינת היהודים", איננה חדשה. הלא היא הדעה ע"ד התחיה הלאומית המדינית של בנ"י. הדעה הזאת יְשָׁנה וְרַבַּת ימים, כרב לימי מחלתנו הנושנת. הדרכים והמעשים, אשר הד"ר הירצל מציע להוצאת הענין אל הפועל ג"כ אינם חדשים מכל וכל. במשך המאה התשע עשרה עבדו בזה כמה אנשים עברים וניצרים עד הקימם לאט לאט את בנין הציוניות המדינית. כל אחד הביא את תרומתו לדבר, כל אחד הוסיף גלגל קטן במכונה הגדולה והמֻרכבה ובהִגָלות בעל „מדינת היהודים" על הבמה, כבר היתה המכונה נבונה וערוכה בכל. הד"ר הירצל הביא את המכונה לידי תניעה. וזהי פעלו הגדול אשר עשה לעמו, על זה „יִשָׁאר שמו חקוק לעולמים בספר דברי הימים לעם ישראל" (הפרופיסור הימן).

וזהו בכלל. ובפרטיות יהי ערך פעולתו אשר עבד לעניי בזה, כי נתן לתנועה תכונה כללית לאומית, אחד את חלקי האומה המפוזרים ומפורדים בעולם לאורגניזציה חזקה וברא אכספת באי כח העם, מקום שם יוכלו להתגלות בלי מעצור רצון העם ומשאלותיו. סוף דבר, הציוניות המדינית, מזוינת בכל האמצעים הלקוחים מבית גנזיהם של המדעים והחיים בזה"ז, באה בגבול הפעולה הממשית להוציא אל הפועל את שאיפות העם הקדושות וחביבות לו מדורות עולמים.

הציוניות שואפת לכונן בארץ ישראל לעם ישראל מקלט בטוח ע"י משפט גלוי.

למען הגיע אל המטרה הזאת היא מוצאת לנחוצים את הדברים האלה:

א) ישוב מכֻון לתכלית זאת בא"י ע"י עובדי אדמה ובעלי מלאכה מב"י.

ב) השתדלות למשיך אל הציוניות את כל היהודים ולאחדם יחד ע"י אגודות מקומיות וכלליות.

ג) חזוק הרגש הלאומי וההכרה העצמית בעם ישראל.

ד) פעולות הַבְשָׁרָה לקבלת הסכמתן של הממשלות על הוצאת מטרת הציוניות אל הפועל.

ה) יִסוד בָנק, להיות לכלי שרת פינַנצי, אשר יביאו בעזרתו לכלל מעשה את חפצי הציוניות (נתקבל בקונגרס השני).

ו) יסוד קרן קימת לאומית, אשר תעודתה תהיה לתת גאולה לָארץ ע"י קניות קרקעית באה"ק (נתקבל בקונגרס החמישי).

ובכן שואפת הציוניות לשתי מטרות עיקריות: א) לרכישת אדמת א"י למען ברוא שם מרכז מדיני לעם ישראל וב) להכשרת העם לתעודתו אשר לפניו.

להשגת המטרה הראשונה, המדינית, נחוץ לבוא במו"מ דיפלומטי עם הממשלה הנוגעת בדבר. מו"מ בזה אפשר שיתנהל אך ע"י אנשים מורשים הבאים בכח עם ישראל, ולא ע"י איש פרטי זה או אחר. וכל זמן שלא יהיה אחרי האנשים האלה חלק גדול מן העם, כל עוד לא נוכל להוכיח דבר זה בעדות מְסַפְּרִים

ואיתות ממשיים, לא תבאנה עמהם הממשלות בשום מו"מ של דברים.

עוד זאת לדעת, כי אם מסכמת אחת הממלכות לתת למי שיהיה איזה חבל מארצה, אזי חפצה היא לדעת מראש את התועלת אשר תגיע לה מפעולתה זאת הטובה. ועל האנשים מקרבנו, אשר יבאו להתיצב בהצעות ידועות לפני איזה רבי מלוכה, להיות נכונים לשמוע מאלה האחרונים שאלה ערוכה אליהם בדברים כאלה: „אמנם טוב הדבר אשר אמרתם, אך איו העם העברי ההוא, אשר בשמו אתם מדברים? איפה ומתי ועל איזה דרך מלא את ידיכם לדבר בשמו את כל הדברים האלה? איה הקבוץ המסדר ההוא, אשר יוכל לערוב ערבתכם כי מלא תמלאו את הבטחותיכם, כי יש לאל ידכם למלאותן?"

הד"ר הירצל צפה את כל זה מראש, וע"כ החליט לברוא את המוסד ההוא, אשר יתן היכולת לעם להביע פעם בפעם את משאלותיו בגלוי ואשר יהי ביכלתו למלא את ידי ראשיו לבא בכחו במו"מ של דברים עם הממשלות.

בירח אוגוסט לשנת 1897 היה בבזל הקונגרס הציוני הראשון, אשר הציב לו את שלש המטרות האלה: להודיע בקול רם לבאי עולם את משאלותיו, לחבר תכנית הפעולות הדרושות למען הוציא את המשאלות האלה לאור ולבחור ראשים אשר יבאו במו"מ בשם העם עם הממשלות הנוגעות בדבר.

להוציא את מחשבותיו מן הכח אל הפועל ולבוא במו"מ דיפלומטי עם הממשלות בחר הקונגרס את הועד הפועל אשר ינא, הוה"פ הזה הוא מעין מתוך בין עם ישראל והממשלות. נשען על משאלות הקונגרס הידועות לכל יכול הועד הפועל לגשת זה לא כבר אל העבודה לישא וליתן עם ממשלת תוגרמה בדבר קבלת רשיון להעברת המוני יהודים בכמות רבה אל א"י, העברה, אשר במוחות כדת תערבנה אותה בגלוי. הרשיון הזה הוא הוא הטשרטר (מגלת הזכיות), אשר דבר עליו הד"ר הירצל בפתיחת הקונגרס השלישי.

הד"ר הירצל חשב אמנם בתחלה לנחוץ, כי תערבנה

הממשלות האדירות את הבטחותיה של ממשלת תוגרמה ליהודים כי תִשָׁמַרְנָה ותקֻימנה במלוּאָן.

ואולם הקונגרס, בשים לב אל מצב הענינים, מצא לנכון להחליף את הנוסחא „פֶאלקערערכטליך" (ע"י משפט מוסכם מכל העמים) בנוסחא אחרת פשוטה הימנה „אֶפֶפענטליך רעכטליך" (ע"י משפט גלוי). הרשיונות והבטוחות האלה „במשפט גלוי" הנם כלולים בטשרטר.

טשרטר, או מגלת זכיות, הוא תעודה בכתב על זכיות מיוחדות במדינה ידועה הנִתָּנוֹת מאת הממשלה העליונה שם, בכח המשפט אשר לה, לאיזה איש או מוסד.

נושא הטשרטר יוכל להיות מתן זכיות מדיניות במדה היותר רחבה במקצוע השלטון הפנימי והיחס אל אנשים ומוסדות מן החוץ. הזכיות הנִתָּנוֹת מְקַשרות ע"פ ההכרח בקשר נימוסי חוק את החלקים הנבדלים שֶׁחֻבְּרה מהם הממלכה במקום ההיא, ורק הממלכה לבדה (לא חלק ממנה) תוכל לקחת חלק בפתרון שאלות מדיניות כלליות.

השתתפות הממלכה בענינים מדיניים כלליים בעולם יָקָרָה על הרוב מאד בעיני החלקים הנבדלים שמהם הושתתה הממלכה, וע"כ הם מתאמצים בכל התחבולות לחזק יותר את הקשר ביניהם ולעשותו לקשר של קיימא.

הנה כי כן הוא ראש מאויי הציוניות המדינית להשיג טשרטר, היינו להשיג זכיות לְיַשֵׁב במדה מרובה את ארץ ישראל וסוריא למען כונן שם מקלט בטוח לעם ישראל. אבל למען הוציא אל הפועל את מטרתה העיקרית הזאת נחוץ לברוא „כח משפטי" כדת, אשר לו הרשות לבא בהשתדלות בשם העם בדבר הזכיות האלה.

לא הקונגרס ולא הועד הפועל יוכלו להיות, ע"פ הנימוס השורר בין העמים ביחוסם זל"ז, אותו „הכח המשפטי" המבוקש. לכח כזה, שברשותו צריכים להיות אמצעי כסף למכביר, יוכל להיות רק הבנק, ועליו מוטלת ההשתדלות לרכוש את הזכיות הדרושות. הבנק הזה הציב לו למטרה להשיג את הטשרטר

האמיר ולהוציא אל הפועל את כל הדברים הטובים, שיש להם יחס קרוב אל התישבות היהודים בא״י ולתחית הארץ מחרבנה.

ואלה הן ההנחות היסודיות של ספר תקנות הבנק, שחברו במושב ארבעים וששה איש באי האספה המיוחדת לעניני הבנק ושנתאשרו ונתקימו ע״י הקונגרס השלישי.

א. בשם „בנק קולוניאלי עברי״ מתיסד בית אוצר כסף המתנהל ע״פ ועד חברים המתמנים לזה ע״י הקונגרס.

ה. ההון היסודי של הבנק היא שני מיליונים ליטרא שטרלינג הנחלקים למניות, שמחיר כל אחת 1 ליטרא.

ו. מקום מושב הבנק הוא בלונדון.

מטרות הבנק הן: א) לפתח בא״י ובסוריה כל מיני עסק ועבודה, ב) לעזור לאנשים לבא להתישב בא״י ובסוריא, ג) לעסוק בעסקי בנק סתם, ד) להשיג לעצמו בארצות המזרח רשיונות וזכיות והנחות שונות, ה) לבנות מסלות ברזל, חפים למעמד אניות, בתי חרשת וכדומה, ו) לבקש ולמצוא סכומי כסף ולעשות בהם דברים טובים מביאים ריוח בא״י ובסוריה, ז) להוציא תועלת מהצפון בחוק האדמה בא״י, ח) לרכוש ולמכור נכסים שונים בקרקעות ובמטלטלים, ט) לעזור ליסד כפרים ומושבות, י) לעסוק במסחר, כ) לישא וליתן עם ממשלות שונות ולבא עמהן לידי הסכמות, כה) להשתדל להשיג כתביעדת מממשלות שונות, אשר יתנו היכולת לבנק להוציא אל הפועל איזו ממטרותיו אשר לפניו.

הנה, כי כן ישנם ברשות הציונים, לתכלית השגת מטרתה הראשונה של הציוניות—המדינית, שלשה מוסדים: הקונגרס, הועד הפועל, והבנק הקולוניאלי.

מטרתה השניה של הציוניות, שהיא חנוך העם העברי, להקנו במקצוע החיים הצבוריים ולהכשירו לתעודתו הגדולה, ליקחת ג״כ מקום נכבד בתכנית הפעולות שהתוָתה לה הציוניות.

דבר נחיצותה של העבודה הקולטורית והיותה לחובה על הציונים, דבר שהוצע ונתקבל בקונגרס השלישי בבזל ונתבאר אח״כ לפרטיו בקונגרס הרביעי בלונדון,—ברור בטעמו ונימוקו לכל איש הבקי בטיב הציוניות בזה״ז מצד אחד ויודע עם זה דרכיך דלותנו במקצוע הרגש החברתי הלאומי מצד אחר. על הציוניות

לפ"ז להשפיע על כל מפלגות אחינו, בין אותם המשכילים שכל טיב בחכמות העולם ולבם רחק מעמם בהיותם נבערים מדעת תורתו ושפתו ודברי ימיו, בין אותם השקועים בראשם ורובם בתורה ועבודה (במובן הדתי) וזרו להם ידיעות כלליות ונמילא צר מאד חוג השקפתם ואינם מסוגלים להרגיש ממלוא לבם רגשית אנישיות ורגש הלאומי בתוכם, ובין אותם הרחוקים מכל דעת, תהי עברית או כללית,—על כלם צריכה הציוניות שתשפיע שפע אורה הנאצל, להאיר מחשבי נפשם באור השכלה עברית לאומית ולהטותם בדרך הזה לעבוד עבודת עמם מאהבה ובכל לב. מרום קץ האידיאל, אשר תשאף אליו העבודה הקולטורית בציוניות, היא להקים לנו מבני הדור הצעיר אנשים „בעלי רוח כביר, אשר לבם בוער באש אהבה עזה לעמם וכל כחות נפשם נתונים לעבודת התחיה למען הביא רוח חיים ביהדות".

בשורה אחת עם השאיפות הקולטוריות יש להעמיד גם את ההתפתחות הגופנית. כבר מלתנו אמורה, כי מלחמתו התמידית עם הכחות האיקונומיים והמוסריים העומדים ופועלים נגדו, מלחמה שמלבד יגיעת בשר ורוח לא הביאה לו מאומה, התישה עד מאד את כחותיו הגופניים של עמנו. על עם נלאה ורפה ידים כזה תכבד מאד העבודה לאסור את המלחמה נגד התנאים הקשים המוכרחים לבא בעקב כל עבודת ישוב ותחיה בארץ שוממה ונעזבה.

וע"כ עלינו להשתדל בכל מאמצי כח להביא כחות חדשים אל תוך גופו החלש של העם, אף כי אמת גם זאת, כי לתוצאות מרובות מניחות את הדעת מכל וכל אי אפשר להגיע בענין הזה בהיותנו פה בגלות; פה אפשר אך להמעיט את הרעה בעזרת התחבולות ומניות, ואולם גוף בריא וכח ידים במלוא מובן המלים האלה, יִמָצאו לב"י רק שם, במקום ימצא להם בכמות יותר מֻרבה גם אויר וְרָוחה וגם לחם.

כבר אמרנו למעלה, כי ההריסה הגופנית הנראה עתה בעם ישראל היא לכל לראש תולדת הכלכלה הגרועה, תולדת תנאי החיים המעציבים ביחס הפרנסה.

נחוץ, לפי זה, להרחיק ככל האפשר את התנאים האלה,

נחוץ להרים, ולו גם במקצת, את מצבו האקונומי של העם. ואז יקלו וימעטו גם תחלואיו הגופניים.

ובכן, לתכלית הוצאת חפצי הציוניות אל הפועל נחוץ בצד מה גם להזק את כחותיו הגופניים של העם, להרים את מצבו הרוחני ולהיטיב את מצבו החמרי.

אמנם קשה וגדולה העבודה הזאת אשר לפנינו, אך אל נא נאסוף ידנו ממנה מפני כבדותה, כי פריה יהיה לנו לברכה ולתהלה. היא תביא לנו בפריה התעוררות הלב העברי להרגיש עצמו כבן אדם שלם, תחדש בקרבו את ההכרה העצמית הלאומית, את התגאותו בגזעו ומולדתו; היא תזכירהו את גדולתו בימים מקדם, תזכירהו את ספרי קדשו, את ענוייו הרבים על קדוש השם ואת אידיאליו הנשׂאים.

תזכירהו את דברי ימיו, — ושם לבו להוקיר את מסורות אבותיו, את קניניו הלאומיים; תביאהו בהתודעות עם ספרותו העצמית, — ונפקחו עיניו לראות את המקום הנכבד אשר היא נוטלת בספרות האנושית הכללית.

ואז לא ימָנע מהשמיע בכל עת מצא בגאון ובקול רם: עברי אנכי ואת ה' אלהי ישראל אני עובד!

המדה לכבד את עצמנו, אשר אין לה אמנם לצאת מגבולותיה ולהיות לקנאת־עם נפרזה, תגיע את העמים אשר מסביבותינו כי יכבדונו גם המה, וסוף סוף ננחל לנו מָקום־כבוד במשפחת בני האדם; למרות רצונם יכבדונו באי עולם. למען הגיע אל המטרה האחרונה הזאת, עלינו לבלתי שכוח אף רגע, כי היהודים הם חלק מהאנושיות הכללית, ותרומה הגונה הביאו אל אוצר הקולטורה שלה. ובחפצנו עתה להפוך את „הצל הנודד" לאיש עברי מכובד על עצמו ומכובד על הבריות, עלינו להתאמץ לפַתח בקרב היהודי גם את אלה התכונות הנעלות המשותפות לכל בני האדם, אשר נמחק רשומן בו בסבת התנאים המוזרים והקשים אשר חי בהם במשך ימי דורות רבים.

בדברנו על תעודות הציוניות לא נוכל להתאפק מבלי הביא בזה את דברי הד"ר גסטר בחתימת נאומו אשר נשא בקונגרס השלישי בבזל, דברים הנותנים לנו ציור נהדר ובהיר ממגמת

פני הציוניות בכל פעולותיה. הלא כה דבריו: „אוביר לכם בזה את האגדה הקדומה, את האגדה ע"ד העוף ששמו חול (פֿראֶניקס), אשר המשילו אליו חכמיני את עמני ישראל. החול מרבה ימים וחי לעולם, אך בעבור זמן ידוע יזקן ויחלש, ואז יִשָּׂרף והיה לאפר; וניתרה ממנו אך עצם כשעורה, ובה גרעין הורע לחיים חדשים. ולקח הכהן אשר בהליופולים, היא „עיר השמש," את הגרעין ההוא ונְצרו מכל משמר—ולאט לאט ישוב החול והתעורר לחיים; וכחוקתו, בעמדו על רגליו, יפרוש כנפיו ויתרומם אל השמש, להודות לאל חסדו על השיבו אותו לתחיה. ואנחנו—אנחנו היינו ג"כ למאכלת אש, את אפרנו זרו לרוח וגם רמסוהו ימים רבים ברגל, „שָׂמֵי בארץ גֵּונו ובחוץ לעוברים"... אך גרעין אחד, גרעין התחיה, עוד נשאר לפליטה—והנה באנו אנחנו הציונים, אנחנו כהני העת החדשה, והננו נושאים את הגרעין הזה אל עיר השמש, למקום האמת והצדק, והננו מטפחים את הגרעין, ועוד ניסיף לטפחו ולשמור עליו, עד בוא העת, והיהדות התנער מעפרה, כמעשה החול, ותשוב התקרב אל השמש, אל מקום משכן אור האמת הנצחית, ונהרו אז שמה אליה כל עמי תבל..."

יא.

אפשרות הוצאת הציוניות אל הפעל.

„התשוקה הגדולה להשגת מטרתו מביאה את האיש או העם להאמין בכחו ולבטוח בעצמו, כי יעשה ויוכל; והאמונה הזאת והבטחון הזה עצמם הם כחות פסיכולוגיים נפלאים, המהפכים את החלש לגבור ומביאים פעמים רבות את בעליהם למחוז חפצם".

(אחד העם, „על פרשת דרכים", מהדורה שניה, ע' 65).

והנה בכל היות המטרות אשר הציבה לה הציוניות רמות ונשאות, נמצאו בנו בבי"ז מתנגדים רבים לה, המתנגדים לעיקרי שיטתה, ביחוד, מפאת כי חושבים הם את מטרותיה לדברים שאי אפשר להוציא אל הפועל עתה וגם לא בעתיד סמוך או מופלג. ואולם אם ידון איש על השאלה ביושר לב ובררה לפרטיה, אז יהיה עליו להודות, כי החשש הזה אין לו על מה שיסמוך. אם גם נניח לרגע קטן, כי התעודה אשר הציבה לה הציוניות בחלקה המדיני של תכנית פעולותיה, לסבת כבדותה, לא תוכל להמלאות בידי היהודים לבד, כי הדבר הזה תלוי בסבות נכבדות רבות הנמצאות מחוץ לחוג השפעתם, עוד נשאר לנו אחרי כל אלה חלקה השני של התכנית, והוא: תחיתו הרוחנית והגופנית של עם ישראל והרמת מצבו החמרי. המטרות האחרונות האלה ג"כ גדולות

ונכבדות למדי, עד כי בשבילן לבד ראוי לכל איש מישראל, האוהב את עמו באמת ותמים, לתמוך בכל כחו את הציוניות ולעזור להפרחתה ולהצלחתה להבא.

אבל האנשים המסירים בכל לבם אל רעיון הציוניות לא יוכלו ולא יחפצו להסתפק בחלקה האחד הזה של התכנית הציונית. הם מחזיקים בכל עז בדעה, כי רק אז תמלא הציוניות את תעודתה אם תביא לידי גמר את פעולתה הראשית, והיא, להביא את ב"י אל המנוחה בארץ מולדתם העתיקה. לא נכחד אמנם מהם, כי בגשתם להוציא אל הפועל את משאלותיהם יפגשו על דרכם במעצורים רבים, אך לדעתם אין המעצורים ההם נוראים כ"כ עד לבלתי יכֹלת להתגבר עליהם, כהחלטת הפחדנים האוהבים להרבות ספקות. לא מחוצה לנו כ"א בתוכנו פנימה נמצא, אם אך נבקש, את האמצעים להשגת מטרתנו הנשאה. במקום שהדבר נוגע לפקוח נפש עם שלם, הנפוג ונדכה מתגרת צרות ורדיפות נוראות, אין להדול ממעשה מפחד מעצורים חיצוניים. על העם בעצמו לחגור שארית כחותיו להסיר כל מכשול מדרכו. דברי הימים לעם ישראל ולעמים רבים אחרים מוכיחים בהמון ראיות שאין עליהן תשובה, כי אין בעולם מעצורים, אשר לא יוכל להתגבר עליהם עם שלם, המסור בכל כח לבו ונפשו אל חפצו האדיר להגיע אל המטרה אשר הציב לו. ה„עניים" בהולנדיה, אשר פרקו מעליהם את עלה הקשה של ממלכת ספרד האדירה בשעתה, הקולוניסטים באמיריקה, אשר נלחמו במשך תשע שנים רצופות עם צבאות אנגליה ויוכלו להם, יון וסרביה, אשר יצאו סוף סוף מתחת יד התוגרמה לעמוד ברשות עצמן, — כל אלה מוכיחים, כי השקידה ואמץ הלב, יחד עם האמונה בצדקת המעשה אשר הם עושים, הביאו תמיד את העמים לידי נצחונות, והפחדנות והפסיחה על שתי הסעפים הכריעו בכל עת את הכף לטובת שונאי החופש הלאומי. והאם לא ככה ילמדונו גם דברי ימינו אנחנו? בשלש מאות איש המם גדעון את מחנה מדין הרב והעצום עד כי נס מפניו בשבעה דרכים. וגבורות מלחמות החשמונאים? מחנה לא רב, אך מלא כח את רוח ה', השתער מבלי חת על צבאות סוריה הרבים ממנו עשר מונים ויך בהם מכת חרב והרג ואבדן. בשלוח

ליזיאש נציב סוריא לקראת החשמונאים עשרות אלפי איש חלוצי צבא, הרחיק יהודה המכבי מקרב חילו כל איש ירא וכל רך לבב, וישָׁארו אתו אך ששת אלפים איש, ועליהם היה לצאת למלחמה על חיל אויב גדול ורב כזה. אך אנשי חיל יהודה גברו לאמונה, ואת לבותם מִלְאה הדעת כי נלחמים הם בעד רעיון קדוש ומרומם, וע״כ רמה ידם על אויביהם ויושיעו לארץ מיד לוחציה הסורים העריצים. כהנה וכהנה יש להביא מדברי ימינו דוגמאות רבות המראות בעליל, כי מסוגל גם עמנו להלחם ולנצח לאמת וצדק. ומי היא זה אשר יוכל להחליט, כי תנועתנו בזמן האחרון, תנועה להיי היות, איננה לאמת? עתידות עמנו הָעֳמדו עתה למשפט אם להיות או לחדול, ובעת משבר כזאת ראוי הוא שלא ייקר בעינינו כל קרבן ולא יעכבנו כל כֹּבד מלחמה, ביותר, אחרי כי קרבנות בנפשות אדם אינם נדרשים במלחמתנו להפש זאת.

התנאי הראשי להשגת המטרה הוא שאיפת העם אליה, שאיפה בדעת נפש ובכל מאמצי כח, הלא היא השאיפה אשר חוללה נפלאות בכל הזמנים בכל תנועה גדולה וכבירה.

לתכלית הוצאת חפצי הציוניות אל הפועל נחוץ קודם כל כי יאבה העם להעתיק מושבו לא״י.

אין ספק בדבר כי התנאי הזה יֶשנו עמנו. עדים על מציאותו הם דברי ימינו כלם. ומעבר מזה לפנינו מספרים המוכיחים באופן ברור, כי מבקש המון בני עמנו מפלט לו מרוע מצבו האיקונומי והאזרחי ביציאה לארצות אחרות. המספרים המובאים למעלה בפרק ה׳ מראים בעליל, כי זרם היציאה הולך ומתגבר בנו משנה לשנה.

כן יוצאים שנה שנה מארץ רוססיה יותר מעשרים אלף איש מישראל, ובמשך שבע עשרה שנה האחרונות עזבו את רוססיה יותר ממיליון יהודים. מארץ אויסטריה יצאו בשנה שעברה לאמיריקה אחד עשר אלף יהודים. בכלל התפתחה תגבורת היציאה בין היהודים באויסטריה פי חמש מאשר בין בני יתר האמונות שם. נוסיף על אלה עוד את יהודי רומיניה, הנכונים לעזוב בקרוב במספר מאת אלף איש את ארץ מולדתם אשר היתה להם לאם חורגת.

לא האהבה לנוע המריצה את רבבות האמללים האלה, המבקשים עזרתה למו במנוסה, לעזוב את מקום רבצם מאז, לא

היותם להוטים אחרי אשר פתאומי להתעשר בדרך נס, לא היתם רחוקים מן המדה להסתפק במועט בארץ מגוריהם, כי אם רק החפץ למצוא להם במרחבי תבל איזו פנה שוקטה, מקום שם יוכלו, בהיותם בטוחים מדאגת היום הבא, לעבוד בחפץ כפיהם למען מצוא בעמלם חית ידם ולו גם בצמצום.

וזאת הקריאה אשר קרא הד"ר מ. נורדוי בקונגרס הרביעי בדברו ע"ד חללי הקנאה ברומיניה:

„מה נעים היה גורלנו לו יכלנו עתה לאמר לאחינו בני רומיניה: אתיו הֵנה, אחים, הִנֵה לפניכם ארץ המחכה לכם זה כמה, כחַכּות אם לבניה השבים אליה. במקום אורחת אובדי דרך מלאי יאוש, התועים הנה והנה במורך לב לבקש להם מחבא מיד עריצים, זכינו לראות עתה תהלוכה נהדרה, מסע ששון, בשיב בנים לגבולם...".

היש עוד לפקפק בדבר כי יאות העם בשמחת לבב לעלות ציונה?

התנאי השני הוא, כי תהיה א"י מוכשרת להושיב עליה עם שלם או רֻבּו.

את סגולת א"י לישוב בחפצנו כבר התאמצנו להוכיח בפרק ו' מספרנו הנכחי, וע"כ לא נעמוד עוד בדבר הזה, ונעבור לרגל עניננו הלאה.

שאל ישאלו רבים: מאין יִמָצא הכסף הרב הדרוש לעסק גדול ורם אשר כזה?

ע"ז נשיב בקצרה. כסף יִמָצא לְעֵסק אם אך יחפוץ בו העם באמת ובתמים. מלבד זה יהיה לאל יד הבנק שלנו בהמשך הזמן לעורר החפץ בלב יהודים בעלי הון להשתתף בעסק. אם קונים עתה בני אירופא מניותיה של החברה לחפירת תעלת פַּנָמָה או לבנין מסלת הברזל אשר תעבור דרך מדבר זַהֲרָה, מדוע אפוא לא יאבה יהודי בעל הון, המשתתף בעסקים שונים כלליים, — לקחת חלק בבנינה ובישובה של א"י ע"י בני ישראל? בנין מסלת ברזל בא"י או הוצאת מתכיות מבטן אדמתה הנם עסקים המביאים ריוח למשתתפים בהם לא פחות מעסקים בדומה להם בקונגו או בטְרַנסְוַל.

„לו נראו בארץ פנים חדשות, אנשים בעלי הון במדה מספקת, כי אז, בהתאחד כחות הארץ מכבר עם הכחות החדשים האלה, דורם למאד מצב חרשת המעשה בה. ביד עשרה אנשים בעלי מעשה ובעלי כסף יש כח לחולל נפלאות בא״י״, אלה המה דברי סופר למכה״ע „מינכענער אללגעמיינע צייטונג״.

ואחרי כי אי אפשר לדבר זה שנעלם מעינם החדה של אחינו אדירי הכסף, ע״כ אין ספק בדבר כי בזמן קרוב או רחוק יבאו מהם לקחת חלק בעסקנו הלאומי. רק תפתר נא לטובה השאלה האחרת — היא השאלה ע״ד רשיון לישב במשפט גלוי, היינו, ע״ד הסכמת תוגרמה ויתר הממשלות לתת לישראל להתישב בא״י במדה מרובה ולהיות הארץ להם לצמיתות.

לנו אפוא לתת עתה תשובה על השאלה: אם כדאי הוא לאירופא ולתוגרמה בבחינת התועלת החמרית לתת ליהודים להתישב בא״י ולכונן להם שם מקלט בטוח.

ארץ ישראל היא לתוגרמה בימים האלה חבל מארץ סוריה ובו שני הגלילות עזה וירושלים, המביא הכנסה לממשלת תוגרמה עשרים ושלשה מיליון פיסטר לשנה. ההוצאות למוסדי השלטון האזרחי בחבל ההוא עולות לששה מיליון פיסטר (הפיסטר הוא 5 קופיקות) לשנה.

יש עם זה להעיר, כי העודף בסך שבעה עשר מיליון פיסטר, שהם 850 אלף רובל, איננו מספיק בשום אופן לענות את ההוצאות העולות שם על החזקת חיל הצבא, החונה בסוריה.

מלבד זה, רבים מאד הסכומים שאינם באים לידי גובינא מידי מרימי המכס ומידי חוכרי המכס. אם נוסיף עוד לזה את ההוצאות על משלוח חילות פעם בפעם להשקיט את המרידות המתלקחות לעתים קרובות במקומות שונים לקצות ארץ סוריא, ואת הדרישות ואת המהאות השונות מצד הממשלות, אז יצא לנו ברור, כי מלבד עמל וטרח אין לה לממשלת תוגרמה מסוריא ולא כלום, ורק אבן מעמסה היא זאת האחרונה לממלכה הרופפה אשר בחותיה הולכים ודלים (ליברפקי).

ועתה כי כן, התפסיד תוגרמה דבר מה, אם, ע״י התישבות

עם הרוץ זריז ומהיר בעסקים, יתפתחו המסחר והרשת המעשה בא"י, והארץ כלה תתעורר לחיים חדשים?

ברור הוא, כי לא נזק כ"א תועלת יביא הדבר הזה לתוגרמה: מחיר האדמה יעלה מעלה, והכנסות הממשלה מעסקים שונים במסחר וחרשת המעשה תגדלנה ותרבינה......

ואמנם אך למותר הוא להרבות בָאֵר את הענין הזה לפרטיו. מי לא ידע, כי מדרך הממשלות להתאמץ תמיד בכל יכלתן לְיַשֵׁב ולהחיות את המדינות השוממות אשר במלכותן? רוססיה שואפת להרבות את הישוב בסיביר, אנגליה מתאמצת להגדיל את תנועת החיים במושבותיה החדשות וכאלה רבות. ולפ"ז אין ספק, כי אם יוכיחו ויערכו לעיני תוגרמה את כל הטוב אשר יצא לה מן ההתקשרות הזאת, אז תהתום בכל חפץ נפש על האמנה.

בהתנחל בני ישראל על אדמתם החדשה יהיו שם לעם מתוקן ובעל תרבות, ולו זכיות ידועות על שלטון בית, עם אשר נאמנה רוחו את חֻקי הארץ וחי בשלום תחת שבט מלכיתו של השילטן, ועיניו ולבו יהיו כל הימים לעסוק אך בעבודת תחיתו המוסרית והגופנית על ארץ מולדתו החדשה.

היהודים היו תמיד נאמנים לממשלות הארצות אשר ישבו בצלן, אם אך נתנו להם לחיות באמונתם וחקי תורתם.

כן ידענו מדברי הימים, כי מאנו היהודים לתת ידם לאלכסנדר מוקדון במלחמתו עם הפרסיים. הם לא היו מרימים יד גם במלכי סוריא, לולי התנכלו להם אנטיוכים אפיפַנים להעבירם על דתם. וגם בין הסבות אשר עוררום להתקומם בזרוע רמה נגד רומי היתה בשורה הראשונה הפגיעה ברגשותיהם הדתיות. במשך אלף וחמש מאות שנה אח"כ לא נסו היהודים בשום מקום להתפרץ מפני אדוניהם מושלי הארצות, ובהיות עתה זכרון צרותיהם „בגלות" לפניהם, ישמחו מאד במתנת חלקם, בשלטון-הבית הנתון להם, אשר ינחילם כבוד שלוה וחירות, ואסירי תודה יהיו בגלל זה לתוגרמה לדורות עולם.

כי אפשר לשלטון בית כזה לקום ולהיות בארץ תוגרמה, יוכיח האי סַמוס, לְאִי הזה נִתַּן בשנת 1821, ע"י התערבות ממשלות אירופא, שלטון בית. לו נסיך מושל מקרבו, לו דגל

מיוחד, גם צבא לו וממשלה. האי עומד ברשות עצמו ונהנה מחירות גמורה, אם לא נחשיב את המס שהוא מעלה שנה בשנה בסך שליש מאות אלף פיסטר (חמשה עשר אלף רובל). נסיבות בזאת סרה למשמעת השולטן הוא גם חבל הארץ הנודע בשם „מדינת הלבנין החפשית". וארץ תוגרמה היא אמנם הארץ המסוגלה לבנין בה מדינות כאלה עם שלטון בית, מסוגלה לזה הרבה יתר מארצות אירופא, מקום שם תרגז האדמה מקנאת העמים איש מרעהו ונאסף שלום ומנוחה מן הארץ.

בנוגע לשאלה, אם יש לסמוך על בטוחות מצד תוגרמה, הנה ברור היא, כי הבטיחה היותר חשובה בנדון דידן היא ההנאה החמרית אשר תגיע לה מזה. ואולם ערך הבטיחות בכלל מוגבל מאד בכל ענין ובכל מעשה. המשפט הזה מאומת ע"פ הנסיון גם בנוגע לעסקים וגם בנוגע לזכיות, אם בענינים פשוטים וקלי ערך ואם בענינים גדולים ומסובכים.

לו, למשל, נשאל איש יהודי בסוף המאה שעברה, אם מספיקות למדי הבטיחות שנתנה לזכיותיו „האספה הלאומית" בימי המהפכה הגדולה, היה בודאי עונה בבטחה: „הן", — והיה טועה בזה טעות גדולה, יען כי התמורות השונות שבאו למן העת ההיא בממשלה ובסדרי המדינה כבר הביאו לא אחת את הזכיות ההן במצב בלתי איתן. גם הזכיות שהחק קָנן להן להיות קימות לעד, „שאינן נגולות ואינן נחמסות", גם חוקת בטחונן הן הורעה פעמים רבות, יען כי החק שבכתב לחוד וחיי המעשה לחוד.

בטוחות נצחיות אין בעולם ואי אפשר שתהיינה. אנחנו נוכל לדרוש בטיחות אך ביחס המצטרף, היינו הבטוחות שיוכל לתת לנו המשפט הגלוי. ולהבטחות תוגרמה עלינו בני ישראל להתיחס ביתר אמון. ראיה לדבר הננו מוצאים במצבם הנימוסי והחברתי של אחינו בארץ ההיא. החקים, אשר בצלם יחיו אחינו בתוגרמה, טבועים כלם בחותם ברית שלום אמת, אשר לא הופרה שם מדורות עולם, יע"כ היתה גם הצדקה לָרב הכולל אשר בקושטא (חכם באשי) להודיע באספה הלאומית הגדולה, שנקראה בשנת 1877 לרגל דבר הצעת ממשלות אירופא, כי היהודים, אסירי התודה לתוגרמה

בגלל אספה אותם בצל קורתה והיותה להם תמיד למחסה ועוז, נכונים להקדיש חייהם לטובת ארצם ומולדתם זו.

נעברה נא עתה אל הטענה האחרת, שמרבים לטעון מתנגדי הציוניות בכל עת ובכל שעה. לפי דעתם לא תאות אירופא לתת ליהודים את א"י, הארץ החביבה לה בגלל המקומות הקדושים הידועים שבה. הטענה הזאת, הנראית בהשקפה ראשונה כגדולה וחמורה, אם נתבונן אליה מקרוב — והיתה לאל. לעמת קהל גויי אירופא הן נחשב עם היהודים לכה כאפס ותהו. והיעלה אפוא על הדעת, כי תפחד אירופא פחד היהודים פן יבאו לעשות מעשים לבזות רוחה בנוגע למקומות הקדושים? היהודים לא יערבו לעולם את לבם לעשות מעשה לפגוע ברגש הדתי של הנוצרים.

ואף אם לא תאמנה לנו הממשלות הנוצריות להפקיד בידנו את מקום הקבר הקדוש, אזי ישאר נא לעמוד על המצפה במבוא מקדשן, כמו שנוהג הדבר עתה, איש הצבא התוגרמי בנשקו אשר בידו, כל זמן שלא יוכחו עמי הנוצרים לדעת, כי אפשר למסור את משמרת פקדונם גם לידי היהודים כלידי המושלמנים.

ואחרי כי לפחד כזה מפני היהודים אין כל יסוד, מדוע אפוא לא תתן אירופא הסכמתה לתחיתם המדינית של היהודים בארץ אבותיהם? הן כלתוגרמה כן לאירופא תגיע מישוב היהודים בא"י אך ברכה ולא קללה. ובאמת, מה היא א"י לאירופא בימים האלה? הלא אך מדבר שממה, מרבץ לבידואינים חצי-פראים שוכני באהלים. ועתה נשיה נא לנגדנו, כי היתה הארץ משממותה. נבנו בה ערים, חפים למעמד אניות ומסלות הברזל. פרח בה המסחר והרשת המעשה, באו צרכים חדשים, ולרגליהם נפתחו גם שוקים חדשים לממכר תוצאות ארצות שונות. והלא זה כל דאגת אירופא בימים האלה למצוא לה שוקים לממכר יבולה ותוצאותיה מה הסבה לרוח הרעה העוברת עתה בין הממלכות, אם לא חסרי שוקים חדשים כאלה?

ובהאחז בא"י שני מילליונים תושבים בעלי תרבות והשכלה, יפתח אז שם גם שוק רחב ידים לממכר תוצאות ארצות אירופא. כי מלבד מה שירבו אז תושבי א"י בעצמם להשתמש במעשי ידיהם של בני אירופא, עוד יהיו המה אנשי הבינים הרוצים, אשר יצליחו

להביא בחוברת את אירופא הנאורה עם אזיה ועם אפריקה, אשר עוד טרם נגה עליהן אור התרבות במלואו, בהיות א״י לפי טבעה ומצבה המדינה היחידה המוכשרה לאחד את שלשת חלקי היבשה האלה.

בהגלות היהודים בארצות הקדם תחל תקופה חדשה בחיי העמים היושבים שם, קהל אז הפרחת מסחרה הפנימי של אזיה ויורם מצב התרבות בארצות הסמוכות לא״י (הימן).

ובכן הראינו גם מנקודת ההשקפה הדתית וגם מנקודת ההשקפה הכלכלית, כי ישוב א״י ע״י ישראל לא יוכל להיות לרועץ לאירופא, ואדרבה עוד יוכל להיות לה לתועלת רבה.

ומנקודת ההשקפה המדינית ג״כ אך טוב לאירופא כי תהיה א״י בידי עם לא עז הרחוק ממחשבות מלחמה וכבוש, מאשר לעזבה בידי ממלכה גדולה וכבירה.

רק אז אפשר לשלום ואמת כי יהיו בין ממלכות אירופא, כל עוד לא תהיה א״י קנין לאחת מהן. דבר זה ידוע היטב לאירופא בכל טעמיו. וע״כ היה תהיה א״י תמיד או בידי תוגרמה או בידי ישראל או..... לא בידי שום אומה בעולם.

אם נוסיף עוד אל הטעמים החשובים האלה עוד טעם אחד, והוא, כי התגודדות היהודים בתוך עמי אירופא היא למשא מעיק על אלה האחרונים, כי שנאת עם הארץ לישראל היא תמיד מקור דאגה לממשלה, בהיות הפרעות ויתר מעשי החמס הנעשים ביהודים משחיתים את מוסר ההמון, בהרגילם אותו להפר חק ולמרות פי פקידי השלטון; כי הציוניות תחלץ את אירופא ואת אמריקה מהמון הפועלים העניים היהודים, הנופלים למשא כבד על תושביהן העיקריים, — אם את כל אלה נשיב אל לבנו, אז יצא לנו ברור, כי על הממשלות להיות הראשונות המתחילות בדבר להעביר את היהודים אל א״י. לא רק כי אין להן להפריע את הציוניים ממעשיהם, כי, להפך, עליהן עוד לעזור לציוניים להוציא משא נפשם אל הפועל, דבר שיהיה לתועלת ליהודים ולתועלת להן.

כי יש להשקפתנו בדבר הממשלות על מה שתסמוך, תעיד חוות דעתם של אחרים מ„האיתנים מוסדי ארץ" ע״ד הציוניות.

הלורד גווידיר, שר הארמון בחצר המלכות באנגליה, חוה

דעתו בדברים האלה: „ברור בעיני, כי הציוניות קרובה למטרתה. מעשה הנדיב היקר הברון הירש בארגנטינה לא הצליח, ואי אפשר היה לו שיצליח שם, יען כי רק אדמת א"י נועדה להיות לנחלה לעם הנפלא הזה". הברון האויסטרי מקסים מנטיפיל אומר במכתבו כזאת: „נסיעתי לא"י, כמו הקונגרס הציוני, היא לי מן הרגעים היותר חשובים בחיי, ועתה, אחרי נסיעתי, גברה בי ביתר שאת האמונה בנצחון הציוניות. בנסיעתי זאת למדתי לדעת את אהבת היהודי לארצו, אהבה שכמוה יוכל לאהוב אך חתן את ארוסתו".

„הציוניות", אמר אחד מגדולי אנשי המדינה בימינו הלורד סליסבורי: „תוכל להיות בטוחה כי תעשה ותצליח, למרות מה שרבו מתנגדיה. אין ספק בדבר, כי מכשרים היהודים יותר מאחרים להגן על הארץ הזאת הקדושה לכל העמים. הם יוסדו שם מדינה אשר תהיה מופת לרבות; בכשרונותיהם הנעלים יפריחו את המסחר במבור אויה הקטנה במדה שלא היתה כמוה.

„מובן הדבר, כי הוצאת הענין אל הפועל תלויה רובה בהם בעצמם. הצלחתה של הציוניות למעלה מכל ספק, לו אך יתנו ידם לה ארבעים למאה מישראל, לשולטן אין כל תואנה לאסור על היהודים לכונן להם בא"י מדינה עם שלטון בית.

„. בעם ישראל, אשר עמד בפני סער הקטב אשר סער עליו במשך אלפים שנה, די כח ואֹרך רוח להוציא על צד היותר טוב פֹּעַל כביר ונשגב כציוניות".

ליאון בורז'וא, מי שהיה ראש המיניסטרים בצרפת, השמיע דעתו ע"ד הציוניות בדברים האלה: „ראוי לתמוך את הציוניות... העם אשר התעורר זה עתה מחדש לחיי לאום וכבר מצא את לבבו להודיע בפימבי ע"ד קיומו, העם הזה, האוצר בקרבו כחות תרבותיים וכשרונית במדה מרובה, נותן מקום לקוות כי יעשיר עֹשֶׁר רב את הקולטורה הכללית".

באחד מכתבי המנצח בנגינות הגאוני א. רובינשטין שיצאו לאור אחרי מותו הננו קוראים את הדברים האלה: „למראה התנועה האנטישמית אשר הקיפה עתה ארצות רבות לא אוכל הבין, מדוע זה לא תִקָּנֵם אירופא בעֹבי הקורה להשיב לב"י את ארצם הקדומה; תְּפַנֶּה נא את תוגרמה בתתה לה תמורת א"י חבל אדמה במקום

אחר, וליהודים תתן להיות שוררים בארצם לכל אות נפשם".

גם ממשלת תוגרמה בעצמה לא נמנעה מלהודיע לקונגרס בשם השולטן כי לבו אך טוב לתנועה הציונית.

הראיונות התכופים שמנהיג הציוניות, הד"ר הירצל, מתקבל בהם בחצר המלכות בתוגרמה, מקום שם יעשו לו כבוד גדול בבואו יֵחָשב לאיזהו של השולטן, מוכיחים, כי עברה התנועה הציונית את גבול הבי"מ העיוני ותהי לפעולה נכרת בחיי הממלכות, והנֶה נותנת עתה ענין לענות בו בספירות הממשלה העליונות שבאירופא.

מהמון יתר החכמים שאינם ב"ב, שהשמיעו דעתם לטובת התנועה הציונית, נביא בזה אך דעת הנוסע האנגלי המפורסם, Riger Haggard, אשר בחבורו הגדול ע"ד א"י הוא אומר כדברים האלה: „רבים מוצאים את מחזה היהודים העומדים ושופכים שיחם לפני „הכותל המערבי" בירושלים למחזה מעורר לב, ואנכי מוצא את המחזה למוזר ומעציב מאד. אם באמת קרובה כ"כ ארץ אבותיהם אל לבם, הלא ישנן לפניהם דרכים יותר נבונות לשוב ולרכוש אותה להם. מדוע, למשל, לא יפנו אל אחיהם בני אמונתם העשירים בהצעה כי יגאלו את הארץ מידי התוגרמים? הן בבית מקח הסוחרים הלונדוני לבדו יש למצוא עשרה אנשים כאלה, אשר יוכלו להוציא את הענין לפעולה מבלי אשר יהיה להם ל„הכבדה" יתרה. ובאמת כל העכוב הוא רק בגלל שאינם מתפשרים בדבר המחיר, אך היש לשים לב בענין רם ונשא כזה לחשבונות של כספים?"

יב.

הציוניות והפרוגרם.

„הכרת השיטה הלאומית ליסוד אמת היא פרי עבודת ההשכלה במשך דורות רבים, פרי עבודת עמי אירופא כלם. הכירו אותה לאמת בשם הציוויליזציה ולטובת הציוויליזציה. בהכירנו את חק הלאומיות ליסוד אמת בחיים אין אנו אומרים אל העמים: „נוחו איש תחתיו, נומו בטוב עליכם לבבם ותערב לכם שנתכם, אין לכם לקחת מאומה משל אחרים, אין לכם ללמוד דבר מאחרים; השארו במצבכם שהייתם בו ביום הראשון להיותכם לעם." אדרבה, בהכירנו את הלאומיות לחק יסודי בחיים הננו מטילים על כל עם חובות חדשות וגדולות. על כל עם משכיל לקבל אל תוכו את כל התוצאות הטובות שהגיעו אליהן בהשכלתם העמים האחרים".

(גרדובסקי).

נגד הרעיון להעביר את היהודים לא"י וליסד להם שם מרכז מדיני נשמעו דעות רבות ושונות. ואין להתפלא כלל ע"ז. כל רעיון חדש ונשגב, בטרם יצא אל הפועל, מוצא לו תמיד גם מתנגדים וגם מסופקים באמתתו. דבר זה ידוע לכל; ואולם ידוע ג"כ כי לא הספקות עושה היסטוריה, רק אמונה רבה מקרב ולב, התעוררות הנפש בהם ורגש, ההתמכרות תמה בכל החושים לאידיאל האהוב, רק הן שעשו ועושות כל דבר גדול באמת, כל מעשה רב הערך בדברי ימי ההתקדמות האנושית.

מרבית הבאים לבקר את רעיון הציוניות יוצאים מזוינים נגדו בטענות של קטנות, בחשבונות „מעשיים" המעידים על קוצר חוג ההשקפה, שאין לה בעולמה אלא חיי הרגע הנכחי.

מובן הדבר, כי אין לָמֹד היכל בנוי כמו רמים במדה שמורדים פכים קטנים, ובטענות „מעשיות" לקוחות מעולמם הקטן של חיי הרגע אין לעצור במהלכו רעיון רם ונשא כרעיון הציוניות, המקיף בגדלו דורות עולמים. ובכ"ז נתאמץ להשיב פה על איזו מן הטענות הללו.

רבים חושבים לבלתי אפשר כלל ליסד באופן מלאכותי מרכז מדיני חדש, היינו, להעביר עם שלם אל ארץ חדשה, לתתו שם בתוך תנאי חיים חדשים ולהכריחו לחיות חיים מדינים.

בנוגע למבטא „להעביר עם שלם", הנה במלים „עם שלם" יש להבין רק חלק מהיהודים, והוא החלק אשר יאבה לעבור לא"י בהיות התנאים לזה טובים ונאותים.

והלא כה גם דברי הד"ר הירצל: „ע"ד יציאת כל היהודים מארצות מגוריהם עתה אין גם לדבר. אלה היכולים וחפצים להתבולל ישארו לשבת במושבותיהם למקומותיהם."

על השאלה: „אי זה הדרך אפשר ליסד מרכז מדיני באופן מלאכותי?" נשיב אנחנו ג"כ בשאלה: הכי אי אפשר לקנות חבל אדמה רחב ידים, לשכור פועלים ולתקן רחובות, לבנות בתים ולהושיב בם אנשים שמוצאים את הדבר כדאי לפניהם?"

כבד הדבר, אך איננו מן הנמנע. כזאת כבר הוכיחה אמיריקה לא אחת. שם צָצוּ עָרים מארץ, ככמהין ופטריות; במשך ירחים אחדים תוקם עיר על תלה; זה פרי ההתקדמות הגדולה בחרשת ומלאכת מחשבת, שבה תצטין תקופתנו מן הדורות הקדמים.

ובאשר ערים בנויות, שם גם בתי ספר נפתחים, שם מערכות מכתבי עתים, שם גם בתי תיאטרון, טליפֿונים וטיליגרפֿים. תושבים חדשים,—וְעִמָּם צרכים חדשים. פנים חדשות יֵרָאוּ: בעלי מלאכה, סוחרים, פקידי הממשלה, שופטים ושוטרים. בדרך הזה ילכו ויתפתחו החיים בהדרגה, אך גם קל מהרה, ומערים ומיושבות תתהוה מדינה משוכללת, בדרך שמתרקם בבעלי החיים גוף גדול בעל אברים רבים מתאי רקמה קטנים ומעטים.

חזיון כזה הוא לא רק דבר שאפשר מצד העיון, כי גם היו כבר כמוהו מעשים בפועל בתולדות בני האדם. ביד הבורים צלח במשך מאה וחמשים שנה, מבלי גם אשר היו להם די

אמצעים קולטוריים, לכונן מדינה, התופסת עתה מקום בחיי המדינות, ויש, כפי שאומרים, להתחשב עמה.

ומעשה להוכיח עוד ביתר תֹקף היא המדינה ליבֵּרִיָה שיסדו הכושיים... בראשית המאה התשע עשרה קמה חברה אחת, אשר נגע בלבה רגש אהבת הבריה, ותקרא דרור לעשרים אלף איש עבדים מבני הכושיים ותעבירם באניות מאמריקה הדרומית לאפריקה התיכונה בקרבת לשון הים הגווינֶאִי.

פה יסדו להם הכושיים את המדינה ליבריה, אשר גדלה והצליחה עד מאד, והנה עתה מרכז קולטורי לאפריקה כֻלָה. אנשים אשר היו עוד בים אתמול עבדים, אשר עֻנו במשך עשרות בשנים תחת שבט הנוגש בם ויהיו כשור לעֹל וכחמור למשא, בלי רגש אדם ודעת נפש,—אנשים כאלה מיסדים להם ממשלת עם, ולהם נשיא מקרבם, בית נבחרים, בית מחוקקים, בתי ספר גבוהים ובינונים, אוצר כספים במצב משֻבח וצבא מסודר.

אין ספק, כי נצליח גם אנחנו לעשית את אשר היה בכח מתי מספר כושיים עבדים משוחררים לעשית, ביותר, אחרי כי כבר ראינו לא אחת את יכלתנו לאחר תבונות כפים עם חפץ כפים, כשרון עם שקידה, והסתפקות במעט שאין משלה—על גבידם. הנסיונות הקשים שעמדו בהם חלוצי הישוב הראשונים שלנו והמעמד הטוב שנמצאות בו עתה איזו ממושבותינו בא״י— הנם לנו עדים חיים ונאמנים על זה.

„קשה לשער“, יאמר זנגויל: „כי כחות היצירה הגאונית של עם ישראל לא יתגלו בא״י במדה שהם מתגלים בארצות אחרות“.

שמות גדולי עולם במספר רב, המזהירים מבין שורות כל עמיד ועמיד בספר דברי ימינו, הנם העקבה היותר נאמנה לזה.

בררנו פה את טענות אלה ממתנגדינו, שאינם מאמינים באפשרות יציאת חפצי הציוניות אל הפועל. ואולם ישנה עוד מפלגת אנשים, אשר גם לא יחפצו ביציאתם אל הפועל. אל המפלגה הזאת יֵחָשב חלק מהאדוקים הקיצונים ומהקוסמופוליטים.

אחינו החרדים יראים יראה גדולה את הציוניות, מפחדים הם, פן תבא לחתור חתירה תחת יסודות הדת ותניף ידה על מסירת אבות. פחדם זה גדל ביתר שאת מאז העלו הציונים על השלחן את שאלת הקולטורה. התיחסות כזאת מצד החרדים למראה נהדר ונאדר בחיינו בציוניות יכלה לבוא אך בסבת טעות גדולה בבאור המלה „קולטורה", שבני מפלגות ידועות בקרבנו מבארים אותה במובן צר ומוגבל מאד. אחרי כל האמור בפרק י' ע"ד „מהות הציוניות", הלא ברור הוא לכל אשר עינים לו לראות נכוחה, כי מגמת פני „הקולטורה" במובנה הרחב, כאשר יבינה הקונגרס, היא לקשר בקשר אמיץ את כל מפלגות בני עמנו אל העבר שלנו, ולפ"ז, בהכרח גם אל דתנו ומסורתנו, אשר מידן לנו כל כבוד העבר הזה וגדולתו. הציוניות, אשר תכלית מטרתה היא תחית האומה הישראלית, לא תוכל בשום פנים לחשוב מחשבת רעה על הדת, אשר היא לבדה עמדה לנו לשמור על האומה מכליון. את הרעיון הזה כבר השמיעו לא אחת ושתים מעל הבמה בקונגרס, וע"כ יכולים אחינו החרדים לבא להתיצב בלי כל חשש אל תחת דגל הציוניות. אל נא ישכחו אחינו אלה, כי הציוניות באה להציל את האומה הישראלית, הצפויה לסכנה ודאית יחד עם הדת, אם חלילה לא תצא הציוניות מנצחת...

מה שנחשב בעיני אחינו החרדים לפריצת גדר יחשב בעיני החפשים והמתבוללים לנסיגה לאחור.

החפשים דנים לחובה את הלאומיות העברית, בראותם בה נסיגה לאחור, המביאה לפי דבריהם את היהודים להתבודדות ולשנאת ההשכלה. האשמה הזאת מוכחשת מן הספרות הציונית. כל הלוחמים לרעיון הציוניות ולתחית עמנו, כמו הד"ר העסס, הד"ר פינסקר, נורדוי והירצל, — כלם הזהירו ומזהירים בכל תקף מן הפרישות הלאומית, ומשאלת לבם היא, כי ירכשו למו היהודים בכל מקום שיהיו, אם בגולה ואם בארצם, את כל הטוב שיש למצוא בקולטורה הכללית, ומוזר יהיה להם כל הימים רגש השנאה לעם זולתם.

ולהגיע אל השלמות הזאת אפשר בא"י לא פחות מאשר באירופא, הן גם העמים האחרים יושבים איש על אדמתו

המיוחדת לו, ואין חושב להם בכ"ז את הדבר להתבודדות ואין הדבר מעכב אותם מעביד עבודתם לטובת הקולטורה הכללית.

כן הודיע מנהיג הציוניים עוד בנאום הפתיחה לקונגרס הראשון, בראותו מראש את האשמות אשר יאשימו בהליכה לאחור, לאמר: „הקונגרס יעיין בדבר האמצעים הרוחניים, אשר בעזרתם תושג התעוררות הרגש הלאומי העברי והתפתחות ההכרה העצמית בעם, וגם לרגל סעיף זה יהיה עלינו לבא בהתנגשות עם מושגים לא נכונים משאיפותינו וגלוי פנים שלא כהלכה בכונתנו. אין עם לבנו לוַתֵּר אף על קוצו של יו"ד מקניני הקולטורה אשר בידינו, ואדרבה, שואפים אנחנו עוד להגדילה ולהאדירה לרֹחב ולעֹמק ככל אשר יורונו המדעים".

ובדברים עוד יותר ברורים הביע נשיא הקונגרס את הרעיון הזה בפתיחת הקונגרס השלישי: „פה", אמר: „יָקִים עם על קיומו וכבודו וחירותו...

„חפצנו להתרומם למדרגה יותר גבוהה במיבין, ליַשר מסלות חדשות להתחברות העמים בשלום ולפנות הדרך לצדק ולישר בחברת האדם. וכמעשה המשורר האלהי, אשר צרותיו היו לו חֹמר לשירים נשגבים, נעשה גם אנחנו, ומיסורינו אשר סבלנו נבא להיות מסיעים להתקדמות האנושיות הכללית, אשר את עבודתה אנחנו עובדים". דברים ברורים כאלה וברוח הזה השמיע בקונגרס הרביעי גם מנהיגה הנכבד השני של הציוניות, סגן היו"ר בקונגרס, הד"ר מנדלשטם.

„רק היציאה בהמון", הוא אומר: „תוכל לתת לנו דור חדש, אשר, אחרי הטהרו והזדכבו ע"י עניי אבותיו הרבים, אולי יהיה לאל ידו להשמיע שנית לבאי עולם תורת חיים ואהבת חסד, תורת הצדק החברתי, הנרמס בכל מקום לארץ בחוצפא יתרה, שזוהי המביאה את האנושיות לירידה מוסרית."

הנואם הזה הודיע בקונגרס השני לאמר: „הננו שואפים להיות לעם, אשר יקדיש עצמו לעבודה רוחנית וגופנית, אך יחד עם זה הננו שואפים ג"כ להיות לעם מצוין ורם במוסריותו. ולו היה מאתנו נסבה להתפשטות אפידמיה קולטורית-מוסרית בין שכנינו, כי אז לא נצטער כלל על זה."

בקינגרס הזה נתקבלה החלטה בדברים האלה: הציוניות שואפת לא רק לתחיתו החמרית והמדינית של עם ישראל, כי גם לתחיתו הרוחנית; הציוניות עומדת תמיד בגבול הקולטורה החדשה, אשר את נצחונותיה היא מוקירה למאד.״

הצדק במדרגתו העליונה—זהו האידיאל אשר ינחונו אליו מנהיגי הציוניות. והאם אין זה תורת התקדמות אמתית? האם הוליכו מעולם ראשי השיטות היותר חדשות והיותר מתקדמות את בני האדם לאידיאלים יותר רמים ויותר מזהירים?

אם נתבונן עתה אל השאלה מנקודת ההשקפה העיונית, נראה ג״כ, כי אין בציוניות שום דבר, אשר יהיה סותר למושגי בני האדם ע״ד הפרוגרס.

ובאמת עומדים מתנגדי הציוניות, הרואים בה שאיפה לאחור, על נקודה של קוסמופוליטיזמוס זר ומשונה. לדעתם תכלית מבחר מאויי האנושיות היא „השתוות כל בני האדם״; הם מאמינים, כי יש יום ונפל כל קיר מבדיל בין עם לעם, העמים כלם יתמזגו ויתאחדו למשפחה אחת, ולא יָכַּר עוד אז „יְוָני לפני יהודי״. ע״פ הדברים האלה אין צורך לברוא עתה עוד עם אחד נוסף על אלה הנמצאים מכבר. אנחנו לא נבא להוכיח פה את כל טעותה ורזותה של ההשקפה הזאת על הקוסמופוליטיזמוס. הדבר הזה היה מביא אותנו לתקוע עצמנו יותר מדי לדבר הלכה זו.

נאמר רק, כי כל הימים אשר יהיו תנאי טבע החיים שונים לפי המקומיות השונים על פני כדור הארץ (והדבר הזה הן היה יהיה לעולמים!), כל הימים האלה יהיו גם בני האדם שונים ע״פ לאומיותם; וע״כ כפי הנראה לא יבא לעולם היום ההוא, שבו לא יוכר „יוני לפני יהודי.״ ואנחנו אמנם מסופקים בדבר אם יש להצטער על זה.

„אם עוד גם עתה״, יאמר הֶפְּדִינג: „צפויה סכנה לסגולותיהם המיוחדות של איזה עמים להִכָּחד מן העולם, אין זאת מאשר כי כבר מלאה הארץ קולטורה למדי גם בלעדיהן, כ״א להפך מאשר כי עוד לא תמו פראים מן הארץ ואכזריות בני האדם עוד במקומה עומדת. עוד אין עם בתבל אשר הגיע אל המדרגה להבין כראוי, עד כמה נחוץ הדבר, כי יתקימו בעולם גם עמים

אחרים. הקולטורה ההולכת ומתקדמת צריכה לא רק שתגלה לנו את סגולותיו המיוחדות של עם ועם, אך עליה גם להמציא לכל עם את החופש ואת היכולת להביא אל אוצר ההשתלמות הכללית את יקרותיו המיוחדות לו. כמו שבית־האב (המשפחה) היא בבחינת ממוצע בין האנשים הפרטיים והמדינה כלה לקרב אותם להיות לאחדים, כן הם העמים השונים בבחינת ממוצעים בין האישים הנבדלים ובין המין האנושי כלו להקים ביניהם יחס השתתפות כללית. הדבר הזה איננו מעכב בעד התפתחות „כלל האנושיות", ולהפך, הוא עושה את ההתפתחות הזאת ליותר עשירה בתכנה, בהוסיפו לה צדדים ומקצועות שונים."

לעֻמת ההשקפה על הקוסמופוליטיזמוס המובאה למעלה ישנה עוד השקפה אחרת, שנשמעה בעולם לפני שלשת אלפי שנה בערך מפי נביאי ישראל בימים ההם ישעיה ומיכה. משא נפש הנביאים האלה היא אחוה בין העמים, אך לא התבוללות כל העמים להיות לאחד. הקוסמופוליטיזמוס מתעב את ההתבוללות, ועוד יותר את ההתבוללות הבאה מתוך כפיה. הקוסמופוליטיזמוס הוא מחאה נמרצה מצד הנפש המשכלת שבאדם, לא כנגד הלאומיות בכלל, אך כנגד האהבה העצמית הלאומית הנפרזה, במקום שהיא יוצאת מגדריה ואומרת להתמלאות מקרבנם של אחרים. פתגמו של הקוסמופוליטיזמוס הוא לא „בטול הלאומים", כ"א „התאחדות כל הלאומים." לאומים יהיו כל הימים, ויש צורך לעולם שיהיו, יען כי חליפות הצורה בתמונות המחשבה והיצירה, דבר שאפשר אך בהיות לאומים שונים קימים בתבל, הן הן האוצרות בקרבן כל חמדת התפתחותה של המחשבה האנושית. ובכן ראינו, כי הלאומיות, אם לא תשנה את תפקידה ולא תהפך לקנאת עם נפרזה, לא רק כי איננה סותרה לפרוגרוס ולמבחר שאיפותיה של האנושיות, כי הִנֵה עוד אחד ממניעיו הראשיים. את האמת הזאת הביע החוקר המפורסם וול. סולוביוב, שנפטר זה לא כבר, בדברים אלה: „כל יצירה התופסת מקום בדברי הימים מקירה בבחותיו וכשרונותיו הפרטיים של יוצרה, הכשירה אותה הסביבה הלאומית, ולתוצאותיה יש ערך אנושי־כללי".

הסופר א. ד. גרדובסקי, אשר הקדיש לשאלה ע"ד הלאומיות

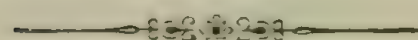
מאמרים מצוינים רבים, אומר במקום אחד כזאת: „השיטה הלאומית ראה את המכשירים להתקדמות העם לא בתמונה זו או זו של הרכבתו המדינית, לא באופן זה או זה של התאחדות חלקיו למכונה מדינית אחת, כ"א בתחיתם הרוחנית של כחות העם, בהכרתו העצמית ובחדוש האידיאלים שלו.

„חירות המדינה" כוללת בתוכה גם זכותה של הממשלה העליונה לעשית מעשיה על דעת עצמה וגם זכותו של כל עם להתפתח כפי רוחו ונטיתו מבלי היותו תלוי בזה בדעת אחרים. הלאומיות היא מבטח עֹז לכל ממשלה מתנהגת כשורה. ולמען אשר יוכל איזה עם ללכת לבטח דרכו ולהתפתח התפתחות מקורית בנוגע למושכלות ולמוסריות ולחומריות, על העם הזה לכונן לו מדינה לעצמו ולשים עליו ממשלה עליונה מקרבו."

הנה כי כן מציאות לאומים שונים בתבל היא ערובה בטוחה להתקדמות כלל האנושיות, ולפ"ז אין בהתקימות הלאום העברי, שהרבה להביא ברכה לתרבות האנושית הכללית, כל דבר שיהיה סותר למשאלות הפרוגרס. ואת הציוניות, שהיא מחאה חיה נגד החפץ להשמיד בחזק יד את הלאום היותר עתיק והיותר נאור, ראוי אפוא לקדם בברכה ובשמחה, כאחד החזיונות היותר נאדרים של זמננו. יש לשער, כי החפשים, בכנותם את הציוניות בשם תנועה לאחור, מוצאים את הערובה הבטוחה להתקדמות האנושיות במצבם הנוכחי של ב"י. ולפ"ז, ההריסה הגופנית והרוחנית, כפי שהתברר למעלה במופתים ומספרים, המתת כל רגש אנושי ימיבי בנפשיות אדם ע"פ שיטה ערובה ובחזק יד, התענות מחשבה ברעב, נעילת דלת בפני שוחרי השכלה ומבקשי עבודה צבורית, — כל אלה הם, לדעת החפשים, דברים המובילים לפרוגרס, והתעוררות ההכרה העצמית האנושית והלאומית, חזוק הכחות הגופניים והכלכליים ע"י התקרבות אל חיק „האדמה אם כל חי" בארץ המולדת העתיקה והחביבה, יסוד קבוץ מדיני, מקום שם יוכל העם לפתח באין אונס את כל המקצועות שבחייו הרוחניים, מקום שם יוכל לטפח ולרבות את המדעים ואת החרושת וללכת „שלוב יד עם העת החיה" — כל אלה הם נסיגה לאחור. ולפ"ז, התחיה והעבודה — הן נסיגה לאחור, תנועה סרטנית, והמיתה

המוסרית והלאומית מתגרת יד עריצים — היא הליכה לפנים. למותר להגיד, כי השקפה כזאת שקר ביסודה. ע"פ הדברים האלה הננו מוצאים את לבבנו להודיע בפה מלא, כי אלה, הנותנים דפי בעבודת הציוניות שהיא עובדת לחזק או יותר נכון להחיות בעם ישראל את ההכרה כי בו בעזרתו, עומדים לא לימין הצדק והפרוגרס, כאשר ישעשעו את נפשם איזה ממתנגדיני, כ"א לימין הזרוע הרמה והריאקציה.

נסים את הפרק הזה בדברי ה' ארנדט: „המדינה, שאליה ישאו נפשם הציוניים" הוא אומר: „תהיה מדינה של חירות וצדק, ולא מדינה של השתמשות ביגיע זרים. כתנועה פרוגריסיוית, השואפת לפתח בעם ישראל הכרה עצמית לאומית, להרחיב את חוג השקפתו השכלית והמוסרית, להביא בלבו את התשוקה לחירות ולעמידה ברשות עצמו, לשים לפניו אידיאל ברור אשר ישאף אליו תמיד, תקנה לה הציוניות בלי כל ספק לבות רבים לאהבה אותה ולהסכים לה."

יג.

הנטיות השונות בציוניות.

אם עוד ישנם בתוכנו אנשים, המסופקים בכחה של הדעה הציונית להחיות את הלבבות, הרואים אותה כחזון לב איזה יחידים ריקי מוח, אשר יצרו להם באופן מלאכותי דבר זה לשחק בו, ולא כפרי רוח העם אשר שרשיו במעמקי הנפש הישראלית הלאומית, כי עתה תבאנה ותוכחנה להם משוגתם הנטיות השונות הנראות בציוניות, המעידות על העבודה הרוחנית הרבה שהעבידה הציוניות את המחזיקים בה מקרב כל המפלגות. ההתבוננות מכל צדדיהן בנטיות השונות שבציוניות, שנגלו בתקיפת עשרים השנה האחרונות, הראנו לעין את היחס הקרוב ואת הקשר האמיץ שבין הדעה הציונית ובין החיים הפנימיים, חיי הרוח, של עם ישראל.

הלוחמים הראשונים לרעיון חבת ציון (הֶסס, פינסקר, ליליענבלום, סמולנסקין, לֵיינדה ועוד) עמדו על נקודת ההשקפה של הציוניות המדינית. כלם נשאו נפשם אל תחית עם ישראל על אדמת אבותיו. אך לאט לאט, בסבת התלאה הרבה אשר מצאה את הישוב בא"י, הניח הרעיון הגדול את מקומו למעשה צדקה מצומצם, וחובבי ציון עסקו אך בהטבת מצב הקולוניסטים היושבים כבר בא"י. למרות חפצם הורידו את היסוד המדיני שברעיון מגדולתו ויניחוהו בקרן זוית. הרעיון המדיני הוא להם במרחק המכוסה בערפל, כחזון לימים רבים ולעתים רחוקות, ואינם מוצאים עוז בנפשם גם לדבר על אדותיו ברמה. מטרתה הקרובה של חבת ציון היה

ישוב א"י קמעא קמעא, בלי כל השתדלות להשיג איזו זכיות או בטוחות.

חו"צ אספי נדבות, קני בחשאי אדמה בא"י ושכללי קולוניסטים על אדות תחית העם הרוחנית לא נשמע עוד דבר ביניהם. כמופת לזה יוכל להיות, בין יתר הדברים המוכיחים, מכתבי החוזר של הועד מגאלאץ (והוא היה מחברות הישוב היותר גדולות). במכתב הזה יודיע הועד בדרך רשמי, כי רחוקות ממנו כל מטרות לאומיות. המכתב החוזר הזה נתפרסם בשנת 1883.

כעבור ארבע שנים אח"ז נאספי חו"צ ברוססיא לאספה בעיר דרוזגניק, ובין יתר הדברים נתקבלה שם ההחלטה: כי תהיה העזרה הנתונה להקולוניסטים בדרך צדקה פשוטה.

מצב הדברים בימים ההם לא נתן לחו"צ לשים לפניהם מטרות אחרות יותר רחבות וגדולות. צרכי יום יום החמריים של הקולוניסטים לא נתנו דמי להם ואי אפשר היה להעלים אזן לשועתם לְרוָחתם. אין להתפלא אפוא, אם הנחיצות לפתור בלי איחור את שאלות הלחם, כפי שדרשו אז החיים בחוקה, הדחתה מפניה לאיזה זמן את המקצוע הרוחני שבעבודת חו"צ. כתוצאה מן הדבר הזה היה המהוה המעציב, שנגלה אח"כ בשיטת החנוך שהיתה נוהגת בקולוניות שבא"י. לפי אשר ספרו עדי ראיה, היו בני הנעורים שנתגדלו בארץ מולדתנו העתיקה חפרים את ההכרה בתעודה הרמה שעלתה בגורלם ורחוקים מן ההשתתפות בענינים לאומיים כלליים. לא כאלה היו לנו, כמובן, בני הנעורים המגודלים בא"י, לו יכלו חו"צ הראשונים להעמיד את דבר הישוב על יסודות כלליים לאומיים, ולא על יסוד צדקה ומעשה חסד לאנשים פרטיים.

צדק אפוא הד"ר מנדלשטם, באמרו בקונגרס השני:

„הדבר האחד אשר בקשנו ולא מצאנו בפעולתם הרצויה היא הרעיון הלאומי שהונח ביסודה. חו"צ שבמערב מנעו ומונעים עצמם גם עתה בכונה מהזכיר בשם הרעיון העיקרי הזה, ולפעולותיהם כלן אך צורה של מעשה צדקה וחסד. וחו"צ שבמזרח, אשר עוד למימי פינסקר כתבו על דגלם את הרעיון הלאומי, לא יכלו, לדאבון לב, להחזיק בו בעז כראוי ולבלתי הרפות ממנו בכל העתים אשר עברו עליהם. ובזה תבואר לנו הסבה הראשית למהוה המעיר

שאנו רואים, כי למרות פעולות חו"צ במשך שש עשרה שנה, עוד העם מתיחס אליהם בקרירות רוח".

חו"צ הישנים האלה הם הם העומדים עתה מצד הישוב המעשי, ל„שיטת הישוב בא"י ע"י התגנבות בחשאי הם קוראים שם „ציוניות מעשית". לדאבון לב חסר לה עד כה ל„ציוניות המעשית" הזאת הנסיון המעשי, וע"כ עלתה לבעליה בדמים יקרים מאד. אחרי כל אלה מוקירים הציוניים המדיניים למאד את ערך הפעולות, שפעלו חברות חו"צ לטובת עמנו. ראשונה הוכיחו הקולוניות שנוסדו על ידיהם לכל באי עולם וגם לנו בעצמנו, כי מסוגלים היהודים, אם אך יוציאום מאוירו המשחת של הגיטו ויושיבום במקום אויר טוב ומבריא, להיות לעם אמיץ כח ולהקים מתוכם מפלגת אנשים חרוצים ומוכשרים לכל עבודה קשה בשדה ובכרם. העובדא הזאת היא הוכחה נוספת, כי יש יכלת לעם ישראל, בהמצאו בתנאים נאותים, לשוב להתחיה גופנית ומוסרית ולהיות לבעל נפש בריאה בגוף בריא, וכמו כן יש יכלת לארץ, אם לא יחסרו האמצעים הדרושים ואנשי המעשה הראוים, להנער משפלותה ולהיות לארץ מבורכת ה'. ועוד בזאת גדלה פעולת חו"צ, כי הניחו בפועל את הגרעין ליצירת מרכז לאומי-קולטורי, אשר עיני כל ישראל נשואות אליו. כי עם כל היות פעולותיהם אך מעשיות, שמטרתן היא לתמוך את הקולוניות הנמצאות בא"י, לא פסקו מהלהיב מעת לעת בספרים ובמכ"ע את הרגש העברי הלאומי, מעורר בעם את האהבה לדברי ימיו, לארץ מולדתו ולחלוציו הראשונים המחיים בעבודתם את אה"ק. מבלי משים הכשירו חו"צ את העם לקבלת שפע הדעות החדשות. ע"פ הדברים האלה היתה חבת ציון בעין מחלקת הכנה לציוניות; לולי חבת ציון שקדמה לה, אזי לא זכתה התנועה הציונית הנכחית שתהיה מצודתה פרושה בכל שדרות העם כיום הזה, ותהי רק נחלת מתי מעט יחידים. פעולותיה הגדולות האלה של חבת ציון גלויות וברורות לכל, ועי"ז נוכל לבאר לנו את מעשה הציוניים המדינים, שמבלי היותם נוטים אחרי שיטת הישוב בא"י הנהוגה עתה, השמיעו בכ"ז מעל במת הקונגרס את תהלת חבת ציון וגם העמידו דבר לתמוך את מוסדות חו"צ העומדים וקימים.

כראיה מוחשית על רגשות האהבה אשר ירחשו הציוניים לפעילות חו"צ תהיה העיבדא, כי מאז נגלתה על הבמה הציוניות המדינית, נתרבה סכום התרומות לטובת חברת הישוב בא"י, היא חברת התמיכה באודיסא, במדה הגונה. ומעבר מזה ידוע הוא, כי תיכף אחרי הקונגרס הראשון הודיעו יותר ממאה אגודות חו"צ כי מחזיקות הן בתכנית הציונית שחֻברה בבזל. לאחרונה, רואים אנחנו את ראשי העושים והמעשים בועד חברת התמיכה והנם חברים בועד הפועל הציוני. הנה כי כן רואים אנחנו, כי שני הזרמים גם יחד, הישן והחדש, נוטים להתאחד ולהיות לנהר שוטף אחד רחב ידים, מה שכפי הנראה גם יצא אל הפועל בימינו בקרוב. לעֻמת הציוניות המעשית בכף האחת נמצא בכף השניה את „הציוניות הרוחנית".

העומד בראש התנועה הזאת הוא הסופר אשר גינצברג, הנודע בספרות העברית בכנויו הספרותי „אחד העם".

נֹכח פני החובבים הראשונים בבואם לעבוד עבודתם היה, כידוע, מצב ב"י המורה מאד בחֹמר. אחרי בואם לידי ההכרה, כי כל עוד יהיו היהודים בגולה אין להם לקוות כי יוטב יחס שכניהם אליהם, לקח את לבבם הרעיון למצוא לעמם נָוֶה שאנן בא"י אשר תשוב להחיה בקבוץ בניה לתוכה. ואולם לאט לאט החלו אחדים מהחובבים לבא לידי המסקנא, כי ליסד את הדעה בדבר המרכז הלאומי אך על יסוד המחסורים החמריים בהוה בלבד, רק על הנחיצות מצד חיי המעשה לצאת אל ארץ אחרת ולא יותר, — הוא דבר שלא יוביל אל המטרה וגם יש בו חשש סכנה. אין לא"י להיות למקום מקלט פשוט לנוס שמה כל יהודי נודד וקשה יום. לא זאת תעודתה לנהל בלחם המון רעבים, כי תעודה אחרת לה יותר נעלה — להרים רוח העם; היא צריכה שתהיה לנו לפי שעה למרכז המאחד את חלקי האומה הפזורה אחדות ברוח, כי עד אשר תצלח הארץ לאחדנו אחדות חמרית עוד יארכו הימים. ערכה של א"י לנו הוא לא ערך איקונומי, כ"א ערך היסטורי-רוחני.

בנוגע לא"י, בבחינת מרכז לישוב מעשי, יש לה ערך חשוב אך במדה שהיא מסוגלת, יותר משאר ארצות, לעזור לשמירת קניניה הרוחניים של היהדות, אחרי כי תנאי חיינו בגולה עושים

את שמירת קנינינו אלה לבלתי בטוחה. ואולם, אחרי כי בסבות שונות שאינן תלויות בנו עוד רחוק היום אשר תוכל א"י להיות למרכז התרבות העברית המקורית, ע"כ עלינו להסתפק לפי שעה בשאיפה אל האידיאל הזה; בשאיפה הזאת לבדה כבר די כח לאחד את לבותיהם של ישראל.

אחד העם עוד הרחיק ללכת. הוא אומר, כי בטרם נבא להקדיש כחותינו לעבודת „התחיה בארץ", עלינו להקדיש את הכחות האלה להשלמתו הרוחנית והמוסרית של העם, הצריך לאיתה התחיה, כי אם לא יהיה העם מוכן לזה למדי, אז אי אפשר לשום תחיה מעשית לקום ולהיות. השלמת העם נקנית ע"י השלמת כל אחד מהאישים הפרטים ברוח העם, ולהשגת תכלית זאת עלינו להשתמש באמצעים הידועים, כמו הפצת הדעה ע"י ספרות הגונה, החנוך בבית ובביה"ס וכאלה עוד.

הננו רואים אפוא, כי בתקופה הראשונה לעבודתו בספרות חשב אחד העם את השאלה ע"ד המרכז החמרי לשניה במעלה.

ואולם ברבות הימים שנה את השקפתו, והתנועה שהוא עומד בראשה שואפת, לפי דבריו, להתרכזות הרוח העברי בהשגת מרכז לאומי, מקום שבו יוכלו היהודים והיהדות להתפתח התפתחות חפשית וגמורה.

המרכז הלאומי הרוחני הזה בא"י ישפיע בהמשך הזמן על היהודים בכל הארצות, ובדרך הזה יעזור להוציא אל הפועל את אחדותו הרוחנית ואחריה את אחדותו המדינית ותחיתו של עם ישראל כלו.

הנה כי כן שמה לה הציוניות הרוחנית למטרה את תחיתו הפנימית של עם ישראל, כקבוץ עומד בפ"ע שאינו חפץ להתבולל עם יתר העמים, להעיר בו את הכרתו העצמית ואת השאיפה להשתלמות עצמית על יסודות אנושים כללים וברוח העם. התחיה הפנימית הזאת היא דבר שאפשר להגיע אליו אך בהיות חי בעם האידיאל לתחיתו המדינית בא"י, ולו גם יהי אידיאל רחוק. אם נחדור היטב אל מהות הציוניות המעשית והרוחנית, אז נמצא את הצד השוה שביניהן, כי לשתיהן אידיאל מדיני רחוק ושתיהן שואפות ליסד ישוב בא"י.

אך הראשונה רואה בישוב א"י רק פתרון פשוט לשאלת היהודים, והשניה משתוקקת להוציא אל הפועל בעזרת הציוניות את שאיפות העם הישראלי מאז ומעולם. בציון צריך שיתגשם הרוח העברי, היהדות בעצם שלמותה. ולמען מלאות תעודות רמות באלה אין די במה שיש לנו אנשים הנכונים להתישב בא"י, הדרוש עוד כי יהיו האנשים האלה מסורים בכל נפשם אל הדעה הלאומית, כי יהיו נכונים להקריב קרבנות לרוב בשביל הרעיון הקדוש. וכל הימים אשר נִפְגש בשוק החיים מצד אחד עם העדר כל רגש לאומי בקרב ההמון העברי, המוצא ספוק לו ברגש הדתי לבדו, ומעבר מזה נִפְגש עם רגש אנושי־כללי בלבד או, במלים פשוטות, עם קרירות רוח בקרב המשכילים שבנו, — כל הימים האלה יהיה דבר יסוד מרכז בציון לדבר נמנע.

למען הרחיק את החזיונות המעציבים האלה עלינו לשאוף להחיות את הלבבות. עלינו לטהר בנו את הלבבות מכל הנגעים שדבקו בהם בגלות, אלה הנגעים המעכבים את התפתחותנו הלאומית, וביחוד נחוץ לחנך כראוי את הדור הצעיר, לתת בינה בלבו לדעת ולהכיר את תעודתו הגדולה, אשר יהיה עליו למלאות בימים יבאו.

ובכן הננו רואים, כי ברעיון „תחית הלבבות" התכון אחד העם להביא יין חדש אל תוך הנאדות הישנים. אחד העם יצא לעבוד עבודתו בספרות בשנת 1889. העת ההיא היתה עת צרה לחבת ציון מאין כמוה. כל ענין הישוב בא"י היה צפוי אז אל הסכנה להתהפך, מעבר מזה, למעשה צדקה פשוט, ומעבר מזה — לדבר שבמסחר, שאין לו עסק עם דעות נעלות ועם תקוות לאומיות.

אז בא אחד העם להזכיר ע"ד התעודה הנשגבה שיש לה לציוניות למראות, ובזה נתן רוח בשאיפה, שהיתה צפויה לסכנה להתהפך לענין של צדקה וגמילות חסד, וישב וירימה למעלת דעה רוממה. הוא היה הראשון לדרוש, כי יתקנו בסדרים מיטיבים את היחס בין פקידי הממשלה הגבוהים בתוגרמה ובין הקולוניסטים המתישבים, והעיר על הנחיצות ליסד חברה גדולה לישוב, אשר תעסוק בקנית כל האחוזות העומדות להמכר בא"י, למען חלק

את"כ כל אחוזה לחלקים ולתתם, אחרי שיעבדו במדה הדרושה, לאנשים הרוצים אשר תבחר בם החברה. חברה כזאת יוכלו, לפי דעתו, ליסד אך יהודי אנגליה. לאחרונה נזכיר, כי הוא היה הראשון אשר דרש בחוקה, כי יהיה המשך מעשה הישוב בא"י אך ברשיון הממשלה התוגרמית.

אחד העם הנהו לפ"ז בבחינת ממוצע בין חבת ציון ובין הציוניות המדינית. כי בהשמיעו את דעתו לטובת הרמת הרוח הלאומי וכי אך טוב כי יסדרו את ענין היציאה ע"פ אופנים יותר נאותים, עשה בזה את פעולת חו"צ יותר קרובה למשאלות הציוניות המדינית או המערבית, אשר בעהמ"ח „על פרשת דרכים" הוא למרות כל אלה מתנגד עצום לה.

ביחוד יצא אחד העם נגד האפשרות להוציא אל הפועל את האידיאל המדיני של הציונים במכה"ע „השלוח" בחוברת לחדש ינואר שנת 1898.

ובכן שואפת הציונית הרוחנית, בראש כל, לחזק בעם את הרגש הלאומי. למטרה הזאת היא מציעה ללמד דעת את העם חכמת ישראל, דברי ימיו וספרותו.

לשיטה כזאת אי אפשר היה שלא תמצא מסלות בלבות בני הנעורים בישראל.

ובאמת רכשה לה הציוניות הרוחנית, או כאשר יקראו לה „שיטת אחד העם", כמעט את כל מחזיקיה מקרב בני הנעורים, אשר שאלות כאלה הנוגעות בהשכלה ובספרות וחנוך העם קרובות אל לבם ביחוד.

ההבדל בין הציוניות המזרחית והמערבית נגלה באופן ברור למדי בשלשת הקונגרסים האחרונים. הציונים המזרחים מוצאים, כי הציונים המערבים, שאין להם אלא ציונות מדינית, לא הכניסו (ביחוד בראשית ימי עבודתם) אל תוך פעולתם כל אידיאלים עבריים חיוביים, כי בכלל היה היסוד העברי הרוחני בציוניות המדינית במדה מועטה. בציוניות המדינית היו מעטים הדברים אשר תמלא מהם הנפש הישראלית. הציונים המערבים לא נאנחו על האידיאלים הלאומיים העבריים מימות עולם כי נתנו למרמס

וכי נשכחו מלב, כ"א הצטערו רק אל הֶלְקה מהם הזכיות „שנתנו להם מתנה" זה לא כבר.

למערביים אין ציון א"א דגל החירות המדינית, שזהי מטרתם הראשית, ולמזרחיים תהיה ציון דגל החירות הרוחנית, דגל התחיה הלאומית, תחית האידיאלים העבריים ההיסטוריים, אשר החירות המדינית היא אך אמצעי להגיע אליהן, התנאי הכי נכבד להשגתן.

הירצל שואף אל מדינת יהודים, ומשא נפשו של אחד העם הוא מדינה יהודית. יסוד המדינה הוא לראשון ראש דבר, ולאחרון — אחרית דבר.

אין ספק, כי האשמות האלה שמאשימים את הציוניות המדינית הן בטעות.

למאשימים את הציוניים המערביים חסרה ההסתכלות המַקֶפֶת בדברי הימים. הן גם התנועה הלאומית שאנו מוצאים אצל הציוניים המזרחיים נבנתה כלה בראשיתה כמעט אך על יסודות שליליים בלבד, כלומר, נבראה בכח הרדיפות מן החוץ (פינסקר, ליונדה ועוד); אלה האחרונות היו הסבה היותר קרובה לה, הן היו לנו הדחיפה להתעוררות.

אותו המעמד הנפשי אשר הוליד לפני תשע עשרה שנה את התנועה במזרח (ברוסיה ורומניה), הוליד עתה תנועה בדמותה ובצלמה במערב, תנועה, אשר כמעט לא יהיה בה מקום ליהדות, ממש כמו שהיה הדבר בראשיתו בציוניות שבמזרח. אם הסבות דומות זו לזו גם תולדותיהן דומות. אך ההשתלשלות ההגיונית, שאין לפניה רחמים ולא משוא פנים, תביא סוף סוף את „המערביים" אל הנקודה ההיא, שהגיעה אליה הציוניות המזרחית.

סימני החזיון הזה כבר נראים גם עתה. הד"ר הירצל, מנהיג הציוניים המדיניים, אשר בחושו העברי העמוק השיג בראשית קרבו אל עבודתו את כל מהותה הפנימית של הציוניות ואת הכח המעמיד אותה לבל תמוט, הגדיר את הציוניות עוד בקונגרס הראשון בנוסחא הקצרה, אך רבת התוכן, הזאת: „הציוניות היא השיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהדות". ומה הוא הדבר אשר נוכל לציין בשיבה אל היהדות, אם לא תחית האידיאלים הלאומיים העבריים על יסודות היסטוריים?

הד"ר יחיאל טשלינוב נותן לנו ציור בולט ונכון מן המהפכה שבאה ונהיתה בנפש הד"ר הירצל. הד"ר הירצל התנודד מן המכות אשר הֻכה בידי האנטישמיות, ובהתנודדו הֻנתק ממקומו ויקרב אל אחיו; לראשונה ראה בהם אך את הגוף ופצעיו ויסוריו כי רבו, נִתְּנו בהם לבד הוות הכל. אך לאט לאט באה למראה עיניו גם הנפש, הנשמה הגדולה של העם הגדול, הנשמה הנצחית והכבירה, ומאז הוא מֵחֵל לבא לידי ההכרה, כי אי אפשר לה להחיה שתהיה בגוף לבדו בלי נשמה.

הציוניות המדינית, בהתפתחה לאט לאט, הולכת על הדרך ששם תפגש עם הציוניות הרוחנית, וזו האחרונה מצדה הולכת ומתקרבת יותר ויותר אל הציוניות המדינית. הצעירים הנוהים אחרי הציוניות הרוחנית אינם נמנעים מהשתתף כפי מדת יכלתם בעבודת המדיניים: אינם נמנעים מלבוא אל הקונגרסים, מהרבות קונים למניות הבנק, מאסף „שקלים" וכדומה.

הציוניות הרוחנית, או שיטת „אחד העם", שבעיקרה היא דורשת תחית העם במובן לאומי קולטורי, — טבע הענין מחייבה כי תביא בעצמה ע"י ישוב ממושך לידי התיסדות מדינה עברית. ולעֻמת זה אין ביכלת המדיניות, מבלי עבודה מוקדמת בתוך העם, להביא לידי נצחון קים של הציוניות. הציוניות המזרחית, היוצאת מנקודת ההשקפה של הרוחניות, צָעֲדה צַעַד לקרבה אל הציוניות המדינית. תחית הרוח הלאומי היא אמנם בעיניה תנאי „דלא סגי בלאו הכי", ובכ"ז איננה נמנעת מעבוד גם עבודה מדינית.

מהציונים המזרחיים הֻברה לה המפלגה, אשר זה שמה על הקונגרסים „מפלגת הקולטוריים".

הציונים הקולטוריים לא רק מתאמצים להביא את השקפותיהם לכלל מעשה בחיים, כי עוד דורשים כי יטיל הַקונגרס את העבודה הקולטורית לחובה על כל ציוני, כדרך שהוא מטיל עליו לחובה את אסיפת השקלים ומכירת המניות והתרומות לטובת הקופה הלאומית. בקונגרס החמישי נתנו ל„קולטוריים" את אשר שאלו ונתקבלה החלטה, כי ההנוך ברוח לאומי הוא אחת ממטרותיה הראשיות של הציוניות".

מכל האמור בזה יוצא לדעת, כי ההבדל שבין המפלגות

בציוניות איננו גדול כל כך עד לבלתי יכֹלת לקוות כי תתאחדנה בזמן מן הזמנים. יש יסוד נכון לקוית, כי בזמן קריב או רחוק תתאחד הציוניות המערבית (או המדינית) עם המזרחית, היינו כי יצטרפו האידיאלים הלאומיים שלנו אל האידיאל המדיני, ואז תמשיך אחריה התנועה הציונית בכחה כל טובי עמנו ובחיריו. ואמנם גם עתה כבר הרחיבה תכנית העבודה של הציוניות המדינית את גבוליתיה, עד כי די מקום בה להִכָּנֵס ברוָחה ולשבת בשלום יחדו לכל השאיפות והנטיות השונות שנתגלו בציוניות. כן מתאים הסעיף הראשון מן התכנית הבזילאית „ישוב מכֻון לתכלית מדינית" למשאלות „הציונים המעשיים", הסעיף השני, „התאחדות כל היהודים ע"י אגודות מקומיות וכלליות, בהסכם לחקי הממשלה בכל מדינה ומדינה", והסעיף הרביעי „פעולות הכנה לקבלת הסכמתן של ממשלות אירופא על השגת מטרת הציוניות", הם עיקרי שאיפתם של „הציונים המדיניים", והסעיף השלישי, „חזוק ההכרה העצמית הלאומית בעם ישראל", הוא החֹק היסודי של הציוניות „הרוחנית" או „הקולטורית".

יד.

הציוניות המדינית והקונגרסים הכלליים.

„כשנדון על השאלה בפומבי, יתברר
לנו, כי רק אז אפשר לציוניות להגיע אל
מטרתה, אם תהיה לה תכונה מדינית.“

(מנאום הפתיחה לד"ר הירצל בקונגרס הציוני
הראשון).

למען הראות באופן מוחשי, מה נכבד ערך הציוניות המדינית (המערבית) בדברי ימי תנועתנו, נכתייע במשל לקוח מגבול המינירלוגיה.

ישנם חקים ידועים בתורת החימיה, שעל פיהם אפשר לאיזה חמר שיקבל צורה מסוימה, בשעה שהוא עובר ממצב נוזל למצב מוצק. אחד מן החקים האלה הוא כזה: „כדי שיתקבל עצם בעל תמונה ידועה מאיזה חמר, צריך שיהיה זה האחרון במצב נוזלי, ולמען חולל בחמר הנוזל יצירת חמרים מסוימים ומוצקים, נחוץ כי ימצא בו מין חומצי מתכונה בזאת, שבסבת מציאותו תשולל מן הנוזלי סגולתו לאצור בקרבו את החמרים במצבם הנגר“. ערכה ההיסטורי של הציוניות המדינית דומה הרבה מאד אל ערכו של מין החומצי הנז' בחמר הנוזלי.

עד הופיע הד"ר הירצל עם ילד שעשועיו — הציוניות המדינית, היתה הציוניות המעשית אך כמות ידועה של אגודות מפוזרות ומפורדות בכל ארצות אירופא העוסקות בקבוץ נדבות למשען הקולוניסטים בא"י. ואם אמנם היה לכל האגודות האלה

רעיון כללי הנוהג בהן, אך חסרה להן דהתאגדות, אשר האחד את כל החלקים האלה לגוף אחד שלם.

הציוניות המעשית היתה כעין ענין פרטי למספר ידוע של אנשים העוסקים בו. לכלל העם לא היה כל חלק בענין הזה.

המו"מ בשאלות הלאומיות והציוניות לא יצא מתוך ד' אמותיה של הספרות העתית ולא עבר מהלאה לגבול העיון ולא רק לא נתן ענין לענות בו לבני ההמון, כי לא נתן כזאת גם למשכילים שבעם. הציוניות היהודית גם לא היתה לדגל של איזו מפלגה בקרבנו—היא היתה רק דעתי הפנימית של מחברה ושל מתי מעט צעירים הדבקים בו. באחת, דרעיונות ע"ד הישוב המעשי בא"י וע"ד תחית העם העברי לא היו קנין העם, הם כמי רחפו באויר, כדבר שאינו גוף ואין לו דמות הגוף, אין רוח חיים ואין תנועה.

והנה נגלה הד"ר הירצל, ולרעיונות האלה, שנמצאו עוד זה לא כבר במצב „חמר גולמי" ללא צורה וללא חמר מוצק, נִתְּנוּ שתי המתנות גם יחד,— הם היו לחמרים מוצקים בעלי צורות מסוימות. וזהי תהלתה וזהי פעולתה הראשית של הציוניות המערבית. לזאת האחרונה, כמו שמעיר בצדק ה' בן עמי, „חיבים אנחנו להודות בראש כל על כח החיים והתנועה שנתנה לנו, התנועה שעוד מעט והיתה פוסקת לגמרי מתוכנו." ההודאה הזאת נכבדה לנו ביחוד, בהייתה יוצאת מפי אחד הציונים היותר חשובים בציוני המזרח.

בפעולתה זאת של הציוניות המערבית מודים גם הציונים המעשיים: „ההירצליזמוס", אומר הד"ר גירדין: בהתפעלותו-מציון או בהתפעלותו-מציוניות, אם יש לומר כך, העיר את הציוניות מן התרדמה ומקרירות הרוח שהיתה שקועה בהן, הביא בה רוח חיים, רוח גבורה, כהות הדשים ותשוקה לעבודה; מלבד זה הביא רב טוב לציוניות, בהוציאו את הדעה מן הצל שהיתה חבויה בו.

אִלו נתנה לנו הציוניות המערבית רק דבר זה המובא למעלה, אלו הועילה רק לאחד לִמקים אחד את כחותיהם

הפזורים ומשאלותיהם השונות של הציוניים מכל קצות הארץ— כי עתה כבר די לה לציוניות המדינית וליוצרה, בשביל דבר זה לבד, להחשב למחוה היותר יקר ונשגב בחיי עם ישראל בזה"ז. ואולם הציוניות המדינית ע"פ השתדלות הד"ר הירצל בראה עוד את הקונגרס, והוא דבר שלא היה עוד כמוהו לרום וגֹדל בעולם היהדות במשך אלף ושמונה מאות שנות גלותנו, וחין ערכו בעתיד מי יוכל עתה לשער (בן־עמי)!

מי יכול להעלות על הדעת לפני עשר שנים, כי יבא יום, ומכל קצות תבל יִקָבצו יבאו לזמן המֻגבל ולמקום הנועד שלוחי עם ישראל, למען נפול איש בזרועות רעהו אחרי הפרידה הארוכה במשך דורות רבים ולשית עצות להסיר מעליהם את הכבלים אשר רֻתקו בהם ולשוב להתעורר לחיים חדשים, חיי חֹפש. מעשה כזה בודד הוא גם בדברי ימינו, העשירים לרוב במקרים באים בהיסח הדעת. הן זה דרכנו מדורות עולם... „בעבדותנו ובעָנינו וברפיון ידינו," לשאת מכאובינו בדומיה ולנענע ראשנו לכל גל וגל; ולפתע פתאם, כמו ע"פ תנופת מקל קסמים, הנה זה נעור העם ויקם על רגליו בגאון, ובקול רם השמיע מאמצעיתה של אירופא גלוי לכל באי עולם: „אכן עברים אנחנו, וכאלה נבחר להיות כל הימים—עברים בני חורין."

קונגרסים עברים היה היו בעיני כל לפרי רוח דמיון מתעה, לחלום חזיון לילה. והנה זה לנגד עינינו היה הדבר למעשה בפועל, למציאות מוחשית.

חזון הנביא יחזקאל בא כתֻמו בימינו ולעינינו. העצמות היבשות אשר עלה בהן רקב קרבו אחת אל אחת מכל המקומות אשר נפזרו שם מרוח סועה מסער, והנה עלה עליהן בשר ויקרם עליהן עור, ורוח באה בהרוגים ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאד. כן, עמנו איננו עוד מעתה „עם־מת נודד, ללא אחדות וללא הסתדרות", כאשר קרא לנו הד"ר פינסקר. הננו מקיצים עתה לחיים והננו מחלים להניע אברינו ולעשות בעבודה. על הפלא הזה, תחית המתים זאת, שָממה אירופא כלה וגם החלה לרחוש לנו בגללו רגשי כבוד ורצון.

„הִנֵּה תֵאֵר לו את היהודי בדמות בן־אדם מקולל מגולגל בכלב, השב ומתגלגל בבן־אדם למראה פני אהובתו שבתא־מלכתא; הקונגרס עוד הפליא לעשות בקסמיו מן המלכה הזאת: הוא הראה לכל באי עולם את היהודי בתפארת אדם, הוכיח לעין כל כי בא באנשים” (ונגוויל).

הסופר למכה"ע החדשי „רוססקאיא מיסל” אומר בחתימת מאמרו ע'ד הקונגרס השלישי את הדברים האלה: „אלה האמללים האובדים והנדחים, השונים לארצותם וללשונותם ולגויהם, הרגישו עצמם לבני עם אחד ומאחד והחפץ להועיל להיטיב לעמם זה היו כל חיי רוחם”.

בדברים עוד יותר חמים ומעוררים יתאר את ערך הקונגרסים הסופר ה' בן־עמי, אשר השתתף בפועל בשלשה קונגרסים.

„הקונגרס” הוא אומר: „הוא הדגל הלאומי הגדול של עם ישראל, הנס לקבץ גליותיו, הפריש בראש מרימים, למען יוכלו לראותו היהודים מכל ירכתי ארץ, מכל המקומות אשר נהדפי שמה בשאון גלי הרדיפות, ולמען יוכלו לראותו גם אחרים; הוא נר התמיד שלנו אשר שב והועלה אחרי החלו להדעך מעט מעט, „עמוד האש” אשר שב ללכת לפנינו, אשר ישוב מעתה להאיר ולהורות את הדרך לכל אלה אשר תעו מני ארח במדבר הגדול והנורא בעת טלטלה גבר ונדודים לאין קץ. לאורו נראה גם את קצה המדבר הזה, את תכלית נדודינו — הלא הן ארץ חמדתנו הקדושה ותחית רוחנו הלאומי. וכדאי הוא יוצר הקונגרסים העבריים האלה כי יתומם שמו ומקום יתן לו בספר תולדות ישראל ליד שמות הגדולים אשר לא יסוף זכרם מעמם עד העולם.”

מה מאד חפצנו לחתום פה את החזון בדבר הקונגרסים, לבלתי החליש בלב הקורא את הרושם אשר השאיר אחריו שיר התהלה הנמרץ הזה לכבוד הקונגרס. ואולם בכל הדברים המובאים האלה עוד לא הערכנו כראוי את ערך המוסד הנעלה הזה. בפרק י' מספרנו הנכחי בררנו את ערכו המדיני הגדול של הקונגרס. „אפשר היה לבלתי שים לב אל מה שכתבו ודברו אנשים יחידים; אך לא כן יתיחסו באי עולם להחלטות קונגרס”, בה היו דברי נשיא הקונגרס, והדברים דברי אמת לאמתם. אירופא

לא תוכל להתיחס לקונגרס, כהתיחסה לאיזה מוסד פרטי. אם בקרוב או לאחר זמן—אבל יהיה עליה לשים לבה לו. הנה כי כן יסדנו לנו מוסד בלב אירופא, אשר יוכיר בלי חשך לעמים את מצבנו ואת החמס הנעשה לנו מצדם. הקונגרס הוא מחאה חיה נגד העניים והיסורים שהסבו לנו העמים. „הקונגרס הזה", אמר הד"ר ליפפע, בפתחו את הקונגרס הראשון בתיר הוקן שבחבורת הצירים הנאספים: „הקונגרס הזה, מלבד מה שישא ויתן בשאלות המושמות לפניו, הנהו עוד אספה לאומית בפומבי, שמטרתה היא למחות בכל עז נגד העשק והמרוצה, הצֶיל והחמס, הנעשים לנו זה אלפי שנים, כדרך כל המעטים המתעוררים למחות נגד הרבים הקמים עליהם להכלימם ולגזול משפטם".

מנקודת ההשקפה הזאת יהיו הקונגרסים לא רק אתחלתא דגאולה לב"י לבד, כי עוד גם אחד מיסודות הפרוגרס האנושי הכללי, ככל חזיון אחר בדומה לו, הבא לאסור מלחמה נגד רעת בני האדם ועריצותם. ובאמת, לו יצליחו הקונגרסים האלה להָקֵק, לו גם במקצת, את לבות האבן של בני דורנו הקשים ביחסם לב"י,—האם לא יהיה דבר זה מתנה טובה לבית גנזיה של הקולטורה? האם לבער מן הארץ את האנטישמיות, שאם איננה מקור הציוניות, עכ"פ סבה היא להגלות הציוניים וקונגרסיהם בזה"ז,—דבר פחות הוא בערכו לאירופא משחרור האכרים המשועבדים ובטול העבדות? הן כאנטישמיות בעבדות ובהשתעבדות —לכלן הדך אחת לילך ולהביא לידי השחתת המדות בחברת האדם.

וגם בכל המעלות הטובות האלה המנויות למעלה לא תמנו עוד התועלות אשר כבר הביאו הקונגרסים ואשר עוד יוכלו להביא לנו. אין לשכוח כי הקונגרסים שמו להם למטרה, מצד אחד, „להניח יסוד לבנין, אשר יהיה ברבות הימים מחסה ומעוז לעם ישראל" (הירצל), ומצד שני—לקנות התכונות ולמצוא דרכים להרים את מצבו הרוחני והגופני והכלכלי של העם.

ע"פ הדברים האלה יהיה מוסד הקונגרסים בזה"ז, עת אשר חברותינו הגדולות, כחכי"ח והדומות לה אשר השלכנו עליהן

יהבנו, היו לנו למבטח בוגד ביום צרה,— לכוכב היחידי הזורח לנו בחשך להורות לנו את הדרך המובילה לתחיתנו.

המוסד הרם הזה הוא לנו מעין תחנות מרכזית, למקום שם יבאו שלוחי בית ישראל להצטיד בכחות הדרושים להם להפץ העבודה בתוך העם ולמען העם, במקום שם יתרגלו באי כח העם אלה בעבודה ויכשירו עצמם לחיים מדיניים וחבריתיים, מקום שם ישמעו ולמדו לדעת את מצב ב"י בכל ארצות פזוריהם, ומקום שם יחלו להרגיש ביותר כי חלקים הם לעם אחד גדול ורם.

אל כל אלה יש עוד להוסיף, כי על הקונגרס נבראה אותה האורגניזציה הנפלאה, אשר פתגמה היא הקריאה הנמרצה: „התאחדו, יהודי כל הארצות!" ואשר חברה ואגדה את בהותיה הפזורים של היהדות להיות אחד; האורגניזציה הזאת, הנוסדה על המשמעת, שואפת לעשות את כל המון הציוניים לחיל צבא אחד מסודר, אשר אם חלקיו הבודדים רחוקים זה מזה מרחקי ארץ, הנם מאוחדים בכ"ז יחד ע"י רעיון כללי המשותף להם.

האורגניזציה הזאת חָברה לה מאגודות במספר רב ועצום, המפיצות בעם את הדעה הציונית, ע"י שהן משתדלות לברר אותה היטב לעצמן ולאחרים. ולמען הודיע טיב הדעה הציונית בעולם גם מעל לגבול ישראל, למען הַפנות אליה את עיניהם ולבם של העמים האחרים, מצאו לאמצעי היותר מסוגל לזה את הקונגרסים המתאספים מזמן לזמן, הנעשים בפרהסיא וברב עם, ובכל תנאי הפרסום והפומבי הנהוגים בימינו.

המפקח על כל עניני הציוניים, וכמו כן המסדר והמכלכל את דברי הקונגרסים היא הועד הפועל הקטן, אשר מקום מושבו בווינא. בראש הועד הפועל הזה עומד הד"ר הירצל, הרוח החיה בכל אופני התנועה. הועה"פ הקטן הוא חלק מן הועה"פ הגדול, שחבריו נבחרים על הקונגרס למשך זמן מקונגרס אחד עד משנהו. הועה"פ הגדול אחראי בעד מעשיו אך לפני הקונגרס לבדו, וחבריו הם מורשי הארצות שנמצאות בהן אגודות ציוניות במספר הגון. כל מורשה מפקח על גליל אחד, המכיל בתוכו מספר ידוע של אגודות. לארץ רוסיא הפקדו עתה שלשה עשר מורשים.

המירשה לגליל קיוב הוא גם המנהל את מרכז הכספים. מעת לעת מתאספים המורשים כלם לאספות שבהן ישאו ויתנו בשאלות ציוניות כלליות. ומלבד מזה מתאספים צירי האגודות מדי שנה בשנה, בכל גליל תחת פקידת המורשה שלו, לאספות גליליות ששם ידונו בעניני גלילם העומדים על הפרק, יחליטו החלטות ויחברו הצעות, העולות אח״כ למשא ומתן לפני הנאספים בקונגרס.

בארצות המרובות באוכלסי ישראל מתאספים עוד מלבד זה ראשי התנועה הציונית לאספות כלליות בכל מדינה ומדינה לבדה; האספות הכלליות האלה נקראות בשם „לאנדעסקאָנפֿערענצען.“ אספות כאלה מתאספות שנה שנה באוסטריה-אונגארן, ברומניה, בארצות הברית, באנגליה; בשנה שעברה צלחה בידי הציוניים לכונן בפעם הראשונה אספה כזאת גם ברוססיה.

וזהו בקוים כוללים תבנית האורגניזציה הציונית, מפעלה הראשי של הציוניות המדינית. ערך הציוניות המדינית,—האחת המסוגלה, לדברי זנגוויל, לעורר רגשי כבוד ליהודים מן החוץ ולהקים ברית שלום בינם לבין עצמם בפנים,—גדול בזה, כי „הלבישה עור ובשר ותשוכך בעצמות וגידים“ את כל הרעיונות אשר שטו עד הנה בחלל האויר, כי בקולה ההולך מסוף העולם ועד סופו העירה את בני עמנו משנתם ותתן להם עבודה ואפשרות לעבדה כלם שכם אחד, אחדה את היהודים מכל ארצות תבל לחברה אחת גדולה, ותבראה את הקונגרס—זה הפרלמנט היחידי בעולם שאין בו מלחמת המפלגות לטובת עצמם או לטובת מפלגתם הפרטית, אבל יש בו אך מטרה אחת ושאיפה אחת—והיא טובת העם כלו.

הציוניות המדינית הוסיפה ויסדה עוד את הבנק, וגם ביסודו הונח, לא תועלתם הפרטית של בעלי המניות, כ״א האידיאל הלאומי; הוא הבנק היחידי בעולם אשר השתתפו ביצירתו כל פנות העם, אשר היה לדבר השוה לכל נפש בישראל. הקונגרס, לאחרונה, היה המתחיל בדבר להניח יסוד לקנין כללי לישראל בארץ ישראל—הוא יסד את הקרן הקימת הלאומית, שמטרתה היא לגאול לאט לאט את א״י מידי זרים ולעשותה לקנין עולם לכלל העם הישראלי. ואם נוסיף עוד לזה, כי מאת הציוניות

המדינית היתה זאת, כי התיצב העם העברי בפעם הראשונה לפני אירופא, לפני מושליה מחוקקיה ומנהליה כלם, ובידו תכנית מפורשת עם תביעות מפורשות, אשר היום או מחר יהיה עליה למלאותן כלן או מקצתן, יען כי „זה כחה של כל שאיפה נכוחה ורוממה להגיע סוף סוף למטרתה" (הימן), אז יתברר לנו היטב לדעת ערכה ההיסטורי הגדול של הציוניות המדינית בקורות ישראל בימינו.

בטרם נעבור אל השאלה בדבר החובות אשר הציוניות מטילה על המחזיקים בה, לא נוכל להתאפק מבלי לדבר פה דברים אחדים על אודות האיש המהולל ורב הפעלים, אשר מבלי משים עולה תמיד שמו על שפתנו מדי דברנו בציוניות המדינית. הלא הוא הד"ר הירצל. בצדק נוכל לאמר, כי בתפארת האדם הדגול הזה התגשמה תנועתנו כלה רבת הכח ומלאתי חן. כרב חובל שוקד באמונה על מלאכתו מנהל הוא את אניתנו ביד חרוצים אל חוף מבטחים. הד"ר הירצל הוא לדברי הכל הגדול והמצוין בכל העומדים בראש התנועה הציונית, בו התגשמה באופן היותר נכר הציוניות המדינית, היינו השאיפה כי יהיו ב"י בזמן מן הזמנים לעם עומד ברשות עצמו אשר ממנו משפטו ושאתו יצא ומושבו איתן בארץ.

הד"ר הירצל הוא אשר עשה לנו את המעשה ההיסטורי, אשר דור לדור יזכירהו, כי הוריד את הרעיון ע"ד התחיה הלאומית, שהיה שעשועינו זה אלפי שנים, ממרום ערפלי החזיונות — לחיי המעשה, העבירו מעולם האצילות אל עולם העשיה. בהשתדלותו טפל הרעיון להיות לאט לאט ענין למו"מ דיפלומטי, טפל לקבל צורת פעולה מוחשית מסוימה ומפורשה, ברורה ומובנה. הד"ר הירצל שם לו למטרה בראש כל את השגת הטשרטר, שהוא רשיון לישיב במדה מרובה, אשר על פיו תהיה האפשרות בידי בני ישראל לעשות את ארץ ישראל לקנינם העצמי ומרכזם המדיני בפועל.

היטיב אשר אמר הסופר ונגהיל על הירצל, כי הוא הראשון בגדולי האנשים המדיניים מקרב ישראל העובד עבודה מדינית עברית.

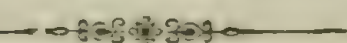
זריזותו אשר לא תדע גבול, אֹמץ רוחו לבלי חַת מפני כל התחתים בדרך המובילה אל המטרה אשר התְוָה לו, תקיפותו בבואו להגן על השקפותיו ודעותיו שאז הוא מעמיד דבריו בחומת ברזל, ולעֻמת זה, לאחרונה, דעתו בשעת הדחק לבטל למועד הנכון את רצונו מפני רצון הרבים,—כל התכונות האלה עושות את הירצל, בתור מנהל התנועה הלאומית העברית, לאחד מיוחד שאין למצוא דוגמתו.

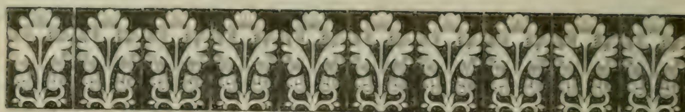
„הירצל שמע את קול שועת אחיו בקראם לעזרה, ובצאתו אליהם וירא בסבלותם ועניים, החליט בנפשו לצאת לישע למו להקל ממכאוביהם. אז החל לתת נפשו על עמו ולנחותו בעצותיו בדרך להֵירותו ואָשרו. כל חושיו וכחותיו נתונים עתה לעבודת הדעה הנשגבה, לעבודת הציוניות; בדרך הזה פתר לעצמו את חידת חייו; בה מצא את תעודתו ומטרתו בחיים. בה הוא מאמין ולה הקדיש את פעולתו וכשרונו״ (הערמאנן באר).

„מבעד לעם הוא צופה אל פני המזרח, ולבו מלא תקוה ואמונה, כי משם תצא שמש בהדרה, וקרנים וחֹם ואור עולם מידה לבית ישראל״ (דראשעוויטש).

אמונתו זאת תשגבהו בבחה ותוסיף לו אֹמץ וגבורה נפלאה. אמונתו וחֹם נפשו הולכים ונמסרים ממנו לאחרים ומושכים אחריו עם רב. לעֻזוז חפצו וכֹח מעשיו ובִטחון לבו יתנו גֹדל לא רק אנשי בריתו הדבקים בו, כי גם מתנגדיו. „מעשיו הם המעידים בו,״ אומר הפרופיסור הימן: „כי הוא האיש הראוי ומוכשר לעמוד בראש התנועה, הנותנת עתה חיים ונשמה לעם העברים״.

אם „בעת צרה וצוקה״ כזאת, עוד מסוגל עמנו להקים מתוכו אנשים כהירצל, כי עתה אין לנו להתיאש מראות טובה בעתיד. עתידנו נכון לפנינו.

טז.

החובות המוטלות על כל ציוני.

„על כל איש מישראל לדעת, כי תשועתו תבא לו רק אחרי רב עמל, אחרי אשר תצבינה ידיו מיגיע כפים ומצחו ימלא קמטים מעבודת המות, אחרי עבודה גדולה ורבה אשר יעביד את כל כחותיו הגופניים והרוחניים".

(מכס נורדוי).

בפרק הקודם השתדלנו לבאר את ערך הציוניות המדינית והקונגרסים. באלה האחרונים, כידוע, נתחברה תכנית הפעולית לכל הציונים. התכנית הזאת, שכל היהודים הנמנים על הציוניים מחויבים למלאות אחריה, חֻברה לא בבת אחת, כ"א לאט לאט. כן חֻברה בקונגרס הראשון „התכנית הבזילאית", המכילה בקרבה את ארבעת הסעיפים המובאים למעלה בפרק י', חֻברו ג"כ תקנות כוללות לאורגניזציה, נקבעה תרומת השקל, נבחר הועד הפועל ונתקבלה החלטה בזה"ל: „האספה מוצאת לנחוץ בעיקר הדברים לברוא קרן קימת לאומית וליסד בנק עברי".

הקונגרס השני הניח את היסוד „לבנק הקולונילי העברי".

בקונגרס השלישי שתו נוספות ומלואים לתקנות בדבר האורגניזציה, ונשיא הקונגרס הודיע כי עומדים עתה בטו"מ ע"ד קבלת טשרטר. נתעוררה אז השאלה ע"ד הרמת מצבו הקולטורי

של עם ישראל ויצאה אל הפועל האספה הראשונה של בעלי מניות הבנק שלנו.

בקונגרס הרביעי הישם לב בפעם הראשונה אל מצבו הגופני והכלכלי של העם, והוצעו תחבולות להטבתו.

מלאו אז את ידי הועד הפועל לחבר הצעה בדבר הקרן הקימת הלאומית. המציע מצד הקומיסיה שעל עניני הבנק הודיע, כי ראשית עבודת הבנק צריכה שתהיה — השתדלות להשיג רשיונות, שיהיו נכבדים בערכם מנקודת ההשקפה העברית־הלאומית, כן קצבי שם סכומים מסוימים לטובת הפועלים בא״י, לטובת ביה״ס ביפו ולטובת בית הספרים הלאומי („בית נאמן״) בעיה״ק ירושלים.

בקונגרס החמישי הונח היסוד לקרן הקימת הלאומית, הָחלט ליסד מחלקות מן הבנק בא״י וברוססיה, הוצעו שנויים לטוב באורגניזציה, הוסכם להכיר את העבודה הקולטורית כחלק חשוב מחוג פעולתיה של הציוניות, ומכה״ע „Die Welt״ נתפרסם לכלי מבטאה הרשמי של התנועה הציונית.

מכל האמור יוצא לדעת, כי מקונגרס לקונגרס הלך חוג פעולות הציוניות הלֹך והתרחב. משנה לשנה התרבו תביעות החיים מן הציוניות, ועתה כבר מקפת התכנית הציונית את כל צדדי חינו הלאומיים, כבמקצוע הרוחניות והמוסריות כן במקצוע הבריאות והפרנסה.

מובן מעצמו, כי רבות וגדולות החובות אשר תָּכנית כזאת מטילה על כל הבא להמָּנות על קהל הציוניים.

ורק בהיות הציוניים שוקדים למלאות את החובות האלה לכל פרטיהן יוכלו להביא לפעולות אדם את המשאָלות אשר הציוניות שואפת אליהן.

קודם לכל על הציוני לברר לעצמו את יחוסו אל הרעיון, אשר הוא בא לעבוד עבודתו.

עליו לראשנה לבא לידי הכרה ברורה בלב ונפש, כי חי היא בתקופה רבת ערך מאד בתולדות עם ישראל. הציוני מחויב להיות נכון בחפץ נפש לכל קרבן אשר ידָרש ממנו לטובת העם. הלא כה דברי המליץ המפורסם המושל ברוח העם, העברי לסַּסְל, אשר כתב בדבר אהבת העם עוד בשנת 1840: „נכון הייתי

לְהָרֵף נפשי למות, לו יכלתי לחלץ בזה את עמי מעניו המרה, **להרימו מאשפותיו ולהושיבו עם נדיבים**".

הנה אמרנו, כי על הציוניים להיות נכונים לכל קרבן אשר יִדרש מהם. לאֹשר עמנו אין מלחמתנו דורשת עתה ממנו קרבנות בנפשות אדם, כקרבנות אשר נדרשו בימי אנטיוכוס ובימי אדרינוס ובימי האנוסים בספרד. נשתנו עתה הזמנים, ובשובנו לארץ מולדתנו העתיקה לא יְלַווּנו על דרכנו רעם כלי תותח ונאקות חללים נפצעים על שדה קטל. לא להבי אש עולָה מתוך ערים בוערות יאירו לנו את הדרך שמה. כי אך בכח הרוח נכבוש לנו עתה את ציון מולדתנו, כדבר האמור מפי חוזנו ישעיהו: ציון במשפט תִּפָּדה ושביה בצדקה.

הננו שונים את דברינו, כי המלחמה לרעיוננו הקדוש איננה דורשת ממנו קרבנות בנפשות אדם; ואולם אין זאת אומרת, כי אין נדרשים ממנו כל קרבנות. עלינו להיות נכונים להקריב איש איש את טובת הנאתו הפרטית, את עתותיו ואת כספו לטובת הענין הלאומי.

ורק בהשקיפו על הענין מנקודה זאת, יוכל הציוני להיות נתון בכל גופו ונפשו אל הדעה הרוממה, להיות עבודתו במערכות הציוניות כעבודת איש צבא נאמן למלכו, להיות נכון לשכוח לגמרי את עניניו הפרטיים, בהמסרו לעבודת המלחמה בעד הדעה היקרה לו בחֹם נפש ובשקידה ובאמונה בלי-מְצָרים בנצחונה העתיד לבא.

האיש החפץ להשתתף במלחמה זו, עליו לבא לעבוד במערכות הציונים, היינו להיות לחבר באחת האגודות הציוניות.

חובות כל חבר באגודה ציונית אלה הן:

קודם לכל עליו לדאוג להתפתחות עצמי: הוא מתחיל לשית לבו לחקר תולדות עמו, לרוח חֻקי דתו ומנהגי אבותיו, מעמיק לחדור אל עצמה ומהותה של היהדות, קונה לו ידיעות ע"ד צרכיו החמריים והרוחניים של עמו ישראל, — באחת, הוא מחזק את העבותות אשר הוא קשור בהם אל העם, שהוא מתעתד להקדיש לו את כחותיו. הוא הוא הדבר אשר כִּוֵּן אליו הד"ר הירצל, באמרו, כי לפני שיבתנו לציון נחוצה לנו השיבה אל היהדות.

ומעבר מזה, בהתקינו עצמו למלחמה עם מתנגדי הדעה הציונית, על כל ציוני להשתדל לדעת מראש את כל טענותיהם של המתנגדים האלה, ובכלל לצאת למלחמה בהיותו מזוין היטב בידיעת ההויית לזה; לתכלית זאת עליו להתמיד בקריאת הספרות הציונית, להתבונן בשום לב אל כל צעדי תנועתנו אשר היא צועדה לפנים ואל כל הנעשה והנשמע בה. רק בדרך הזה יוכל להתפתח בנו טפוס ציוני מנוסה, ציוני בדעת נפש, גביר כביר כח לב במלחמתו בעד עמו. ההתפתחות העצמית הזאת צריכה שתהא נקנית במסבת חברי האגודה, במקום שאיש איש מיכר להבריו את מחשבותיו ורגשותיו, מביע בדיוק את משאלות לבו, ויחד עם זה איננו נמנע מלבטל את דעתו מפני דעת הרבים.

ורק אחרי עבודה מוקדמת קשה כזאת, הצדקה לחבר האגודה לחשב עצמו למבוכר ומוכן כל צרכו הראוי לתעודתו להיות עובד עבודת העם: אז הצדקה לו לחשוב ע״ד השיבה לציון, ורק אז הוא „ציוני" ששמו נאה לו והוא נאה לשמו.

בכלל מהחלקות חובות חבר באגודה א) לחובות ביחוסו לציון וב) לחובות ביחוסו לעם.

בחוג החובות מסוג הראשון נכנסות העבודות הכלולות בתכניתן של הציוניות „המעשית" ו„המדינית"; ובחוג החובות ביחס לעם נכנסים כל הדברים החרותים על דגלה של הציוניות „הרוחנית" או „הקולטורית".

השאלה: איזו מן העבודות נכבדות יותר בערכן, היא לדעתנו שאלה שאין לה שחר, יען כי כל הדברים שהכנים הקונגרס בתכנית הציונית כלם כאחד גדולים ונכבדים, כלם מובילים, אם בדרך זו ואם בדרך אחרת, לאשר העם וטובת ארצו בעתיד.

השאלה תוכל להיות רק על זמן ידוע, איזו עבודות הן בו מן הנחוצות ביותר שאין להתמיצן והדורשות התאמצות יתרה והתעוררות מיוחדה, ואיזו הן שאינן דורשות פתרונן תיכף ומיד ויש עוד שהות לעשיתן, אף אם גם ערכן הן חשוב מאד וצורך גדול בהן לעם.

חלקה המדיני של דתכנית הציונית מכיל בקרבו עיקרים

אחרים: א) מו"מ דיפלומטי עם הממשלות למטרת השגת זכיות (טשרטר), ב) חזוקה והתפתחותה של האורגניזציה הציונית, ג) יסוד בנק והשתדלות להגדילו ולהאדירו, ד) יצירת קרן קימת לאומית וה) תמיכת הקולוניות בא"י.

הסעיף הראשון אינו ענין כלל לאגודות הציוניות כשהן לעצמן, והוא מסור כלו בידי הועד הפועל הקטן, וביחוד בידי העומד בראשו הד"ר הירצל.

הסעיף השני כולל בתוכו את העבודה לסדר את הקונגרסים ולגדל את האגיטציה והפצת הדעה ברבים באופן מתאים למטרה לעשות נפשות לציוניות בכל האפשר יותר ויותר.

לסדור הקונגרסים, להפצת הדעה בכל ארצות תבל ולחזוק האירגניזציה הציונית הכללית דרוש כסף לא מעט, שישמש כשמן משחה לידות האופנים במכונה הגדולה והמורכבה, מכונת הציוניות. ברגע, אשר יתם השמן הזה מן האוצר, תעמוד המכונה מלכת: הקונגרסים לא יוסיפו להתאסף עוד, האירגניזציה תתפרד ותחדל, והתנועה המרוממת את הרוח, אשר נגלתה בעם ישראל בכל ארצות תפוצותיו, למני טרנסבל ועד סיביר ולמני קוקז ועד ים השקט, תחליש ותפסק. אין ספק, כי דבר זה יוכל לגרום לעכב תשועת עם ישראל לעשרות רבות בשנים.

מטעם זה הֻעֲמַד דבר בקונגרס, כי כל אשר לבו תמים עם התכנית הציונית (הבזילאית), ירים תרומה שנתית ארבעים קאפ. (שקל), להיות להוצאות יום יום הדרושות בציוניות.

השקלים האלה הם הם האמצעים הדרושים לענינֵנו הלאומי למען ילך לבטח דרכו לפנים ולא יארע מעצור בתנועתו. וכמו בימים מקדם היתה תרומת השקלים לעשות ממנה אדנים, אשר הועילו לחבר היטב זל"ז את הקרשים להיות המשכן אחד, כן באה תרומת השקלים בימינו לברוא קשר אמיץ בין חלקי עמנו המפורדים, אשר יאחדם לאֶחד לשם פעולה אחת.

על כל ציוני להעמיק חקיר בדבר ולדעת לערוך בכל גֹדל ערכו את המס הכללי הלאומי הזה הבא בנדבה; עליו לא רק לשקול שקלו הוא, כי עוד עליו לעשות בשקידה רבה להפיץ שקלים בין מקורביו, אחרי הקדימו להטות לבבם אל רעיוננו. ולו

היה כל ציוני מוציא בשנה אך חמשה שקלים, כי עתה היתה תרומת השקלים מגעת לסך מאתים אלף רובל לשנה, ותנועתנו, בהיות ברשותה אמצעי כסף כאלה, היתה מצלחת בימים מועטים להתפשט במדה מרובה לרחב ולעמק.

ולמען אשר יעלה ויצליח הקונגרס ויגדל כבודו ותרבה השפעתו על בני עמנו ועל אחרים, נחוץ, כי ישתתפו בו בחירי הכחות שבעם, ודבר זה יהיה אפשר רק אם יבחרו לצירים אנשים מהוגנים במלא מובן המלה, אנשים המסורים בכל לבם אל הענין ויודעים היטב את צרכי עמם ותעודת הציוניות.

רק אז יהיה הקונגרס לראי נאמן לראות בו את נשמת העם.

דבר מובן מעצמו הוא, כי למען הרבות עָצמה לאורגניזציה שלנו נחוץ להפיץ את הרעיון ברבים במדה היותר רחבה ולהביא בלב העם דעת מטרותיה של הציוניות.

להכלית זאת על האגודות לכונן לעתים מזומנות אספות־עם לדרשות ולוכוחים, ועל הציוניים לצאת פעם בפעם במאמרים במכ"ע להגן על הרעיון ולחלק בעם חנם אין כסף או במחיר נמוך חוברות ציוניות.

בנוגע לסעיף השלישי, היינו בנוגע לבית הבנק, כבר דברנו בפרטיות למדי ע"ד ערכו הגדול לעניננו.

מבלעדי הבנק אי אפשר לנהל שום מו"מ עם הממשלות, יען כי נחוץ לזה „כח משפטי", כלומר: איש או מוסד שכחו יפה ע"פ דין לגמור ולקים דבר, ומוסד כזה הוא לנו רק הבנק הקו־ לוניאלי העברי. ידוע הדבר, כי פעמים אחדות כבר היתה אתנו בשנה שעברה האפשרות להצליח באיזה ענינים מדיניים, ושלחנוה בכל פעם מיד, רק בגלל אשר עוד טרם יהיה לנו המוסד הפיננצי הזה, שכחו יפה לעשות מעשה בדין. היוצא מזה ברור הוא, כי אחת מחובותיו הראשיות של כל ציוני היא, לא לבד לקנות ממניות הבנק לו לעצמו, כי עוד להתאמץ בכל כחו להפיץ מניות בחוג מכיריו ומיודעיו. יען כי כל מה שירבה מספר קוני המניות, כל מה שתגדל מכסת הכסף הנמצא באוצר הבנק, כן יגדל כבוד אמנתו ובטחונו בעולם הכספים וכן ירבו וכן יפרצו עסקיו, שמגמת פניהם תהיה להביא לכלל מעשה את הרעיון הציוני.

בסעיף הרביעי ידובר ע"ד הקרן הקימת הלאומית. מטרת הקרה"ק היא, כידוע, גאולת הארץ. תכניתה של הקה"ק לצורתה ולמעשה, כפי אשר ערך אותה הועד הפועל, היא, בקוים כוללים, בזאת: הקה"ק הלאומית העברית היא הונו השמור של עם ישראל אשר כלו יהיה קדש לגאולת הארץ, היינו לקנית קרקעות בא"י ובסוריא. אין להחל להשתמש בכסף הקרה"ק בטרם יגיע לסכום ידוע כפי אשר יקצוב הקונגרס (לדעת היעה"פ יהיה הסכום הזה שני מיליונים רובל). מחצית הכסף הנאסף שנה בשנה לטובת הקרה"ק תצא לקנית קרקעות, ומחציתה — להגדיל את הקרן, ובשום פנים אין להוציא לצרכי קניה את כסף הקרה"ק כלו: סכום מיליון רובל לבה"פ צריך שישאר תמיד בשלמותו. את הכסף לקרה"ק חושבים לאסוף ע"פ שיטת המרקאות. כספי הקה"ק יהיו שמורים כלם בבנק הקולוניאלי העברי, הנותן חשבון מעשיו מדי חדש בחדשו לפני הועד הפועל. מחיר כל מרקא לבדה בארץ רוסיה היא קופיקה אחת. מלבד שיטת המרקאות עוד ינהיגו „ספר והב", מקום שם יוחקו שמות האנשים, אשר ירימו לטובת הקה"ק לא פחות ממאה רובל. את הרעיון ע"ד יסוד קרן קימת לאומית הרה והגה ראשונה הפרופיסור המנוח ר' צבי שפירא. דעתו היתה כי רק קר"ק לאומית תהיה מבל צדדיה קנין כלל העם כלו, וע"כ יהי כחה גדול למשוך אליה כל לב עברי. בהצעתי ע"ד הקה"ק הלאומית, שהגיש לפני הקונגרס הראשון לעיין בה, נאמר בדברים האלה: „נשער נא בנפשנו, כי היו אבותינו הקדמונים, בצאתם בגולה, מניחים למשמרת לדורות האחרונים איזה סכום כסף, רב או מעט; לו נעשה בדבר הזה, אוי היתה לנו עתה האפשרות לקנות לנו בכסף ההוא אחוזות גדולות רחבות ידים. את אשר לא דאגו, או לא יכלו, אבותינו ההם לעשות למען בניהם, הבה נעשה נא עתה אנחנו למעננו ולמען זרענו אחרינו". ההחלטה ליסד קר"ק לאומית עברית נתקבלה בעיקרה עוד בקונגרס הראשון. ועתה, כפי שעינינו רואות, מתחיל הרעיון ללביש צורת מעשה והוא עומד לצאת מן הכח אל הפועל. עתה הדבר תלוי אך בעם בעצמו. אם רק נחפוץ, או נוכל להביא בפרוטותינו את סכומי הקה"ק למדרגת אוצרות לאין קצה,

מה שיש בכח רצון העם לעשות, אם אך רוח אחד וחפץ אחד יחיו את בניו כלם, יוכיחו לנו באופן שאין למעלה הימנו דברי הימים לתחית עם הצ׳חים. העם הקטן הזה, אשר היה כעפר לדוש תחת רגלי איסטריה מראשית המאה השבע עשרה, הצליח, בהתאמצות בחירי בניו ביניו, לא רק לצאת לחירות מתחת על השעבוד המוסרי והרוחני אשר נתנו עליו שכניו העריצים, כי עוד תפס מקום בומנני בשירה הראשונה בין העמים הנאורים. והטעם הראשי, מפני מה זכה עם הצ׳חים להצלחה באופן מוהיר כזה, היא מפני כי כל אחד מבניו נכון לתת את פרוטתו האחרונה לטובת ענינו הלאומי. אחד מהמיסדות הלאומיים היותר מצוינים בְּצ׳חִיָה היא חברת בה״ס הצ׳חים „מטיצה", שמטרתה הראשית היא לדאוג לחנוך הדור הצעיר ברוח העם הצ׳חי ועל יסוד עיקריו הלאומיים. הודות לחבה היתרה הנודעת למטרות ה„מטיצה" בכל פנות העם הצ׳חי בלי הבדל, עולה ומתרבה סכום כספיה במהירות נפלאה שאין להאמין כי יסופר. במשך חמש עשרה שנה אספה החברה כסף יותר משני מיליונים רובל, והוא סך עצום ורב מאד לעם קטן כזה, שאין בתוכו אצילים אדירים ולא עשירים בעלי אוצרות. נחמד לדעת, איזה הדרך עלה בידי ה„מטיצה" להגיע לתוצאות חמריות מזהירות כאלה. את צרכי „המטיצה" מספקים כל בני הצ׳חים איש לא נעדר: בהם בעלי מלאכה ופועלים ועובדי אדמה, אנשים אמידים ביותר ומפלגת המשכילים. גם בשבתו על אדמת נכר לא ישכח הצ׳חי את ה„מטיצה" שלו: מאמריקה, מאוסטרליה, מרוססיה, מאנגליה ועוד מארצות רבות מתקבלות שנה שנה נדבות מן הצ׳חים, אשר נדרו שמה, לטובת „המטיצה". קשה לתאר לנו איש צ׳חי, אשר לא ירים תרומה לאוצר ה„מטיצה". בחגי עם, בחגי משפחה ובחגים פרטיים, באספות של פומבי, בתוך קהל ועדה, — תמיד יִמָצא מקרב הנאספים איש המתנדב להיות סובב ומאסף כסף לטובת ה„מטיצה". לכל מקרה נכבד אם מעט ואם הרבה בחיי כל איש צ׳חי יֵעָשֶׂה זֵכֶר בתרומת נדבה לטובת ה„מטיצה": לחג יום הולדת כי יהיה, לכניסת ילד אל ביה״ס, לעברו ממחלקה למחלקה ועוד לבאלה. הכנסה מרובה לטובת המטיצה מתקבלת

ממכירת גליונות לברטיסי־בקיר, לכרטיסי־קריאה־לחתונה ולמכתבים היוצאים בהוצאת המטיצה והתומים בחותמה. לטובת החברה הזאת נכנסים ג"כ סכומים, אשר כל צ'חי חושב לו לחובה להנחיל לה בכסף צֵאתו, וכמו כן מתקבלות נדבות לטובתה בעת כריתת אמנות וכתיבת שטרי בירורין, מקופסאות מדבקות לתכלית זאת אל הקירות, מבעלי בתי חרשת המשלמים בכסף מלא מחיר הזכות הנתונה להם לרשום על סחורת ידם את הכתבת „לטובת חברת בתי הספר בצ'חיה". באחת, המחשבה ע"ד המוסד הלאומי הזה לא תרף מן הצ'חי אף לרגע קטן, היא הממלאה את כל עולמו בחיים ותנחהו מיום גיחו מרחם עד רדתו קבר. לו לקחנו לנו אנחנו היהודים למופת, ביחוסנו אל הקרה"ק הלאומית שלנו שנוסדה עתה, את הגוי הקטן הזה לעשות כמעשהו, כי עתה אין ספק, כי היה לעבודת בניננו הלאומי יסוד נכון וקים להסמך עליו, ולא היה כל מקום לפין בהצלחתה העתידה. יהי נא אך תמיד לנגד עינינו, כי בכל מרקא שאנו מוציאים הננו רוכשים לעמנו חלק קטן בציון. אין איש עברי בעולם, אשר יתנגד אל החפץ, כי תהיה ארץ מולדתנו העתיקה לקנין לנו. ולבקש נדבות לטובת הקרן הקימת נוכל לפ"ז מאת כל איש עברי, תהיינה השקפותיו על הציוניות מה שתהיינה.

הסעיף החמישי נוגע בשאלה ע"ד הקולוניות בא"י.

כבר בארנו למדי בפרטיות את יחס הציוניות המדינית אל הישוב בא"י, ואיננו מוצאים פה לנחוץ לשוב להתעכב הרבה על השאלה הזאת. נאמר רק, כי קבוצת הקולוניות העבריות בא"י הנה אבן הפנה ליסוד מרכז לאומי־קולטורי, שאליו נשואות עיני כל ישראל ושממנו, הבה נקוה נא, יִבָּנה וישתכלל ברבות הימים הבנין המדיני השלם. ומעבר מזה, גדול מאד ערך הנסיונות הרבים והעצומים בכל מקצועות חיי הכפר ועבודת השדה, שעלו לנו בדמים מרובים, להמשך המעשה בעתיד, יען כי רק עתה תהי לָאל ידנו לעבוד עבודתנו ע"פ תכנית מסוימה ולמטרה גלויה וברורה, ונוכל גם לכונן היטב את מצב הקולוניות הישנות וגם ליסד חדשות על בסיס נכון וקים.

ע"פ הדברים האלה חובת כל ציוני היא לתמוך את הישוב

בא״י, כן בהיותו בעצמו חבר משלם תרומה שנתית „לחברת התמיכה לבני ישראל עובדי אדמה ובעלי מלאכה בסוריא ואה״ק״ וכן בהשתדלו להרבות חברים כאלה לה מקרב מכיריו.

כל הדברים האמורים למעלה כוללים בתוכם את סכום החובות הציוניות מטילה על המחזיקים בה (להן מתיחסת ג״כ התמיכת ביה״ס ביפו „והבית הנאמן״ בירושלים).

בשורה אחת עם החובות „המדיניות״ (אך לא לפניהן ולא לאחריהן) יש להעמיד גם את העבודה הרוחנית

בפרקים הקודמים, ב׳ — ה׳, תארנו לכל צדדיו ולכל פרטיו את מצב אחב״י בקרב העמים האחרים, והקורא כבר קנה לו מושג מפצעינו ותחלואינו הרבים, אשר חלתה בנו „הגלות״ הארוכה במשך אלפי שנים.

החלטת הקונגרסים ע״ד חנוך העם דומה הרבה אל החלטת ארון הנביאים משה רבנו עליו השלום בתקופת עלות בני ישראל מארץ מצרים, לפי דעת רבים מגדולי מפרשי המקרא. ראה הנביא את העם היוצא ממצרים, העם אשר היה מאות בשנים שקוע בעבדות ושפלות, והנה אין בו הכח המוסרי הדרוש לו למען יסד ממלכה חפשית. וישם לזאת לבו לחנך את העם במשך ארבעים שנה אחרי צאתו מבית העבדים, ובדרך הזה יצר לו דור חדש, דור כלבבו, אשר זכה ובא אל הארץ אשר אמר ה׳. ואם לב״י בימים ההם כך, לב״י בזה״ז, שמספר שנות „גלותם״ יִמָּנֶה לא למאות כ״א לאלפים, עאכו״כ כי נחוץ חִנוך חדש למען הכשירם לחיים חדשים.

ואולם רחוק מלבנו להסכים לדעת „אחד העם״ ולהחליט, כי ראוי להדול מעבודת התחיה המדינית, עד אשר אם הביאונו לראשונה לידי גמר את עבודת חנוך העם. לפי תנאי חיינו באירופא כן הנמנע הוא לחנך פה את העם חנוך טוב ומתוקן בכל. ואלו התגלגלו הדברים וא״י נִתְּנה לנו למורשה היום הזה, כי עתה היה לנו לגשת בלי התמהמה ובלי שום פקפוק אל העבודה ליסד לנו את ארץ המולדת החדשה־העתיקה (כאשר יבנֶהָ הד״ר הירצל).

הן לא חכו העסקנים אשר עוררו לשחרור האכרים ברוססיה

עד אשר יחונך העם חנוך חדש ויהיה מוכשר לקבל שפע החרות הרבה, נִצבו מיליוני אדם במתנת החופש מבלי השגיח על האומים אשר הלכו אדוניהם האצילים הרודים בהם.

בלוחמים ההם לשחרור האכרים ברוסיה, כמוח לבני גם אנחנו, כי החירות הרוחנית בארץ האבות כחה רב לחנך בעצמה את העם חנוך חדש. גם משה לא קרב לעבוד עבודת חנוך העם בהיותו בארץ שביו, כי הוציא לראשונה את העבדים מבית כלא, ואח"כ בא לעבוד בהם עבודת התחיה הרוחנית.

ואולם לפי שעה עוד טרם נִתנה לנו הארץ למורשה — עבודת חנוך הדור הנכחי והדור הבא היא אחת מעבודותיה היותר חשובות של הציוניות.

תחלת עבודת החנוך לכל ציוני היא לחנך את עצמו ואת בני ביתו חנוך טוב ומתוקן. ע"ד החנוך העצמי או ההתפתחות העצמית ברוח הציוניות כבר דברנו למעלה בראש הפרק הנכחי.

ע"ד ערכו של החנוך הלאומי בענין שלפנינו, ענין תחית העם, אין צורך להרבות דברים.

בבה"ס שלנו, לדאבון לב, לא הרבו עד כה, ואין מרבים גם עתה, לשים לב לחנוך כזה. בבה"ס שוקדים להקנות לילדים ידיעות בלמודים, ולא רגשי כבוד ואהבה לעמם. אדרבה, לטובת עניני המדינה, חושבים בבה"ס שלנו לנחוץ להתאמץ לדכא את הרגש הלאומי הישראלי.

את רגש הלאומיות הישראלית חושבים מנהלי בה"ס שלנו כצר ואויב לתועלת כלל המדינה.

בה"ס העבריים הנם בבחינה זאת „אפיפוריים יותר מהאפיפיור בעצמו". בהתמרמרות מיוחדת מתאמצים בהם לנתוש ולאבד כל דבר, אשר יוכל להזכיר לילד את התקשרותו אל עמו. חובת ההורים היא להלחם בהשפעה הרעה הזאת של בה"ס. על ההורים לטעת בלב הילד עוד משחר ילדותו אהבה לישראל ותשוקה לדעת מכל הנעשה והנשמע בו, להביאו לידי גאון לאומי ולהשתתפות בצער אחיו בני עמו. אם ספור המעשה הראשון אשר ישמע הילד מפי אמו יהיה עברי, אם השירה הראשונה אשר תשיר

באוניי תהי עברית, — אז יונח בזה היסוד לחנוך הלאומי, רק הדבר הנקנה משחר הילדות נצב וקים לארך ימים.

החנוך הביתי בכחו להחליש ולשים לאל את פעולתו הרעה של ביה"ס. „ההשפעה שמשפיע המחנך על החניך בהיותו תמיד בקרבתו, פנים בפנים ועין בעין, גדולה ורבה; כמוה לא יוכלו לתת לא ספרי חנוך, לא משלי מוסר, לא שיטת העונשין ולא שיטת הזרוז" (אושינסקי).

ואולם בימים האחרונים שמו הציונים את לבם גם לשאלת בה"ס.

חובת כל אגודה ציונית בעירה היא לעזור ליסד חדר מתוקן או חדרים אחדים מתוקנים או בתי ספר בשביל הדור הצעיר. בתכנית הלמודים של בה"ס העבריים ראוי להעמיד בשורה הראשונה: א) שפת עבר, שהיא המפתח לבא בו אל היכל כל חמדת ישראל: אל חדרי התורה הכתובה והמסורה. ב) דברי ימי ישראל ספרות ישראל וג) ידיעות טבע א"י.

לדור המחונך בדרך הזה וברוח לאומי תהיה ציון למשא נפש נעלה, אשר למען הוציאו אל הפועל לא יחשוך נפשו מכל עמל ולא ייקר בעיניו כל קרבן.

לבתי ספר מטפוס חדש כזה אין עוד לנו לפי שעה מורים הגונים. וע"כ נחוץ לנו להכין בראש כל קהל מורים מומחים דבקים בעמם ומסורים בכל לבם לרעיון התחיה (הן לא להנם אמר, כי המורה האשכנזי נצח את עם צרפת במלחמה). למטרה הגדולה הזאת עלינו ליסד לכה"פ בית חנוך אחד לגדול מורים עברים, וכמו כן להשתדל לפתוח ב"ס בינונים עבריים-לאומיים.

התכלית הנרצה בכל המעשים האלה היא להכשיר את הדור הצעיר לתעודתו, לעבודת תחית העם המדינית.

אך מתוק האור וטוב לא רק לקטנים כי גם לגדולים. וע"כ ראוי ליסד למען הגדולים בתי-עקד, בתי-מקרא, בתי ספר לערבים ולשבתות, לכונן בתוך האגודות ומחוצה להן שיעורים ללמוד שפת עבר, משאות בפרקי מדע בלשון קלה ומובנה, אשר יתנו ידיעות לעם מדברי ימיו מספרותו ושפתו, ידיעות מתורת ישראל וממצב ב"י בארצות מושבותיהם, ידיעות מחכמת העולם

בכלל ומתפתחות המדעים — באמת, ראוי להביא לידי שלמות את כל המקצועות בחיי העם הרוחניים, אשר נמצאו ימים רבים במצב השביתה והקפאון; ראוי לעורר בו את רגשותיו וכל מחשבותיו.

יחד עם זה אין להעלים עין מן הפתגם הרומי: „נפש בריאה בגוף בריא". מלבד הצרכים הרוחניים, ישנם עוד לעם גם צרכים כלכליים וגופניים, העומדים ומחכים לפתרון לטוב.

למטרה זו נראתה בימים האחרונים שאיפה להכניס בחוג פעולותיהן של האגודות הציוניות גם עבודה איקונומית ע"פ תכנית ברורה ומסוימה. באיזה מקומות כבר נוסדו ע"י הציונים חברות לעזור איש את רעהו — קופות למלוה ולפקדון, אגודות של שיתפין וכדומה. ועל כל ציוני החובה לדאוג לחזוק מוסדות מועילים כאלה במקומות שכבר ישנם, ולהשתדל ליסד כמוהם במקום שאינם עוד.

בנוגע להתפתחותו הגופנית של העם, יוכלו הציוניים, החפצים לעשות דבר בזה, ליסד אגודות לחלוץ עצמות (כאגודות הנוסדות לתכלית זאת ע"י הציונים בחו"ל), להעיר בעם את האהבה אל הטבע, לתת לו ידיעות מתורת שמירת הבריאות והנקיון וכדומה.

הצענו בזה את כל הדברים וכל המעשים הכלולים בתכנית הציונית.

התכנית הזאת, כפי שעיני הקורא רואות, מקפת את כל מקצועות החיים העבריים.

ובתוך פרטיה הרבים של התכנית העשירה והרחבה הזאת על הציוני לבקש ולמצוא חשבון המעשים לדעת להבדיל בהם את העיקרים מן הסניפים, איזו מן הפעולות הן „חובות" ואיזו מהן הן אך רציות. „חובות" הן רק אלה שהעמדו לחק לציוניים מטעם הקונגרסים; החלטות הקונגרס הן הן תכניתה של הציוניות במובנה היסודי, הן המובילות בדרך ישר אל מטרתנו הראשית, אל ראש פנת מחשבותינו ושאיפותינו — אל „ציון". בתכנית הזאת נכנסות: הרבצת הציוניות ברבים בדבור ובכתב, התיסדות אגודות, תרומת השקלים, קנית מניות ונדבות לטובת הקופה הלאומית, השתתפות במועצות האספות הציוניות הכלליות והקונגרסים ע"י משלוח צירים הגונים והעבודה הרוחנית (יסוד בתי ספר ובתי עקד ברוח הציוניות).

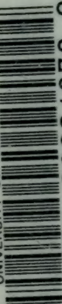
כל יתר העבודות הן אך פעולות רצויות.

בהיות הציוניים החברה הלאומית היחידה המסודרה היטב, ראוי הוא כי יהיו קרובים אל לבם כל צרכי עמם ומחסוריו. באשר עשוקים ורצוצים מב"י, שמה עליהם להחיש עזרה ולהצמיח צדקה בכל עת. על הציוניים לעזור להקים ולהתמיך בכל מאמצי כחם את המוסדות, שמטרתם להיטיב את חיי העם ולהרים מצבו; על הציוניים להכנס לפני ולפנים בכל בתי החסד והצדקה ולהביא שמה זרם של חיים; באחת, על הציוניים להתאמץ לכבוש להם את הקהלות, ובדבר הזה יוכלו ללכת שלובי זרוע עם כל האנשים אשר לבם לעמם, אם גם אין חלקם עוד בציוניים. ואולם במלחמתם זאת בעד השלטון בחיי הצבור העברי — על הציוניים לשוות תמיד לנגד עיניהם את העיקר הגדול שהכל תלוי בו, כי „להעלות רפואה שלמה לתחלואי עם ישראל הגופניים והמוסריים בעודני בגולה אי אפשר. הדבר הזה יקום ויהיה אך בצאתו מגלותו, בשבתו על אדמתו בארץ מולדתו, בארץ היחידה ששם יוכל ישראל לשכון בטח ואין מחריד; שם יבא לו הרש בעצמו ונוספו לו כחות חדשים, והיו ידיו רב לו להרים את מצבו הגשמי והרוחני למדרגה הרצויה". דברי הד"ר מנדלשטם אלה יהיו נא כחותם על לב כל איש עברי ויעוררוהו בלי חשך לעבודה ולמעשה, ואז נוכל להיות בטוחים כי סוף נצחוננו לבא, ועל עם ישראל, ההולך קודר בקשי יומו ומרי גורלו, יבקע לאחרונה אור נגה, אור חדש, אור **התחיה בציון.**

תכן הענינים:

המחיר 1,25 ק. עם פארטא 1,35 ק.
להשיג ע"י :
Л. ЭПЕЛЬ. ВИЛЬНА.

UNIVERSITY OF TORONTO DUPL
3 1761 00321073 9